

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**10. KLASES SKOLĒNU TEKSTVEIDES PRASMJU
ATTĪSTĪŠANA LATVIEŠU VALODAS STUNDĀS:
ARGUMENTĒTĀS ESEJAS IZSTRĀDE**

DIPLOMDARBS

Autore **Guna Megi**

Studenta apliecības Nr.: gm17035

Darba vadītāja profesore Dr. philol. **Anna Vulāne**

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Diplomdarbā *10. klases skolēnu tekstveides prasmju attīstīšana latviešu valodas stundās: argumentētās esejas izstrāde* izvirzīts mērķis ir pārbaudīt darba autores izstrādātā lingvodidaktiskā materiāla piemērotību 10. klases skolēnu argumentētās esejas rakstīšanas prasmju attīstīšanai, aprobējot to latviešu valodas mācību stundās.

Vērojumi, Valsts izglītības un saturs centra eksāmenu rezultātu analīze, skolotāju paustās atziņas liecina, ka skolēnu tekstveides prasme, rakstot dažādus tekstus, tai skaitā arī argumentēto eseju, nav pietiekami attīstīta, tāpēc tam būtu jāpievērš īpaša uzmanība, kas arī nosaka temata aktualitāti.

Diplomdarba trijās nodaļās iekļauts ieskats teorētiskajās atziņās, kas ir aktuālas un būtiskas, pētāmās problēmas aspektā, didaktiskā materiāla izstrāde un aprobācija, raksturota pedagoģiskā izmēģinājumdarbība un analizēt iegūtie rezultāti.

Tā kā, analizējot skolēnu nobeiguma darbus, tika secināts, ka skolēni kopumā ir izpratuši, kas ir argumentētā eseja un kā tā rakstāma un ir pilnveidota skolēnu prasme argumentēt un pamatojumā izmantot faktus, ir pamats uzskatīt, ka pētījuma mērķis ir sasniegts un uzdevumi paveikti.

Pielikumā apkopoti didaktiskajā materiālā ietverto darba lapu paraugi, mācību stundu konspekti un skolēnu darbi.

Diplomdarba apjoms – 132 lpp.

Atslēgvārdi: tekstsveide, tekstpratība, teksts, argumentētā eseja, tēze, argumentu veidi.

ABSTRACT

The aim of the diploma thesis, developing the writing skills of 10th grade students in Latvian language classes: development of an argumentative essay, the stated goal is to check the suitability of the language didactic material developed by the author of the work for the development of the argumentative essay writing skills of 10th grade students, by testing it in Latvian language lessons.

Observations, analysis of exam results of the State Education and Content Center, teachers' statements show that students' writing skills when writing various texts, including an argumentative essay, are not sufficiently developed, so special attention should be paid to it, which also determines the topicality of the topic.

The three chapters of the thesis include an insight into the theoretical findings that are current and relevant in terms of the researched problem, the development and approval of the didactic material, the pedagogical trial activity is characterized and the obtained results are analyzed.

Since, when analyzing the students' final works, it was concluded that the students generally understood what an argumentative essay is and how to write it, and the students' ability to argue and use facts as justification has been improved, there is a reason to believe that the goal of the research has been achieved and the tasks completed.

The appendix contains sample worksheets, lesson outlines and students' works included in the didactic material.

Volume of diploma thesis – 132 pages.

Keywords: text type, text literacy, text, argumentative essay, theses, types of arguments.

SATURS

IEVADS	5
1. TEKSTS KĀ LINGVODIDAKTISKA VIENĪBA	8
1.1. Teksta jēdziena izpratne teorētiskajos avotos	9
1.2. Tekstveides izpratne mūsdienu lingvodidaktikā	13
1.3. Argumentētās esejas izpratne mūsdienu lingvodidaktikā	18
2. SKOLĒNU TEKSTVEIDES PRASMJU PILNVEIDOŠANAS DIDAKTISKAIS PAMATOJUMS	24
3. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBAS NORISE UN REZULTĀTI.....	29
3.1. 10. klases skolēnu tekstveides prasmju analīze.....	31
3.2. Lingvodidaktiskā materiāla izstrāde un aprobācija	41
3.3. Izmēģinājumdarbības rezultātu analīze	43
SECINĀJUMI	48
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	50
PIELIKUMI.....	53
1. pielikums Diagnosticējošais darbs 10. klasei	54
2. pielikums Argumentētās esejas paraugs	57
3. pielikums 1. darba lapa	59
4. pielikums Mājas darbs	66
5. pielikums Pārbaudes darbs.....	68
6. pielikums Stundu konspekti	71
7. pielikums Skolēnu darbi	80
Dokumentārā lapa	132

IEVADS

Viena no svarīgākajām prasmēm 21. gadsimtā ir tekstpratība, kas ietver gan lasīšanas, gan rakstīšanas prasmi. Šīs prasmes skolēns aizsāk attīstīt agrā bērnībā, un to pilnveide turpinās visa mūža garumā. Arī projektā *Skola2030* norādaīts, ka mācību saturā ir iekļautas ar rakstpratību saistītās zināšanas, prasme un attieksme, bet to apzīmēšanai tiek lietots jauns jēdziens *tekstpratība*. Šajā projektā tiek akcentēts, ka “tekstpratība latviešu valodā nodrošina pamatu zināšanu un prasmju ieguvei, kas nepieciešamas, lai pilnvērtīgi apgūtu valodu un citu mācību jomu mācību priekšmetus un lai pilnvērtīgi varētu piedalīties Latvijas sociālajā, kultūras, ekonomikas un politiskajā dzīvē” (Skola 2030, 2017).

Mūsdienu jauniešiem ir ļoti nozīmīgi attīstīt spēju loģiski izteikt savas domas un prasmi tās argumentēti pamatot. Tāpēc ir svarīgi, lai skolēns apgūtu tekstevides pamatus, kas ir neatņemama tekstpratības sastāvdaļa. Teksts, ko rada skolēns, ir valodas apguves kvalitātes rādītājs, tāpēc ir ļoti svarīgi, lai tekstveide tiktu apgūta pakāpeniski jau no sākumskolas, pilnveidojot to vidusskolas izglītības posmā.

Tekstveide ir viens no svarīgākajiem komponentiem saziņas procesā, sākot no sākumskolas līdz pat vidusskolai. Darbā galvenā uzmanība ir pievērsta argumentētās esejas tekstveidei, ko sāk apgūt pamatskolas pēdējās klasēs, bet prasmi pilnveido vidusskolas posmā. apgūst vidusskolā. Diemžēl vēl nav izstrādāti atbilstoši mācību līdzekļi šīs prasmes apguvei, tāpēc skolotājam pašam ir jāizstrādā didaktisks materiāls. Mācību līdzekļu trūkums ir viena no problēmām, kas nosaka pētījuma aktualitāti.

Kā liecina darba autores un citu skolotāju pieredze, otra **aktuāla problēma**, kas būtu risināma latviešu valodas un arī literatūras stundās, ir skolēnu tekstveides prasmju nepietiekamība, arī argumentētās esejas rakstīšana. Šo prasmju nepietiekamību raksturo mērķtiecības trūkums faktu izvēlē un pamatojumā, lai atklātu autora pozīciju, trūkst pārlicinošu faktu (tie ir informatīvi), radošu spriedumu, atziņu, vērtējuma trūkums, var secināt, ka spriedumi skolēnu darbos ir klišejiski, vispārīgi. Uz šīm nepilnībām tiek norādīts Valsts izglītības satura centra (VISC) centralizēto eksāmenu rezultātu apkopojumā „Centralizētā eksāmena latviešu valodā rezultāti 2019./2020.m.g. un ieteikumi” (Dravniece, et.al.,2000,https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/prezent_lv12_2020_un_ieteikumi.pdf). Tajos ir arī norādes, kam būtu jāpievērš uzmanība mācību procesā, lai novērstu skolēnu tekstveides prasmju nepietiekamību, piemēram, ikdienas darbā jāattīsta skolēna radošums un jāpalīdz izprast, kas ir individuālais stils, oriģinalitāte, ko ikdienā nozīmē atšķirties no ierastā, pierastā un kā to izteikt mutvārdos, rakstveidā.

Diplomdarba darba temats **10. klases skolēnu tekstveides prasmju attīstīšana latviešu valodas stundās** ir aktuāls, jo tieši vidusskolā tiek nostiprinātas un pilnveidotas skolēnu prasmes argumentēt un pamatot.

Diplomdarba mērķis ir pārbaudīt darba autores izstrādātā lingvodidaktiskā materiāla piemērotību 10. klases skolēnu argumentētās esejas rakstīšanas prasmju attīstīšanai, aprobējot to latviešu valodas mācību stundās.

Diplomdarba uzdevumi:

- izzināt teorētiskās nostādnes par pētāmo problēmu,
- izstrādāt lingvodidaktisko materiālu argumentētās esejas apguvei,
- aprobēt izstrādāto mācību saturu,
- analizēt pedagoģiskās izmēģinājumdarbības rezultātus un apkopot gūtos secinājumus.

Diplomdarbā izmantotās pētniecības metodes:

- teorētiskās literatūras analīze un apkopojums,
- skolēnu pedagoģiskā novērošana,
- pedagoģiskā izmēģinājumdarbība,
- rezultātu analīze un izvērtēšana.

Pētījuma teorētisko pamatu veido teorētiskās atziņas par tekstveidi.

Diplomdarba struktūra. Atbilstoši izvirzītajiem uzdevumiem darba galvenā daļa strukturēta trīs daļās:

- 1) pirmajā nodaļā apkopota informācija un raksturots teksts kā lingvodidaktiska vienība;
- 2) otrajā nodaļā apkopota un analizēta informācija par tekstveides prasmju mērķtiecīgu un secīgu prasmju pilnveidošanu;
- 3) trešajā nodaļā sniegts skolēnu pedagoģiski psiholoģiskais raksturojums, aprakstīta un izvērtēta izmēģinājumdarbības norise, analizēti diagnosticējošā darba un konstatējošā darba rezultāti.

Kopumā darba sastāv no anotācijas latviešu un angļu valodā, ievada, trim nodaļām, sešām apakšnodaļām, galveno secinājumu apkopojuma, izmantotās literatūras un avotu saraksta, 7 pielikumiem.

Diplomdarba teorētiskā bāze. Pirmajā nodaļā izmantotas pedagogu, metodiķu, teorētiķu, pētnieku un zinātnieku atziņas un viedokļi paustās atziņas par tekstu, tekstveides prasmēm.

Otrajā nodaļā, rakstot par skolēnu tekstveides prasmju pilnveidošanas didaktiku, izmantoas Taisas Ladiženskas, Margaritas Gariļinas, Diānas Laivenieces u.c. paustās atziņas,

kā arī 2019. gada 3. septembra Ministru kabineta noteikumi nr. 4 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” 2. pielikumā “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā”

Trešās nodaļas apraksti, raksturojumi, izvērtējumi un analīzes balstīti uz pedagogu, metodiķu, teorētiķu, pētnieku un zinātnieku atziņām un viedokļiem

Par būtiskākajiem uzskatāmi Jānis Rudzītis, Diāna Laiveniece, Guna Svence, Arvils Šalme, Taisa Ladiženska u.c.

Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība notika Rīgas X vidusskolas 10.US klasē, kurā mācās 14 skolēni.

1. TEKSTS KĀ LINGVODIDAKTISKA VIENĪBA

Darba autore ir atklājusi, ka teksta definīciju ir daudz, tāpēc ir svarīgi izvēlēties to teksta definīciju, kas rada priekšnosacījumus pēc iespējas precīzāku mācību metožu, paņēmienu izvēli darbam ar tekstu. Uz to norāda arī Diāna Laiveniece, apgalvojot, ka teksta lingvistikā pastāv dažādas teksta definīcijas, kam ir gan kopīgais, gan atšķirīgais (Laiveniece, 2011, 30).

Ir jāsaprot, ka teksts veidojas ne tikai rakstot, bet arī runājot, pat domājot. Skolā nevajadzētu tekstu uztvert ne tikai kā gramatisku jēdzienu kompleksu, bet arī izprast valodas stilu un žanra īpatnības, neaizmirstot par komunikatīvo mērķi. Darba autore uzskata, ka mūsdienu mācību procesam visatbilstošākā teksta definīcija ir Arvilam Šalmem: „Teksts ir mutvārdos vai rakstveidā (arī savienojumā ar dažāda veida vizuālo informāciju un grafiskajiem līdzekļiem) fiksēts leksisko un sintaktisko līdzekļu kopums, kam raksturīgas noteikta stila (vai vairāku stilu) un noteikta žanra īpatnības, atbilstība noteiktām funkcijām, mērķim un saziņas situācijai (saziņas kontekstam). Nozīmīgākās teksta pazīmes ir mērķtiecība, pilnīgums, sakarīgums, pabeigtība. Teksta izpratnē tiek ņemts vērā arī informatīvais, tematiskais un uzbūves aspekts.” (Martena, Laiveniece, Šalme, 2020, 33).

Redzams, ka teksts kā didaktiska vienība veido arī pamatu didaktiskajam materiālam, ar kura palīdzību skolēns pilnveido un attīsta attiecīgās zināšanas un prasmes ne tikai tekstveidē, jo tekstiem kā didaktiskai vienībai mācību procesā ir lielas priekšrocības, tekstus kā komunikatīvas vienības iespējams mērķtiecīgi izmantot, lai efektīvi mācītu skolēnus pilnvērtīgi sazināties; tekstus iespējams uzreiz saistīt ar gramatikas tematiem, jo tiem var piemērot gan mācību, gan pārbaudes uzdevumus, tādējādi stundā apvienojot divus dzimtās valodas aspektus – racionālo un emocionālo; teksts ir arī lingvokulturoloģiskās informācijas avots, kas palīdz skolēniem paplašināt vēstures un kultūras fona zināšanas par savu tautu (iekškkultūras dialogs) un citas kultūras pieredzi (starpkultūru dialogs), paplašināt priekšstatu par tautas pasaulainu. (Gavriļina, Vulāne, 2008, 42).

1.1. Teksta jēdziena izpratne teorētiskajos avotos

Dzimtās valodas mācīšanas un mācīšanās procesā būtiska loma ir uz tekstu orientētai pieejai, tāpēc ir nepieciešams noskaidrot teksta kā jēdziena nozīmi un tā pazīmes.

Teksta definīciju ir daudz, tāpēc skolotājam savā darbā jāizvēlas tāda, kas rada priekšnosacījumus gan mācību paņēmienam, gan metožu izvēlei darbam ar tekstiem.

Viena no definīcijām: „Teksts ir mutvārdos vai rakstveidā izteikts saturā vienots vārdu, teikumu, to savienojumu kopums.” (PTSV, 2000, 173)

Līdzīgi norāda arī Valentīna Skujiņa: „Teksts ir mutvārdos izteikts vai rakstveidā fiksēts loģiski strukturēts, funkcionāli vienots jēdzieniski saistītu izteikumu kopums vai atsevišķs izteikums; autora vēstījums, arī piebildes, remarks (paraksti daiļdarbos, publicistiskos sacerējumos).” (Skujiņa, 2011, 82.).

Lingvodidaktikas vārdnīcā papildus norādīts, ka par tekstu ir uzskatāms autora vēstījums. Savukārt “Svešvārdu vārdnīcā” teksta jēdzienam ir šādas nozīmes:

- 1) runāta, rakstīta, iespiesta izteikuma virkne;
- 2) iespieddarba salikuma galvenā daļa – bez attēliem, kartēm utt.;
- 3) skaņdarba (piemēram, dziesmas vārdi). (Baldunčiks, Pokrotniece, 1999, 780)

Visām trim definīcijām kopīgs ir tas, ka teksts ir gan mutisks, gan rakstisks.

Pētot dažādu zinātnieku izteikumus par tekstu, var secināt, ka teksti tiek raksturoti un iedalīti dažādi, piemēram, gan neoficiālajā, gan oficiālajā saziņā tiek izmantoti dažāda veida mutvārdu un rakstveida teksti. (Гальперин, 2004, 70.).

Jānis Rozenbergs norāda, ka valodai ir dažādi paveidi, kurus nosaka komunikatīvā situācija, saturs un komunikatora subjektīvā attieksme pret tiem. (Rozenbergs, 1995, 78)

Rakstītās valodas paveidus savukārt var klasificēt atkarībā no teksta struktūras un satura attieksmēm:

- 1) teksti ar vienkāršu struktūru – kancelejas dokumenti, informatīvi ziņojumi u.c.;
- 2) teksti ar komplicētu struktūru:
 - a) teksti, kur saturs dots atlases veidā, piemēram, afišas, sludinājumi, vai arī tos uztver atlases veidā, piemēram, virsraksti, izcēlumi laikrakstos u. c.,
 - b) daiļliteratūras teksti.
- 3) teksti, kas izsaka tiešo un šifrēto informāciju, ko izmanto slepenā komunikācijā. (Rozenbergs, 1995, 78)

Rakstītās valodas veidus var klasificēt atkarībā no to horizontālās struktūras izvērsuma rakstura:

- 1) nepārtrauktajos vienlaidu tekstos, piemēram, romāns, raksts u. c.,
- 2) pārtrauktajos – vārdnīcas, piezīmes, uzmetumi u. c. (Rozenbergs, 1995, 78)

Valodas stilus tradicionāli klasificē atkarībā no sociālajām funkcijām – zinātniskais, lietišķo rakstu, publicistikas, sarunvalodas un daiļliteratūras stils –, taču pastāv liela terminu dažādība.

Kā klasifikācijas veidu var izmantot valodas emocionāli ekspresīvo līdzekļu izmantojumu – var izdalīt neitrālos un emocionāli ekspresīvos paveidus. Tekstu klasificēšanai var izmantot arī attieksmi pret literārās valodas normām, pret literārās un neliterārās valodas paveidiem.

Tekstus var klasificēt atkarībā no teksta satura un tekstveides paņēmienu savstarpējām attiecībām:

- 1) tēlojoši vēstījošais, ko izmanto epikas žanros;
 - 2) tēlojoši aprakstošais, ko galvenokārt izmanto lirikā;
 - 3) informatīvi vēstījošais, ko izmanto publicistikā;
 - 4) informatīvi aprakstošais, ko izmanto zinātniskajos un lietišķajos rakstos.
- (Rozenbergs, 1995, 78–79).

Runa atkarībā no komunikācijā izmantotās matērijas formas funkcionē mutvārdu un rakstveida formā.

Tiek norādīts, ka mākslinieciskie teksti parasti ietekmē jūtas, lasītāja un klausītāja emocijas. Pēc Valērija Beļjaņina domām katrs teksts atšķiras cits no cita ar savu semantiku, struktūru, valodas īpatnībām (Белянин, 1988, 9). Turklāt “valodas bagātību izmantošanas repertuāru un veidu nosaka komunikācijas saturs, vide un komunikatora subjektīvā attieksme pret tiem. Tāpēc katra runa/teksts tiek veidots noteiktā stilā, izmantojot attiecīgās valodas bagātības”. (Rozenbergs, 1995, 55).

Tika noskaidrots, ka tekstus var iedalīt dažādos veidos, par pamatu ņemot teksta komunikatīvo mērķi, nolūku, veidošanu un citus aspektus.

Lai skolēni vidotu kvalitatīvus tekstus, ir nepieciešams pilnveidot tekstveides prasmes. Tekstveide ir tekstu veidošanas prasme atbilstoši saziņas nolūkam, funkcionālā stila un runas žanra prasībām, pareizizrunas un pareizrakstības normām. (Skujiņa, 2011, 89). Tekstveide ir tekstpratības daļa, jo ir saistīta ar saziņas produktīvo prasmju izveidi, kas savukārt izriet no pieredzes, ko skolēns ir ieguvis, klausoties valodu un lasot tekstus. Tekstu veidošana ir komplekss un laika ziņā ietilpīgs mācīšanās process, kurā uzmanība pievēršama teksta plānošanas, izveides, uzlabošanas / rediģēšanas, novērtēšanas un prezentēšanas jautājumiem. Teksta mācības kontekstā tiek attīstīta tekstveides jeb diskursa kompetence – kompleksa

prasme saprast, interpretēt un radīt noteikta veida / žanra tekstus (Martena, Laiveniece, Šalme, 2020, 36.)

Izpratne par tekstu un tā izveidi skolā rodas pakāpeniski, sākot no uzbūves un satura ziņā vienkāršākiem teksta žanriem uz sarežģītākiem, no tekstu veidošanas pēc parauga līdz brīvam domu lidojumam radoša satura tekstos. Ir nepieciešams mācīties no labiem paraugiem. Tie aicina pievērst skolēna uzmanību, lai raudzītos uz tekstu no atbildīga rakstītāja viedokļa, un jebkura teksta veidošanu apzināties kā komunikatīvu notikumu (Martena, Laiveniece, Šalme, 2020). Darba autore ir novērojusi, ka izpratne par tekstu un tekstveidi skolā tiešām veidojas pakāpeniski no pavisam vienkāršiem tekstiem sākumskolas izglītības posmā līdz sarežģītiem tekstiem vidusskolā.

Sanita Martena norāda, ka skolēni savas tekstpratības un tekstveides prasmes attīsta, izmantojot četru veidu tekstus:

- 1) rakstveida teksts – to parasti veido rokrakstā vai datorrakstā. Pamatā skolā apgūst tādus teksta veidus kā apraksts, vēstījums, pārspriedums, argumentētā eseja, viedoklis, kā arī dažādu funkcionālo stilu, runas žanru tekstus, piemēram, referātu, vēstuli, iesniegumu, recenziju u.c.;
- 2) mutvārdu teksts – to veido mutvārdos monologa, dialoga vai poliloga formā. Parasti skolēni gatavo mutvārdu ziņojumus (referātus, prezentācijas u.tml.), tā var būt arī saruna vai stāstījums;
- 3) digitāls teksts – iespiesta teksta vai teksta rokrakstā elektroniskā versija (piemēram, skenēti materiāli). Tas ir teksta veids, kurš tiek veidots un izplatīts digitālajā vidē. Skolā tiek rakstīti emuāri, īsziņas, e-pasta vēstules u. tml.;
- 4) multimodāls teksts – teksts, kurš veidots, izmantojot ne tikai valodas līdzekļus, bet arī vizuālos, skaņas, kustību, žestu, telpiskos u. c. līdzekļus. Mācību procesā šādus tekstus var izmantot, veidojot bukletus, afišas, video materiālus u. tml. (Martena, Laiveniece, Šalme, 2020, 39).

Darba autore secina, ka skolēni mācību procesā veido gan mākslinieciskos, gan nemākslinieciskos tekstus, tekstus ar dažādu mērķi, nolūku gan mutvārdos, gan rakstveidā. Novērojumi liecina, ka skolēni veido tekstus ne tikai mācību procesa ietvaros, bet arī savā privātajā saziņā.

Darba autore secina, ka teksta veidošanas procesā iesaistītajiem ir jāzina, kāds ir teksta nolūks. Ņemot vērā teksta nolūku, jāizvēlas atbilstošs stils un, protams, jāievēro pareizrakstība (vai pareizrūna), tātad teksta izveidei nepieciešams ne mazums prasmju un zināšanu.

Teksta galvenās pazīmes:

- starp teksta vienībām pastāv loģiska, leksiska, gramatiska un stilistiska saikne,
- tekstam ir noteikta iekšējā struktūra – savstarpēji saistītas teksta daļas,
- teksts vērsts uz noteikta saziņas mērķa sasniegšanu (Lokmane, 2013, 126).

Teksta apjoms ir ļoti dažāds: to var veidot tikai viens vai daži vārdi (izkārtne, reklāmas sauklis, lozungs, moto, sakāmvārds) un ļoti plaši izvērsti, žanriski sarežģīti darbi (hronika, likumu krājums, romāns, eposs).

Diāna Laiveniece norāda, ka lingvodidaktiskajos pētījumos vispirms tiek aplūkots nevis teksts, bet gan analizēts cits jēdziens – salikts sintaktisks veselums, ko mēdz apzīmēt ar tādiem terminiem kā virsfrāzes vienība, izteikums, mikroteksts, teksta fragments (Laiveniece, 2011, 31.).

Virsrāzes vienība ir vesela ķēde satura un sintaktiskajā ziņā cieši saistītu komunikātu, kas izsaka kādu mikrotēmu tekstā aprakstītajās parādībās (Rozenbergs, 1989, 147.).

Mācību procesā tiek izmantoti gan pilni teksti (makroteksts), kas ietver nobeigtu plaša apjoma informāciju (makrotēmu), gan tekstu fragmenti, kas atspoguļo mazāku, nosacīti pabeigtu teksta vienību.

Mikroteksts organizētā veidā atspoguļo mazāku sintaktisku vienību veselumu (mikrotēmu).

Pašai mazākajai komunikatīvajai vienībai (saliktam sintaktiskajam veselumam vai virsfrāzes vienībai, vai dialogiskajai vienotībai) tiek uzrādītas kopīgas pazīmes:

- tematiskā un jēdzieniskā vienotība,
- konkrētās tēmas izvērsuma pabeigtība,
- īpaši organizēts fonētisko, gramatiski, strukturāli semantisko pazīmju komplekss (Laiveniece, 2011, 32).

Mācību procesā izmantojot tikai daļu (mikrotekstu) no lielā teksta (makroteksta), iespējams panākt vēlamu gramatikas apguves un tekstveides prasmju attīstības vienotību. Mikrotekstu šādā lietojumā var uzskatīt par pilnvērtīgu tekstu, tam ir noteikta pabeigtība un jēga kāda monotematiska satura atklāsmē. (Laiveniece 2011, 32).

Skolotājam savā darbā, izvēloties teksta fragmentus jeb mikrotekstus, kā norāda D. Laiveniece, būtu jāievēro vairāki kritēriji:

- 1) teksta fragments ir tematiski un jēdzieniski vienots – pilnā mērā saprotams bez papildu informācijas;
- 2) temata (mikrotemata) izklāsta struktūrā ir nošķirams ievads, galvenā daļa jeb iztīrājums un nobeigums;

3) teksta izveidē lietoti gramatiski, stilistiski un semantiski jeb nozīmes ziņā vienoti valodas elementi. (Laiveniece, 2011, 35)

Šo kritēriju ievērošana, atlasot autora teksta fragmentus, lai veidotu uzdevumus skolēniem, pēc darba autores domām, ir būtiska, lai skolēni spētu uztvert vienotu tekstu gan teksta uzbūves, gan valodas lietojuma ziņā.

Darba autore secina, ka teksts ir vienots, strukturēts, ar noteiktu domas pabeigtību, ievērojot stilam atbilstošus valodas un sintaktiskos līdzekļus, tekstam jābūt mērķtiecīgam. Aplūkojot vārda “teksts” izcelsmi un tā leksisko nozīmi (‘*textus*’ - savijums, sakārtojums), var piekrist, ka teksts ir vienots, noteiktā struktūrā veidots:

- 1) tekstu daļa rindkopās;
- 2) tekstam ir ievads, iztirzājums un nobeigums;
- 3) visas teksta daļas ir par vienu tematu.

Apkopojot teorētiskajā literatūrā paustās atziņas, var secināt, ka teksta veidi ir dažādi un to klasifikācijā nav vienotas pieejas, tos var paust gan mutvārdos, gan rakstveidā, taču tos visus vieno vienotas pazīmes: mērķtiecība, pilnīgums un pabeigtība. Tas arī ir svarīgākais, kas mācību procesā skolēnam ir jāapgūst.

1.2. Tekstveides izpratne mūsdienu lingvodidaktikā

Teksts ir viens no līdzekļiem, ko izmanto informācijas nodošanai. Lai pedagogs saprastu, kā metodiski pareizāk iemācīt skolēnam prasmi radīt dažādu tipu, valodas stilu un runas žanru tekstus, kā izvēlēties atbilstošas mācību metodes un paņēmienus, arī pašam pedagogam nepieciešams pārzināt teksta īpatnības un tekstveides nosacījumus. Valodniece Ilze Lokmane akcentējusi teksta nozīmi ikdienas saziņā, norādot, ka saziņā izmanto tekstu, nevis atsevišķus teikumus (Lokmane, 2013, 125). Mācot veidot tekstu, nozīmīgi ir skolēnam attīstīt prasmi veidot loģiski strukturētu tekstu, funkcionāli to saistīt, izvirzīt komunikatīvo mērķi un tam atbilstoši radīt tekstu, ievērot runas žanra prasības. Jānis Rozenbergs uzsver, ka ir svarīgi skolēnam sniegt izpratni par teksta veidiem, to apjomu, žanriem un uzbūvi (Rozenbergs, 1989, 147).

Ne vienmēr mācību materiālos skolēniem tiek piedāvāti teksti, kuriem piemīt visas teksta pazīmes – tematiski, strukturāli, informatīvi pabeigts veselums. Līdz ar to iespējams, ka skolēniem var rasties izkropļota izpratne par to, kas ir teksts. (Laiveniece, 2011, 31–32) Līdz

ar to darba autore secina, ka labāk skolēniem regulāri piedāvāt kvalitatīvus zinātniskos un izglītojošos un daiļliteratūras tekstus. Teksta un tekstpartības nozīmi mūsdienīgā mācību procesā uzsver arī A. Šalme: “Pašlaik sabiedrība dzīvo bagātas informācijas laikmetā, kur mūs aptver visdažādākie teksti: līdztekus tradicionālajiem mutvārdu un rakstveida tekstiem informācija tiek izpaltīta multimodālo un digitālo tekstu formā. Nekad agrāk sabiedrība nav saskārusies ar tik plašu tekstu klāstu un informācijas daudzveidību, un šī tendence nākotnē būs vēl izteiktāka. Jebkuru runas situāciju var ātri pārverst tekstā un pārsūtīt plašai auditorijai.” (Šalme, 2019, <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/valodu-macibu-joma-jautajumi-macibu-satura-veidotajiem>)

Anda Kuduma norāda, ka, apgūstot tekstveidi, skolēnam jāiegaumē secīgas darbības:

- 1) jānoskaidro teksta mērķis,
- 2) jānoskaidro teksta adresāts,
- 3) jāizprot temats,
- 4) jāapzina, kāda informācija vēl nepieciešama.

Tikai pēc tam seko rakstīšanas process, vispirms melnrakstā, bet pēc tam tīrrakstā. (Kuduma, 2011, 75).

Tekstveides prasmju apguve skolā norisinās visos mācību posmos, pielāgojot katram vecumposmam piemērotu sarežģītības pakāpi. Jau pamatskolā skolēni iegūst izpratni par tekstu, ko iespējams izmantot gan mutvārdu, gan rakstveida saziņā. Pēc stāstījuma veida iespējams klasificēt šādus teksta tipus – apraksts, vēstījums, pārspriedums, jaukta tipa teksts (Laiveniece, 2011, 33). Darba autore no personiskās pieredzes un mācību satura izpētes secina, ka līdz 6. klasei skolēni latviešu valodas stundās pakāpeniski apgūst apraksta un vēstījuma rakstīšanas prasmi, sākot no 7. klases, apgūst pārsprieduma un jaukta tipa teksta rakstīšanas prasmi. Runājot par mūsdienīgu mācību saturu, tad skolēni pamatskolas posmā apgūst prasmi veidot arī dažādus multimodālus tekstus, proti, afišu, plakātu, atgādni, informācijas lapu, bukletu u.c., pievēršot uzmanību to uzbūvei un noformējumam. Tāpat pamatskolas posmā īpaša uzmanība ir atvēlēta mutvārdu tekstpratības pilnveidei, kārtējot valsts pārbaudes darbu 9. klasē, skolēni raksta pārspriedumu un uzstājas ar publisko runu (Martena, Laiveniece, Šalme, 2020, 48).

Savukārt jaunajā izglītības koncepcijā ir ieviests jēdziens *tekstpratība* – tekstu veidošanas prasme atbilstoši saziņas nolūkam, runas situācijai, valodas funkcionālā stila, runas žanru, kā arī pareizrūnas un pareizrakstības prasībām. (Šalme, 2019, 36). Solvita Berra sniedz plašāku jēdziena skaidrojumu: “Tekstpratību ietekmē trīs savstarpēji saistīti procesi: tekstuālais iedevums, tekstuālā apstrāde un tekstuālais atdevums. Ar tekstuālo iedevumu ir saistīta jebkuras modalitātes un sarežģītības tekstu pamanīšana, identificēšana un uztvere –

tekstu vērošana, lasīšana un klausīšanās. Tekstuālā apstrāde nozīmē teksta galveno domu, ideju un tieši vai netieši izteiktu nianšu noteikšanu, padziļinātu izpratni, kritisku novērtēšanu un interpretēšanu dažādos diskursos, sociālos un kultūras kontekstos. Tekstuālais atdevums paredz iegūtās informācijas, ideju un pārdomu mērķtiecīgu iesaistīšanu jaunu mutvārdu, rakstveida vai multimodālu tekstu izveidē (runāšanu, rakstīšanu, ilustrēšanu) un to lietošanu atšķirīgiem mērķiem un vajadzībām.” (<https://enciklopedija.lv/skirklis/132418-tekstprat%C4%ABba>). Darba autore vēlas uzsvērt, ka, lai arī jēdziens ir jauns, tā būtība jau iepriekš tikusi iekļauta mācību saturā. Šādu autores atziņu pierāda iepriekšējais Pamatizglītības standarts, kur norādīts, ka skolēns, beidzot pamatskolu, latviešu valodā:

- mērķtiecīgi izmantojot valodas līdzekļus, sagatavo tekstu un uzstājas ar to;
- uztver un izprot galvenos teksta veidošanas līdzekļus un paņēmienus;
- plāno, veido un koriģē savu runu un uzvedību atbilstoši saziņas situācijai, izsaka viedokli un argumentē to. (<https://likumi.lv/ta/id/268342#piel2>)

Valodnieks J. Rozenbergs lieto jēdzienu *tekstveides tipi*. Viņš ir izdalījis četrus galvenos tekstveides tipus, kas nezaudē savu aktualitāti arī mūsdienu pedagogijā:

- tēlojošais tekstveides tips, kurā tiek izmantoti valodas izteiksmes līdzekļi, kas sniedz ne tikai pamatinformāciju, bet arī papildinformāciju par teksta autora subjektīvo attieksmi;
- informatīvais tekstveides tips, kurā iekļauta tikai pamatinformācija bez autora subjektīvās attieksmes;
- vēstījošais tekstveides tips, kam raksturīgs laika sižetiskums, konkrētu notikumu norise noteiktā secībā;
- aprakstošais tekstveides tips, kura galvenā funkcija ir kvalitātes, īpašību, attieksmju raksturojums” (Rozenbergs 1989, 201–202).

Saskaņā ar projekta *Skola2030* izstrādāto mācību saturu un kompetenču pieeju vidusskolā tekstveide tiek apgūta latviešu valodas un literatūras mācību kursā. Mācību saturu pamatkursa “Latviešu valoda I” mācību moduļos “Valoda un sabiedrība”, “Mediji, valoda un ietekme”, “Stilistika” un “Valodas struktūra” atrodamas pamatatziņas par tekstveidi, taču padziļinātāk šo jautājumu var analizēt modulī “Stilistika”, kur paredzēts turpināt apgūt pamatskolā iesāktās ar tekstpratību un tekstveidi saistītās prasmes un zināšanas, kā arī tās padziļināti pilnveidot, izkopjot prasmi patstāvīgi organizēt un plānot tekstu radīšanas procesu, prasmīgi izvēlēties avotus, vērtēt to kvalitāti. Īpaši tiek uzsvērts, ka tekstveide ir cieši saistīta ar tekstpratības tālāku pilnveidi un lasīšanas un klausīšanās paņēmienienu attīstību, kas nepieciešamas tekstā ietvertā satura un valodas izteiksmes dziļākai izpratnei (Skola 2030). Arī

D. Laiveniece norāda, ka vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Latviešu valoda” standarta veidotāji tekstpratību un tekstveidi skata atsevišķā sadaļā, kuras pamatā ir vairākas nostādnes:

- tekstpratības jēdziena definēšana un izpratne,
- teksts kā reproduktīvi uztverama valodas vienība, tās daudzveidīgums,
- teksts kā produktīvi veidojama valodas vienība,
- tekstu atšķirība modalitātes ziņā,
- mācību tekstu un izklaides tekstu šķiršana. (Laiveniece, 2018, 85)

Savukārt latviešu valodas un literatūras apguvei augstākajā līmenī ir izveidots kurss “Latviešu valoda un literatūra II”, kurā īpaša nozīme tiek pievērsta darbam ar tekstu – teksta analīzei un spējai to interpretēt, tā interpretācijai no dažādiem aspektiem, kā arī skolās tiek piedāvāts mācību kurss “Radošā rakstīšana” (Skola 2030).

Darba autore uzskata, ka radošā rakstīšana ir īpaši nozīmīga, jo tā sekmē skolēna spēju paust savu viedokli, izjūtas un sajūtas, kā arī attīsta prasmi rakstiski izteikt savas domas un viedokli par noteiktu tematu. D. Laiveniece uzsver, ka radošā rakstīšana ir uz procesu orientēta nodarbe un rezultāts nav tik svarīgs. Šajā procesā notiek iekšējās runas pārveide rakstu valodā (Laiveniece, 2011, 32). Darba autore uzskata, ka Romāns Alijevs ir precīzi definējis radošās domāšanas un rakstīšanas būtību, norādot, ka šajā procesā galvenais ir ideju ģenerēšana un sevis atbrīvošana no veco priekšstatu važām, kas savukārt palīdz izmainīt attieksmi pret notiekošo un sniedz iespēju precīzi ar jaunu skatienu uzlūkot parasto un ierasto (Alijevs, 1999, 205). *Skola 2030* jaunais mācību saturs izstrādāts tā, ka skolēns ir dominējošais, savukārt pedagogs ir tas, kas sagatavo mācību materiālu un piedāvā to skolēnam, tāpēc ir ļoti svarīgi, lai pedagogs būtu kompetents tekstpratības jautājumos, spētu atlasīt atbilstošus tekstus, lai varētu sasniegt izvirzītos mērķus atbilstoši izglītības standartam, padarot mācīšanās procesu lietpratīgu, attīstot komunikatīvo un sociokultūras, valodas un mācīšanās kompetenci.

Tekstu kā lingvodidaktisku vienību latviešu valodā skolā ir pētījusi arī Sanita Martena, kura atzīst, ka skolēni jau pamatskolā iegūst zināšanas par tekstu kā lingvodidaktisku vienību, kuru pēc tam nepieciešams produktīvi izmantot vidusskolā. Vidusskolā visas iepriekš iegūtās zināšanas tiek padziļinātas praktiskā darbībā – savu tekstu veidošanā. Šī prasme, skolēniem beidzot vidusskolu, tiek diferencēta trīs līmeņos:

- spēja plānot, rakstīt un pilnveidot dažādus tekstus atbilstoši saziņas mērķim un valodas stilam,
- ir vērojama izaugsme tekstu veidošanas pieredzē,

- teksta veidošanā ievēro literārās pareizrakstības normas.

Tieši skolēnu veidotie teksti parāda, cik veiksmīgs ir bijis pedagogu darbs, kā ir veidojusies katra skolēna valodas izjūta. S. Martena arī uzsver, ka tekstpratības pamata aspekts ir tas, kā skolēns spēj pārnest jaunā tekstā lasīto un izprasto. Katram skolēnam izpratne par tekstu un tā uzbūvi veidojas pakāpeniski. Sākotnēji nepieciešams piedāvāt vienkāršus tekstus un pēc tam pāriet uz sarežģītākiem, kā arī ļoti svarīgi ir piedāvāt skolēnam kvalitatīvus un augstvērtīgus tekstus. Tāpat ir arī ar tekstveidi – vispirms skolēni tekstu veido pēc noteikta parauga un tikai pēc tam spēj brīvi un radoši paust savu domu. S. Martena arī akcentē nepieciešamību sekot līdzi laikam, jo mūsdienās parādās jauni žanri un jaunas formas, kas spēj ieinteresēt skolēnu (Martena, 2021, 7).

Projekta *Skola2030* materiālos tiek uzsvērts, ka pastāv iespēja skolēniem piedāvāt daudzveidīgus tekstus, tomēr tiek arī akcentēts mērķtiecīgs metodiskais darbs, lai tekstpratību apgūtu pēc iespējas pilnīgāk un daudzpusīgāk. Lai to veiksmīgāk īstenotu, jaunajā mācību saturā ir saglabāts tradicionālais dalījums vēstījuma, apraksta un pārsprieduma tipa tekstos un uzmanība pievērsta žanriski dažādu tekstu apgaves secībai (Skola2030).

Taīsa Ladiženska (Таиса Ладыженская) ir izdalījusi piecus posmus, kas skolēnam jāveic, lai nonāktu pie veiksmīga sava teksta veidošanas:

- teksta analīze,
- teksta analīze un sintēze,
- teksta pārstrādāšana,
- teksta atstāstīšana un papildināšana,
- teksta sacerēšana un radīšana (autores tulkojums) (Ладыженская, 2001, 283 – 284).

Pirmajos trīs posmos skolēns strādā ar svešu jeb pedagoga piedāvātu tekstu, bet nākamajos divos posmos skolēns darbojas jau ar savu tekstu.

Roberts Fišers savukārt norāda uz secību, kas ir jāiemāca skolēnam, veidojot savus tekstus, un izdala trīs tekstveides rakstīšanas posmus:

- sagatavošanās darbs – domāšana, pārrunas, ideju meklēšana, piezīmju izdarīšana, saraksta veidošana un plānošana,
- rakstīšana – uzmetumi, ideju paplašināšana un teksta pārrakstīšana,
- pēcdarbi – rediģēšana, apspriešana, dažādu viedokļu uzklaušīšana un publicēšana (Fišers, 2005, 240).

Tekstpratības apguvē nozīmīga loma ir pedagogam. D. Laiveniece norāda, ka pedagogam būtu nepieciešams izveidot savu metodisko sistēmu, lai darbs ar tekstpratību būtu mērķtiecīgs, skolēniem tiktu piedāvāti jēgpilni teksti un uzdevumi, kā arī lai šis process

noritētu pēctecīgi un secīgi, ievērojot skolēnu vecumposma īpatnības (Laiveniece, 2011, 33. – 42.)

Var secināt, ka, skolā apgūstot tekstveidi, ir ļoti nozīmīgi tas, lai skolēns pārzina dzimtās valodas gramatisko sistēmu, kā arī saprot, cik liela nozīme ir pārdomātu, jēgpilnu un pareizu tekstu veidošanai, taču tikpat nozīmīga ir pedagoga kompetence, izvēloties kvalitatīvus tekstus un lai spētu metodiski pareizi skolēnu motivēt radīt tekstus.

1.3. Argumentētās esejas izpratne mūsdienu lingvodidaktikā

Par jebkura teksta veida rakstīšanu runā, raksta tekstveides un tekstpratības kontekstā, tomēr jāatceras, ka katra teksta rakstīšanā ir jāievēro zināmi nosacījumi, arī rakstot argumentēto eseju. Projekta *Skola2030* ietvaros kursam „Latviešu valoda I” ir izstrādāts centralizētais eksāmens vidusskolā, kurā viena no daļām ir argumentētā esejas rakstīšana 300 – 350 vārdu apjomā, tādēļ vidusskolas posmā īpaša vērība būtu jāpievērš argumentētās esejas rakstīšanas prasmi pilnveidošanai, jo iepazītie pieejami resursi *Skola2030* liecina, ka argumentēto esejas rakstīšanas prasmi sāk apgūt jau 8., 9. klasē.

Par esejas žanra dibinātāju uzskata Mišelu de Monteņu. Pirmoreiz šis žanrs parādās viņa grāmatā “Pieredze” – autors attēlo dažas savas domas, kas pauž viena cilvēka – autora – iekšējo pasauli (Шантарович, b.g.). Interesanti, ka Andreja Grāpja grāmatā “Literatūrteorija vidusskolai” (2001) eseja kā žanrs netiek aplūkots, bet Vitolds Valeinis par eseju raksta: “Eseja (..) atrodas uz robežas starp mākslu un publicistiku, kā arī starp daiļliteratūru un literatūrkritiku. Esejai raksturīgs īpatnējs, oriģināls kāda jautājuma risinājums, kam iezīmīgs spēcīgs autora subjektīvais uztvērums un svaigs interesantā, bieži tēlainā stilā ieturēts izklāsta veids. Eseja ir daiļstilā ieturēts apcerējums.” Diplomdarba kontekstā, kas saistāma tieši ar argumentētās esejas rakstīšanu, darba autore ir noskaidrojusi, ka esejā ir risināms kāds jautājums (problēma), turklāt problēmas risinājums var būt dziļi subjektīvs. (Valeinis, 2011,168) Savukārt Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā ir skaidrots, ka „eseja ir sacerējums, ko skolēns (students) raksta kursa vai tēmas noslēgumā, kā īpašu ar attiecīgo kursu vai tēmu saistītu pārbaudes darbu, kurā var būt pētniecības elementi. Esejai ir noteikta struktūra, un tajā parasti ir:

- 1) ievads, kurā atspoguļots esejas mērķis un galvenās idejas;
- 2) iztirzājums, kurā ir vairākas rindkopas un katru no tām ievada teikums, kas izteic rindkopas galveno domu;

3) noslēgums, kas ir izklāstītā kopsavilkums, kurā apkopots tas, kas pateikts iepriekš, un kurā aprakstīts problēmas atrisinājums vai izvirzīta tālāka idejas attīstība.

Eseja atšķiras no domraksta ar savu īpaši organizēto struktūru un tematiskā izklāsta veidu.” (PTSV, 2000) Latviešu literārās valodas vārdnīcā atrodams šāds termina *eseja* skaidrojums: “Eseja – neliela mākslinieciski kritiska apcere, kurā izceļas galvenokārt autora subjektīvi emocionālā attieksme pret attēlojamo parādību” (<https://lvv.tezaurs.lv/eseja>). Darba autore uzskata, ka šis jēdziens minētajā vārdnīcā ir skaidrots šauri, tāpēc termina skaidrojums būtu skatāms no lingvodidaktiskā aspekta, taču Lingvodidaktikas terminu skaidrojošajā vārdnīcā ir tāds pats skaidrojums, norādot eseju veidus: argumentētā eseja, brīvā eseja, arī domraksts, sacerējums (LTSV, 2011, 30)

PTSV ir atrodams šāds skaidrojums terminam *arguments* (diplomdarba autore iekļauj tikai to skaidrojumu, kas ir saistīts ar diplomdarba tēmu): “Apgalvojuma pamatojums; spriedums vai sprieduma kopums, ko lieto cita sprieduma vai spriedumu kopuma patiesuma apstiprināšanai”. Savukārt *argumentēšana* – pamatošana ar argumentiem, argumentu minēšana. (PTSV, 2000, 16)

Kā norāda Skaidrīte Ivanišaka un Astra Jansone, tad argumentētās esejas mērķis ir izveidot lasītājam pilnīgu priekšstatu par esejas autora individualitāti, personību, viņa uzskatiem par kādu no zinātnes, filozofijas, publicistikas, literatūras vai mākslas tēmām vai problēmām. (Ivanišaka, Jansone, 2007, 32)

Apkopojot abu terminu skaidrojumu, darba autore secina, ka argumentētā eseja ir teksta veids, kurā tiek formulēta problēma vai jautājums par zinātnes, filozofijas, publicistikas, literatūras vai mākslas tēmām, kurā esejas autoram ir sava subjektīvā nostāja, un viņš savu nostāju atklāj, argumentējot jeb pamatojot ar faktiem, citātiem, arī savu pieredzi, ievērojot, ka esejai ir noteikts mērķis, struktūra un daļījums rindkopās.

Jēdziena *argumentētā eseja* skaidrojumu darba autore atrada arī tiešsaistē www.zinatnesvaloda.lv . Tiek skaidrot, ka argumentētā eseja ir precīzi strukturēts rakstveida teksts, kurā argumentēti pamatots autora viedoklis par izvēlēto tematu un pierādīta izvirzītā tēze. (<https://www.zinatnesvaloda.lv/teksti/4>) Šajā skaidrojumā parādās, ka autoram ir jāpierāda izvirzītā tēze. Tēze ir atzinums, apgalvojums, kura patiesība jāpierāda. (PTSV, 2000, 175), un Edgars Kramiņš norāda, ka tēzei jāatbilst šādiem pamatnosacījumiem:

- tēzei jābūt skaidri, precīzi un saprotami formulētai – tā nedrīkst būt nenoteikta vai divējādi izprotama, īpaša uzmanība jāpievērš lingvistiskajiem aspektiem – vai visi vārdi un vārdu savienojumi tēzēs ir skaidri saprotami, jo neskaidri vārdi veido neskaidrus jēdzienus;
- tēze nedrīkst būt iekšēji loģiski pretrunīga;

- tēzi nedrīkst mainīt. (Kramiņš, 2016, 388)

Tas nozīmē, ka savu subjektīvo nostāju kādā problēmā vai jautājumā argumentētas esejas autors vispirms pauž tēzes veidā, turklāt tai jābūt precīzai, tā nedrīkst būt pretrunīga un darba gaitā to nemaina, turpmākā tekstā ar argumentiem pierāda tās patiesumu.

Latviešu valodas skolotājas Zeltīte Čakārne un Maruta Ģingule piedāvā šādu argumentētās esejas definīciju: “Argumentētā eseja ir rakstveida darbs, kurā sistemātiski un argumentēti pamatots savs paša viedoklis par izvēlēto tematu. Eseja ir izvēlētās tēzes pierādījums”. (Čakārne, Ģingule, 2003, 23) Savukārt Diāna Hopkina un Toms Reids sniedz visai šauru skaidrojumu un norāda uz to, ka argumentētajā esejā tās autoram ir jāizprot tēma, jāizvērtē un jāapkopo pierādījumi un jāsniedz argumentēta nostāja, (Hopkinsa, Reids, 2018, 9)

Argumentētā eseja ir viens no eseju veidiem. Rakstīt argumentēto eseju skolēni mācās, lai parādītu prasmi veidot kompozicionāli un stilistiski pilnvērtīgu, tematam, žanram un apjomam atbilstošu argumentētu tekstu, ko raksturo loģisks domas izvērsums un atbilstība literārās valodas normām. (Šalme, 2021, <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/par-optimala-limena-valsts-parbaudes-darbu-latviesu-valoda>) Argumentētā eseja kā mācību uzdevums var tikt īstenots ne tikai latviešu valodā un literatūrā, bet arī citos mācību priekšmetos, piemēram, vēsturē, bioloģijā, angļu valodā, fizikā, matemātikā u.c. Darba autore uzskata, ka, izvēloties argumentēto eseju kā mācību uzdevumu arī citos priekšmetos, pedagogiem būtu jābūt vienotām prasībām šī teksta veida rakstīšanā (protams, ne tikai šī teksta veida) un vērtēšanā, bet novērojumi liecina, ka tā praksē diemžēl nav, lai arī skolotājiem tiek prasītas latviešu valodas zināšanas augstākajā pakāpē, citos priekšmetos netiek vērtētas vai tiek vērtētas daļēji valodas stilu, interpunkcijas un ortogrāfijas kļūdas. Šādā veidā skolēni tiek radināti, ka pareiza latviešu valoda ir jālieto tikai latviešu valodas stundās, kas, protams, nav atbalstāmi.

Argumentēto eseju parasti raksta, kad nepieciešams apstiprināt vai noliegt kādu apgalvojumu. Šajā esejā apgalvojumam var:

- 1) pamatoti piekrist (dotais pagalvojums jāpamato ar savām atziņām, pieredzi, faktiem, zinātnieku atzinumiem, jānorāda iespējamie pretargumenti);
- 2) pamatoti nepiekrist (ar pretargumentiem jāapšaubā apgalvojama ticamība, var akceptēt apgalvojumu, bet jānorāda uz tā ierobežotību, apgalvojums jāanalizē, saistot to ar zinātnes atziņām un faktiem);
- 3) attīstīt problēmu (jānorāda papildu aspekti, kas vēl būtu jāaplūko, jānorāda uz apgalvojuma neatbilstību loģikas prasībām, noteiktām likumsakarībām). (Azarēviča et.al., 2011, 50)

Darba autore apkopojusi mācību līdzekļos ietverto informāciju, kā jāraksta argumentētā eseja un kādi nosacījumi tās rakstīšanā ir jāievēro. Tās ievadā piesaka tēmu, vienmēr konkretizējot tematā nosaukto pētījuma problēmu un pamatojot to. Ievadā piesaka temata aktualitāti, paskaidrojot, par ko būs eseja, un formulē tēzi.

Pēc tēzes ievadā nosauc trīs argumentus atbilstoši secībai, kādā tie tiks aplūkoti esejas galvenajā daļā. Pirmo min visvājāko argumentu, tad spēcīgāku argumentu un visbeidzot – visspēcīgāko argumentu. (Dalbiņa, Lāčauniece, 2009)

Galveno daļu visbiežāk veido trīs rindkopas, bet ir sastopamas norādes arī par 4 – 5 rindkopām galvenajā daļā. Katrā rindkopā atbilstoši iecerei un esejas mērķim nosauc argumentu, ko pierāda ar faktiem, citu personu atzinumiem (tie ir pamatoti), savu pieredzi vai citiem piemēriem. Katras rindkopas pēdējā teikumā ietver secinājumu. Nākamajā rindkopā pierādāmais arguments jāsaista ar iepriekšējās rindkopas secinājumu.

Nobeigumā iepriekš izdarītie secinājumi – atziņas, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi, – tiek apkopoti kopsavilkumā. Var īsi ieskicēt arī citus aspektus, kas varētu tikt apskatīti, runājot par konkrēto pierādāmo apgalvojumu.

Skolēnam savā argumentācijā ir jāizvēlas atbilstošākais argumentācijas veids:

- faktu argumenti – patiess, neizdomāts atgadījums, notikums, pieredzē gūta atziņa, kas atbilst īstenībai. Tēzi pamato, to loģiski sasaistot ar neapstrīdamu faktu. Ja argumentācijai izmanto faktu, kas norāda tikai uz vienu atsevišķu gadījumu, tad šāds arguments nav pārliecinošs;
- autoritatīvs arguments – tēze tiek pamatota, atsaucoties uz vispāratzītu, plaši akceptētu autoritāti, kas ir paudusi līdzīgu vai tieši tādu uzskatu;
- normatīvs arguments – tēzi pamato, to loģiski saistot ar vispārēju vai plaši akceptētu vērtību skalu (normām). Tā kā sabiedrībā valda dažādi uzskati, normatīvie argumenti var nepārliecināt;
- analogisks arguments – tēzi pamato, izvēloties piemēru no citas dzīves jomas.
- netiešs arguments – tēzi pamato, cenšos pierādīt, ka pretējie uzskati ir kļūdaini, nereāli u.tml. Izmantojot netiešos argumentus, sākumā šķiet, ka tēze ir pamatota, taču tā nav pamatota loģiski un pārliecinoši. (Azarēviča et.al., 2011, 51)

Arguments ir pamatots apgalvojums, spriedums vai fakts, kas tiek izmantots, lai pierādītu kādas idejas patiesumu. Argumentus plaši izmanto sarunā, diskusijā, polemikā u. c., lai apstiprinātu izteikumu ticamību, pierādītu kādu viedokli vai atzinumu. Prasme argumentēt tiek apgūta un pilnveidota valodu apguves procesā dažādās sarunas situācijās, izmantojot faktus, pieredzi, ilustrācijas, citātus u. c.

Maģistre, vairāku mācību līdzekļu autore Maira Spudiņa, izvirza vairākas prasmes, kurām jāpiemīt skolēnam, lai varētu uzrakstīt labu eseju:

- prast atrast svarīgāko informāciju,
- prast klasificēt un atlasīt atbilstošo informāciju atbilstoši virsrakstam,
- prast noteikt galveno un sekundāro domu,
- prast pamatot viedokli ar faktu un informācijas palīdzību,
- prast plānot atbildes,
- prast izteikties saprotami un kodolīgi,
- prast uzrakstīt ievadu un atbilstošus secinājumus. (Spudiņa, 2003, 109)

Savukārt Skaidrīte Ivanišaka un Astra Jansone uzsver, ka, lai rakstu darbs būtu labs, nepieciešamas

- zināšanas priekšmetā vai aplūkojamās tēmas/problēmas pārzināšana,
- prasme analizēt un atlasīt nepieciešamos faktus un argumentus,
- prasme plānot un loģiski sakārtot materiālus,
- spēja izteikt pamatotus spriedumus un izdarīt secinājumus. (Ivanišaka, Jansone, 2007, 32)

Darba autore vēlētos papildināt šo prasmi ar prasmi ievērot teksta uzbūvi un neaizmirst par valodas lietojumu rakstu darbā, jo, kā novērojumi liecina, šīs arī ir būtiskas prasmes, kuras diemžēl “pieklibo”. Tātad, lai uzrakstītu labu argumentēto eseju, skolēnam būtu labi jāorientējas izvēlētajā tēmā. Kā zināms, ne vienmēr skolēns tēmu var izvēlēties pats, visbiežāk to piedāvā pedagogs, eksāmenā tiek piedāvāti divi temati, no kuriem izvēlēties (taisnības labad jāpiemin, ka skolēnam tiek piedāvāti divi teksti, kurus var izmantot faktu atlasei un argumentācijai). Tas nozīmē, ka skolotājam būtu jāpiedāvā temats, kurā skolēns labi orientējas vai arī būtu jāpiedāvā tādi mācību uzdevumi, kuros skolēns kādu problēmu izpēta patstāvīgi vai skolā, lai pēc tam varētu uzrakstīt argumentēto eseju, jo pildot mācību uzdevumus skolēnam būs radies viedoklis par tematu, atliek vien prast analizēt un sistematizēt atrasto informāciju, faktus loģiskā secībā, izdarot secinājumus.

Projekta *Skola2030* materiālos ir norādījumi par argumentēto eseju kā eksāmena daļu: skolēns raksta argumentēto eseju (300–350 vārdu) par kādu aktuālu kultūras, literatūras vai valodniecības jautājumu, kas ir tematiski saistīts ar teksta analīzes uzdevumos izmantoto tekstu (1. teksts). Argumentu izstrādei tiek piedāvāts vēl viens teksts, kas tiek pievienots VPD rakstveida daļā kā 2. teksts (teksta apjoms 400–800 vārdu). Tas ir informatīvs teksts vai tekstu kompilācija (informatīvs raksts, enciklopēdijas šķirklis, recenzija u. tml.), kurā ir atrodami fakti saistībā ar 1. teksta tematiku. 2. tekstam ir jābūt rakstītam latviešu literārajā valodā. Izvēlei tiek piedāvāti divi argumentētās esejas temati – viens no tiem ir noformēts kā citāts no

1. teksta fragmenta, savukārt otrs ir formulēts vispārīgi, atbilstoši 1. un 2. teksta tematikai. Skolēns raksta eseju par vienu no diviem piedāvātajiem tematiem pēc izvēles.

No saturiskā viedokļa argumentētās esejas temati ir veidoti atbilstoši Li1. No strukturālā viedokļa argumentētās esejas izstrādē tiek vērtēti jautājumi, kas definēti Li2, Li3, Li4. Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 20 %, stilistika (Li3) – 20 %, valodas struktūra (Li4) – 20 % (<https://mape.skola2030.lv/resources/9328>).

Visiem skolēniem ir paredzēts viens darba variants. Argumentētās esejas kopējais izpildes laiks ir 120 minūtes.

Valsts pārbaudes darba (VPD) 2. daļā tiek vērtēti šādi sasniedzamā rezultātu (SR) veidi:

- tekstveide,
- argumentēšana,
- teksta stilistika,
- valodas kvalitāte (<https://mape.skola2030.lv/resources/9328>).

Skolēnam, lai uzrakstītu kvalitatīvu argumentēto eseju, ir nepieciešamas ne tikai zināšanas risināmajā jautājumā vai problēmā, bet arī prasme analizēt, apkopot, sistemātiski sakārtot. Skolēniem ir jāprot rakstīt argumentētā eseja ne tikai tāpēc, ka tā ir kā centralizētā eksāmena daļa, bet arī lai pilnveidotu domāšanas prasmi. Lai apgūtu esejas rakstīšanu, daudz darba un laika ir jāiegulda skolotājam, lai iemācītu un izskaidrotu soli pa solim esejas būtību, struktūru, rakstīšanas īpatnības un arī vērtēšanas kritērijus. Jāņem vērā, ka, kā jebkura teksta, arī argumentētās esejas rakstīšanas prasmju pilnveide ir darbietilpīgs process, kurā daudz darba jāiegulda ne tikai skolēnam, bet arī skolotājam. Skolotāja uzdevums ir veltīt pietiekami daudz laika un sniegt norādes par esejas rakstīšanu, taču pieejamie metodiskie norādījumi ir visai sadrumstaloti, nav apkopoti vienā metodiskā krājumā, un, kā ir novērojusi darba autore, skolotāji skolēnus māca kā prot, kā paši ir izpratuši. Protams, no metodiskā viedokļa tas ir absolūti nepieņemami, jo, kā jau norādīts, darbam, lai iemācītu rakstīt tekstu, ir jābūt pakāpeniskam un sistemātiskam.

2. SKOLĒNU TEKSTVEIDES PRASMJU PILNVEIDOŠANAS DIDAKTISKAIS PAMATOJUMS

Darbs ar tekstu un skolēnu tekstveides prasmju attīstīšana ir laikietilpīgs un kopleicēts, taču pakāpenisks process. Analizētā teorētiskā un metodiskā literatūra atklāj, ka šobrīd nav izstrādāts vienots teorētiskais vai metodiskais materiāls tekstveides prasmju attīstīšanai skolā. Kā liecina darba autores novērojumi prakses laikā un arī strādājot skolā, kā arī centralizēto eksāmenu latviešu valodā rezultāti, autore secina, ka skolēniem ir nepietiekamas tekstveides prasmes, tajā skaitā arī argumentētās esejas rakstīšanā. Tekstveides prasmju trūkums izpaužas neprasme analizēt, raksturot, argumentēt, paust viedokli, ievērot gramatiskās normas u. tml., tāpēc ir būtiski šīs prasmes pilnveidot.

Ņemot vērā vidusskolas centralizētā eksāmena jauno struktūru optimālajam līmenim (kopš 2021./22. m. g.), varu ieteikt divus virzienus tekstveides prasmju pilnveidošanai:

- 1) darbā ar autora tekstu, jo eksāmenā argumentācijai drīkst izmantot piedāvātos tekstus;
- 2) skolēna paša veidots teksts, ievērojot darba struktūru un gramatiskās normas.

Darbā ar autora tekstu jāapzinās, ka skolēns attīsta un pilnveido šādas prasmes:

- 1) noteikt teksta autora komunikatīvo mērķi;
- 2) atrast māklinieciskās izteiksmes līdzekļus, ar kuriem autors realizē komunikatīvo mērķi;
- 3) noteikt teksta tematu;
- 4) noteikt teksta galveno domu;
- 5) noteikt tekstā risināto problēmu.

Arī Margarita Gavriļina norāda, ka darbā ar autora radītu tekstu būtiska ir prasme noteikt autora komunikatīvo mērķi. Autora komunikatīvo mērķi var definēt kā runātāja vai rakstītāja ieceri izteikt kādu komunikatīvu nozīmīgu jēgu ar valodas līdzekļu palīdzību. Katrs teksts ir papildīts ar kādu autora komunikatīvu mērķi, vēlmi lasītājam vai klausītājam kaut ko paust vai lasītāju par kaut ko pārliecināt.

Prasme atklāt autora komunikatīvo mērķi ir ārkārtīgi svarīga, lai spētu radīt savu tekstu, jo šī prasme palīdz skolēnam saprast, ka katrs teksts tiek rakstīts ar mērķi, ka teksts ir ne tikai bezjēdzīga apziņas plūsma, bet iekšējo pārspriedumu rezultāts par kādu svarīgu problēmu. (Гаврилина, 2002, 259 – 260). Darba autore piekrīt M. Gavriļinas paustajam un uzskata, ka, ja skolēns pienācīgi attīstīs prasmi noteikt autora komunikatīvo mērķi, viņš sapratīs, ka teksti tiek veidoti ar konkrētu mērķi, tāpēc arī skolēnam savā darba vispirms būtu jāsaprot, kāds būs viņa teksta mērķis, ko viņš vēlas ar savu tekstu paust.

Teksta galvenais uzdevums ir sistematizēt skolēna zināšanas un prasmes teksta analīzes jomā, lai pēc tam skolēns īstenotu nākamo teksta uzdevumu – radītu jaunu tekstu. Krievu filoloģe, metodiste un skolotāja Taisa Ladiženska izšķir 5 posmus, kas jāveic līdz sava teksta radīšanai:

- 1) teksta analīze (uzdevumi, kuros jāformulē galvenā doma, atrast teksta daļi, kura satur piemēru, pierādījumu vai aprakstu, uzraksta virsrakstu u.c.);
- 2) teksta analīze un sintēze (formulē galveno domu, izdomā virsrakstu, piemeklē atbilstošu citātu vai frāzi temata raksturošanai u. c.);
- 3) teksta pārstrādāšana (tiek iekļauti uzdevumi ar mērķi to uzlabot, piemēram, labot teksta nepilnības saturā vai valodas pielietojumā, ievietot citātus, kas pastiprina spriedumus);
- 4) teksta atstāstīšana un papildināšana (uzdevumi sava teksta izveidei, izmantojot paraugu, piemēram, sagatavot mutisku ziņojumu par teksta tēmu, papildināt tekstu ar saviem spriedumiem par teksta tematu u. c.);
- 5) teksta sacerēšana un sava teksta radīšana (uzdevumi sava teksta izveidei, piemēram, sagatavot tēzes, uzrakstītatsauksmi par klasesbiedra izveidotu tekstu u.c.) (autores tulkojums). (Ладыженская, 2001, 283 – 284).

Pirmie trīs posmi ir paredzēti darbam ar gatavu tekstu, tātad ar pirmo tekstveides prasmi pilnveidošanas paņēmieni, pēdējie divi ar sava teksta veidošanu. Lai pilnveidotu skolēnu tekstveides prasmi, tai skaitā māku rakstīt argumentēto eseju, skolēniem vispirms jāstrādā ar citu autora tekstiem, jāmācās tos analizēt. Vajadzētu būt, ka jau pamatskolā viņi ir apguvuši dažus no teksta analīzes elementiem – izpētīt, atrast, noteikt, salīdzināt, pierādīt u. c. Pilnveidojot prasmi rakstīt argumentēto eseju, skolēniem būtu jāpiedāvā tādi teksti, kuros var meklēt un arī atrast kādus noteiktus faktus. Tāpat skolēniem vajadzētu iemācīties pierādīt, izmantojot atsauces uz lasīto tekstu, tādejādi apgūstot arī argumentēšanas prasmi, kas ir būtiska tieši argumentētās esejas rakstīšanā.

Inese Auziņa norāda, ka, analizējot tekstu, ir jāprot:

- 1) nosaukt un raksturot teksta tēma;
- 2) raksturot tekstā pausto problēmu;
- 3) raksturot teksta veidu, elementus, formu;
- 4) raksturot teksta valodu (leksiku, tēlainās izteiksmes līdzekļus). (Auziņa, 2007, 2)

Iepazīstoties ar I. Auziņas piedāvāto, rodas iespaids, ka skolēni šādā veidā apgūst vispārīgu teksta analīzi un tai nav skaidrs metodiskais mērķis, kurā pedagogam skolēns jāvirza, attīstot vai pilnveidojot tekstveides prasmes. Arī D. Laiveniece norāda, ka teksta analīze vienmēr notiek ar kādu mērķi. (Laiveniece, 2011, 42)

20. gs. vidū Bendžamins Blūms (*Benjamin Bloom*) izveidojis taksonomiju jeb domāšanas līmeņu secības skalu. Taksonomijas autori hierarhiski sarindoja domāšanas spējas, vadoties pēc iedomātas sarežģītības un abstrakcijas: izpratni, tās lietošanu, analīzi, sintēzi un novērtēšanu. Kā redzams, tad sintēze ir augstāks domāšanas līmenis nekā analīze, šo līmeni raksturo tādi atslēgas vārdi kā apvienot, izveidot, formulēt, konstruēt, prognozēt, rada idejas, apkopo informāciju no vairākiem avotiem, integrē to un rada jaunas pieejas. Var secināt, ka T. Ladiženskas raksturotie 5 psomi līdz sava teksta radīšanai sakrīt ar Blūma taksonomijas domāšanas līmeņiem.

Diplomdarba autore uzskata, ka pārveidot pazīstamu, atzītu rakstnieku darbus, izmantojot frazeoloģismus un sinonīmus, nebūtu īsti korekti, pat ētiski, tā pārkāpjot arī autortiesības. Šeit autore varētu ieteikt pedagogam pašam uzrakstīt, atrast tiešsaistē tekstus, ar kuru skolēni varētu mācību nolūkos strādāt, jāatceras, ka arī pedagoga radītajam tekstam ir jābūt kvalitatīvam.

Autore pēc pieredzes un novērojumiem norāda, ka analītiskie uzdevumi stundās tiek regulāri īstenoti, vidusskolas posmā īpaša uzmanība tam tiek atvēlēta ne tikai latviešu valodas stundās, bet arī literatūras stundās, taču, neskatoties uz to, vairumam skolēnu tas sagādā grūtības.

Nākamais teksteides pilnveides virziens ir sava teksta radīšana. Šajā virzienā ietilpst T. Ladiženskas norādītie teksta radīšanas posmi:

- 1) teksta atstāstīšana un papildināšana;
- 2) teksta sacerēšana un sava teksta radīšana. (Ladiženska, 2001, 284).

3. posms, kā norāda T. Ladiženska, sava teksta radīšanā ir teksta atstāstīšana un papildināšana. Kā jau liecina nosaukums, tad galvenais akcents šajā posmā tiek likts uz teksta atstāstījumu, tas var būt gan rakstisks, gan mutisks – teksta reproducēšana. Atstāstījumi kā mācību uzdevumi galvenokārt tiek īstenoti sākumskolas izglītības posmā, tomēr bez atstāstījuma neiztiek arī vēlākos izglītības posmos, kaut vai stāstot par grāmatas saturu, – tas arī ir atstāstījums. Rakstot atstāstījumus, skolēni apgūst tādas prasmes, kas vēlāk nepieciešamas sava teksta rakstīšanā: secīgi (atbilstoši teksta uzbūvei), loģiski, gramatiski un stilistiski pareizi izklāstīt tekstu. Kā norāda pedagogijas doktore Ārija Ptičkina, tad, atdarinot mākslinieciski augstvērtīga daiļdarbu valodu, skolēni mācās ne tikai saskatīt daiļdarbu saturu un formas attieksmes, bet arī lietot tēlainus vārdus un teicienus savā runā. (Ptičkina, 1996, 3) Darba autore secina, ka šajā posmā – darbā ar gatavu tekstu atstāstīšanu un papildināšanu – skolēni apgūst teksta uzbūves principus. Skolēnu izteikumos mēdz būt gadījumi, kad skolēnam par konkrēto tematu ir tik daudz sakāma, rakstāma, ka viņš to nevar ietvert noteiktajos “rāmjos” (mutvārdos 3 – 5 min), vidusskolā rakstiski pēc *Skola2030* izveidotā

jaunā eksāmena parauga 300 – 350 vārdu (pamatskolā pārspriedums 250 – 350 v.), tāpēc atstāstījumi varētu būt lielisks paņēmiens, kā attīstīt prasmi izteikties maksimāli precīzi, koncentrēti, bez liekvārdības. Rakstot atstāstījumus, ir nepieciešama un pilnveidojama gan reproduktīva, gan radoša darbība, kas savukārt tik ļoti nepieciešama sava teksta veidošanā.

D. Laiveniece norāda, ka šajā grupā ietilpst arī uzdevumi, kuros paredzēti žanriski pārveidojumi, piemēram, aicina skolēnus dramatisēt prozas materiālu, piemēram, pasaku. (Laiveniece, 2011, 48)

Vēl šajā posmā, kā norāda D. Laiveniece, ir iekļaujami tādi uzdevumi, kas paredz teksta papildināšanu, šādā gadījumā skolēniem piedāvājot pilnu tekstu vai tikai teksta daļu. (Laiveniece, 2011, 49) Tātad pedagogam atkal jābūt skaidram mērķim, kādas prasmes viņš vēlas skolēnos attīstīt, piedāvājot tekstu un tam pakārtotus uzdevumus. Ja skolotāja mērķis būs attīstīt prasmi rakstīt ievadu, tad skolotājs piedāvās tekstu bez ievada daļas, lai skolēni, izlasot galveno daļu, to varētu formulēt un pienācīgi uzrakstīt. D. Laiveniece norāda, ka uzdevumu dažādība šajā posmā ir visai plaša – papildināt tekstu ar personu portretiem, darbības detaļām, iekļaut tekstā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus, citātus, tekstam jāuzraksta nobeigums, jākonstruē galvenā daļa u.c. D. Laiveniece aicina pedagogus mācīt skolēniem nepārspīlēt, attīstīt valodas izjūtu, valodisko gaumi. (Laiveniece, 2011, 49).

Pēdējais posms sava teksta radīšanā – teksta sacerēšana un radīšana. Kā jau šī posma pats nosaukums liecina, tad šis posms ir sava teksta veidošana, neņemot par piemēru, paraugu cita autora darbu. Šis posms arī ir tas, kurā darba autore centīsies pilnveidot skolēnu tekstveides prasmi rakstīt argumentēto eseju.

D. Laiveniece akcentē, ka tekstveides prasmju attīstīšanas procesā tekstu piedāvājums, uzdevumi darbam ar tekstu un tekstveides uzdevumi jāpiedāvā pēctecīgi un secīgi, domājot gan par skolēnu vecumu, dzimumu un interesēm, gan par tekstu veidu un žanru dažādību. (Laiveniece, 2011, 53).

Diplomdarba autore, pētot dažādu teorētisko literatūru, ir ievērojusi, ka bieži tiek norādīts, ka tekstveides prasmju attīstīšana un pilnveidošana ir ilgs un komplicēts, intensīvs darbs. Darba autore tam piekrīt, jo savā praksē ir novērojusi, ka tekstveides prasmju attīstīšanai nepieciešams sistemātisks un mērķtiecīgi virzīts darbs, to īpaši uzsver arī D. Laiveniece, norādot, ka pedagogam pašam jāizstrādā pilnvērtīga sistēma un aprobācija, korekcija un vairāku gadu darbs. (Laiveniece, 2011, 53).

2019. gada 3. septembra Ministru kabineta noteikumi nr. 4 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” 2. pielikumā “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā” paredz tiešām daudz un dažādu komplicētu prasmju, kas skolēnam jāapliecina savā tekstā, piemēram,

mērķtiecīgi izvēlas, kārto, analizē un vērtē informāciju, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus, mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu u.c.

(<https://likumi.lv/ta/id/309597-noteikumi-par-valsts-visparejas-videjas-izglitibas-standartu-un-visparejas-videjas-izglitibas-programmu-paraugiem>)

Kā jau iepriekš minēts un kā to prasa MK noteikumi nr. 4, autore secina, ka teksta radīšanas process ir sarežģīts, tāpēc pedagoga uzdevums ir skolēnam šīs prasmes pakāpeniski un sistemātiski attīstīt. Var secināt, ka vislabāk to var izdarīt, ja skolēni strādā vispirms ar citu autoru darbiem, tos analizējot. Šādā veidā pedagogs nodrošina skolēnam iespēju tekstu arī vērtēt, analizēt. Lai izpildītu šķietami vieglu uzdevumu – noteikt, vai virsraksts atbilst tekstam uzdevumu izpildītu, skolēns veic analītisku darbību, jo viņam ir jāanalizē vai virsraksts tiešām atbilst tekstam. Lai veiktu šo analīzi, viņam ir nepieciešamas zināšanas par teksta saistību ar virsrakstu, un, rakstot pašam savu darbu, skolēns noteikti zinās, ka virsrakstam jāatbilst tekstam un otrādi, taču, kā autores novērojumi liecina, skolēni ne vienmēr spēj zināšanas likt praktiskā darbībā.

3. IZMĒĢINĀJUMDARBĪBAS NORISE UN REZULTĀTI

Jau sākumskolā skolotāji rosina skolēnus tvert valodu ne tikai kā saziņas nodrošinātāju, bet arī kā būtisku kultūrvēsturiskās informācijas glabātāju. Vidusskolas posmā skolēni pilnveido pamatskolā aktualizētās zināšanas un prasmes. Jaunajā *Skola2030* mācību programmā liela daļa satura (tādi apakštemati kā “Valodu daudzveidība un klasifikācija”, “Latviešu valodas vieta pasaules valodu saimē”, “Latviešu valodas statuss Latvijā”, “Citu valodu statuss Latvijā” u. c.) atvēlēta valodas kā kultūras un vērtības skatījumam, neaizmirstot arī par citu valodu un kultūru, atklājot, cik nozīmīgu vietu starp citām ieņem arī latviešu valoda, ka nemaz tik maza valoda latviešu valoda nav, kā skolēni ir pieraduši domāt, tāpēc skolēni tiek rosināti uzņemties arī personīgu atbildību par valodu un tās saglabāšanu, attīstīšanu, lietošanu ne tikai lasot un rakstot tekstus latviešu valodas un citu mācību (kā liecina autores novērojumi, tad skolēni ir raduši par pareizrakstību domāt tikai latviešu valodasstundās) priekšmetos, bet veidojot arī savus multimodālos tekstus, rosinot domāt arī par savu sociālo tīklu saturu, tāpēc ir svarīgi, ka pedagogs atbildīgi izvēlas ne tikai saturu, bet arī valodas līdzekļus konkrētajai komunikatīvajai situācijai.

Arī tekstveides prasmes skolēni pilnveido jau kopš sākumskolas posma, pilnveidojot un nostiprinot šīs prasmes vidusskolas posmā. Jaunajā mācību programmā *Skola2030* kursā “Latviešu valoda I” nav atvēlēta vieta tieši argumentētās esejas rakstīšanai nepieciešamo prasmju un zināšanu **mērķtiecīgai** aktualizēšanai un pilnveidei, kas patiesībā ir aplami, jo nesakrīt ar VPD prasībām kursa noslēgumā. Argumentētā esija ir paredzēta vien otrajā tematā kā mācību uzdevums, iepriekš neaktualizējot iepriekš gūtās zināšanas un prasmes, kas pēc būtības ir pretrunā tekstveides prasmju pilnveides metodikai, tāpēc darba autore, izstrādājot metodisko materiālu, ir nolēmusi atkāpties no piedāvātās programmas un tēmas “Latviešu valodas daudzveidība” ietvert 6 mācību stundas tieši argumentētās esejas rakstīšanas prasmju diagnosticēšanai, aktualizēšanai un pilnveidei, protams, turpinot sistemātiski tās pilnveidot arī citu tēmu ietvaros. Darba autore gan atzīst, ka pieejamos mācību resursos ir iekļauti uzdevumi, kas attiecināmi uz tekstveides prasmju pilnveidošanu, piemēram, noteikt galveno domu, komunikatīvo mērķi, uzrakstīt runu, ievērojot noteiktu struktūru, mudinot rakstīt melnrakstu, analizēt savos un klasesbiedru darbos pieļautās kļūdas u.tml., taču šie uzdevumi nav uzskatāmi par mērķtiecīgu prasmju pilnveidi.

Viens no didaktiskā materiāla izstrādes priekšnoteikumiem bija Valsts Izglītības satura centra (VISC) mājas lapā publicēti *Valsts pārbaudes darbi 2020./2021. m.g. statistika*,

konkrēti latviešu valodas eksāmena 12. klasei rezultātu statistika (<https://www.visc.gov.lv/lv/media/15068/download>), kā arī *Centralizētā eksāmena latviešu valodā rezultāti 2019./2020.m.g. un ieteikumi* (https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/eksameni/dokumenti/metmat/prezent_lv12_2020_un_ieteikumi.pdf). Šajos mācību gados eksāmenu rakstījušie skolēni gan nebija mācījušies pēc jaunā izglītības standarta, taču arī viņiem 3. eksāmena daļā bija jāraksta argumentētā eseja, un šie dati parādā kopēju tendenci tekstpratībā. Nedaudz virs 50 % (54,46%) vērtējums bija saņemts par temata izpratni, zem 50 % - argumentācija (40,09 %), stils (44,51 %) un pareizrakstība (40,35 %). Pārējos vērtēšanas kritērijos rezultāti bija labāki: apjoms (95,63%), dalījums rindkopās (89,80%), secīgums (69,6%) un vārdu krājums (71,47%). Var secināt, ka lielākā daļa skolēnu ir ievērojuši teksta apjomu un dalījuši savu tekstu rindkopās, nedaudz sliktāk ir bijis ar secīguma ievērošanu, tomēr būtu jāpilnveido prasme mērķtiecīgi atklāt domu un vārdu krājumu. Noteikti skolēniem ir jāpilnveido argumentēšanas prasme (mērķtiecīgi izvēlēties faktus un izmantot tos argumentēšanai tā, lai atklātos autora pozīcija, jāizmanto pārliecinoši fakti), pareizrakstības prasmes, piemēram, ievērot teikumu robežas, jo pārlietu gari teikumi apgrūtina pareizu pieturzīmju lietojumu, kā arī jānovērš stila kļūdu lietošana savos darbos. Ieteikumos tiek norādīts, ka būtu jāstrādā arī pie tā, lai skolēni ievērotu darba kultūru, darbs būtu salasāms. Tādējādi, izstrādājot didaktisko materiālu, tika ņemti vērā arī *Centralizētā eksāmena latviešu valodā rezultāti 2019./2020. m. g. un ieteikumi* un patstāvīgā studiju procesā gūtās atziņas.

Pamatskolas posmā skolēniem ir jāapgūst tādas tekstveides prasmes kā virsraksta formulēšana, teksta dalīšana rindkopās, jāievēro, ka tekstam ir ievads, iztirzājums (galvenā daļa) un nobeigums, komunikatīvā mērķa noteikšana, galvenās domas noteikšana. Šajā posmā skolēni ir attīstījuši un pilnveidojušis savas tekstveides prasmes rakstot aprakstu, vēstījumu, pārspriedumu un argumentēto eseju.

Didaktiskais materiāls veidots, ņemot vērā pamatizglītības standartā aktualizētajām prasmēm un vidējās izglītības standartā formulētajiem skolēnu sagaidāmiem rezultātiem. Tādējādi didaktiskā materiāla aprobēšanas laikā skolēni attīsta, pilnveido un sekmē šādas prasmes:

- formulēt teksta virsrakstu,
- noteikt teksta tematu un galveno domu,
- strukturēt un veidot loģisku tekstu,
- rakstīt ievadu, iztirzājumu un nobeigumu,
- ar argumentiem atklāt savu pozīciju,

- norādīt temata aktualitāti,
- kritisko domāšanu.

Mācību procesā atklājās, ka skolēni tekstveides prasmes nav pietiekami apguvuši un pilnveidojuši pamatskolā (šie skolēni 9.klasi lielāko daļu mācību gada bijī spiesti mācīties attālināti, turklāt 9.klasē nekārtoja eksāmenu). Lielākā daļa nespēj strukturēt tekstu, veidot loģisku stāstījumu, argumentēt, izmantojot faktus. Skolēniem mērķtiecīgi tiek piedāvāti gan gatavi teksti, lai tos analizētu, saskatītu teksta uzbūvi, gan paši radot tekstu, ievērojot nosacījumus, atīstot ieradumu veidot tekstu atbilstoši struktūrai.

Veidojot uzdevumus, īpaša vērība tika veltīta tieši tam, lai skolēni izprastu, kas ir argumentētā eseja un kādai tai ir jābūt. Tika pievērsta uzmanība arī lasīšanai kā mācīšanās paņēmienam, ar kuru vienlaicīgi var realizēt vairākus mērķus – iegūt informāciju, salīdzināt savu pieredzi ar tekstā pausto, atlasīt nepieciešamos faktus savu domu izteikšanai un nostājas paušanai u.c.

Kā zināms, rakstīšana ir viens no komplicētākajiem valoddarbības veidiem, jo to veido vairāku prasmju kopums – pareizrakstība, teksta strukturizēšana, faktu atlase, argumntēšana u.c. zināšanas un prasmes. Skolēniem tika piedāvāti uzdevumi, kas palīdz attīstīt prasmi veidot strukturētu, plānveidīgu, loģisku tekstu.

Izstrādājot didaktisko materiālu, tika ņemts vērā, ka skolēniem jāpiedāvā interesanti un aktuāli teksti (protams, ne visā mācību procesā, jo citu tēmu ietvaros ir respektējams tas, ka teksts ir arī kultūrinformācijas nesējs), tāpēc piedāvātie teksti izstrādātā didaktiskā materiāla pamatā ir atbilstoši daudzu mūsdienu jauniešu aktualitātei – elektronisko cigarešu lietošanai.

3.1. 10. klases skolēnu tekstveides prasmju analīze

Lai pēc iespējas sekmīgāk varētu realizēt mācību procesu, īstenot pārdomātā mācība satura izvēli, ir nepieciešams izzināt mācāmās klases skolēnu attiecīgā vecumposma īpatnības, protams, ņemot vērā arī skolēnu individuālās īpatnības.

Lai mācību process tiktu realizēts pēc iespējas sekmīgāk, pedagogam būtu jāizzina mācāmās klases attiecīgā vecumposma īpatnības, tas pedagogam palīdz veidot adekvātu kontaktu ar skolēniem un varētu īstenot pārdomātu pieeju mācību satura izvēli, nodrošinot skolēnu vecumposma īpatnībām un vajadzībām atbilstošu saturu. Kā norāda D. Laiveniece, lai gūtu vispusīgu priekšstatu par skolēna psiholoģisko profilu, nepieciešama viņa kognitīvo spēju izzināšana atbilstoši vecumam, jo tas vistiešākā mērā nosaka mācību satura izveides

pamatprincipus, mācības vielas izvēli un plānojumu, kā arī ietekmē mācīšanās rezultātus. (Laiveniece, 2003, 168) Skolotājs nedrīkst aizmirst, ka skolēna personību ietekmē ne tikai vispārējās attīstības psiholoģiskie faktori, bet arī individuālās īpatnības, iedzimtība, sociālā vide, tajā skaitā arī skolas vide, un, protams, arī audzināšana.

10. klasē mācās skolēni vecumā no 16 līdz 17 gadiem. Ir zināmas vairākas un nedaudz atšķirīgas cilvēka attīstības periodizācijas shēmas šim vecumposmam, taču jāatceras, ka arī attīstība notiek atšķirīgi un nevar novilkt ciešu robežu, kurā vecumā iestāsies attīstības nākamais posms. Tas ir saistāms ne tikai ar dzimumu atšķirībām, bet vairākiem citiem faktoriem, piemēram, iedzimtiem. Šo vecumposmu psihologi visbiežāk dēvē par jaunieša vecumu, bet tas tiek dēvēts arī par agro vai agrīno jaunību. Šajā posmā, kā norāda Guna Svence, notiek personības izpausmju harmonizācija – stabilizēšanās, līdzsvara iestāšanās. Jaunietis vairāk atbilst pieaugušam nekā bērnam. Personība kļūst līdzsvarotāka, tiek novērots mazāk konfliktu ar pieaugušajiem un vienaudžiem, samazinās negatīvisms, palielinās paškontrolē. (Svence, 1999, 137)

Šis vecumposms ir īpaši būtisks, jo strauji attīstītās intelektuālās spējas. Jauniešu domāšana kļūst intelektuālāka, abstraktāka un patstāvīgāka. Kā norāda G. Svence, šajā attīstības posmā jauniešiem ir novērota tendence pārspīlēt savas zināšanas, iespēju līmeni. (Svence, 1999, 137)

Kā norāda D. Laiveniece, tad šajā vecumposmā bez zināšanām un izpratnes valodas lietojumam vajadzīgas arī prasmes un iemaņas, tāpēc domāšanas process mērķtiecīgi saistāms ar vingrināšanos, atkārtošānu un padziļināšanu un nostiprināšanu, ar valodas lietojumu, ar visu valodas prasmju līdzsvarotu attīstību. (Laiveniece, 2003, 122)

Mācīšanās kvalitāti ietekmē arī piedāvātā mācību satura sarežģītības pakāpe. Ja apgūstamā mācību viela būs zemāka par kognitīvo spēju līmeni, tad mācību process ir pārlietu viegls, kļūst neinteresants, netiek attīstīta domāšana, palēninās turpmākā intelektuālā attīstība un mainās skolēna vērtību sistēma, mācības vairs netiek uzlūkotas par pašapliecināšanās procesam būtisku jomu. Ja mācību viela ir par augstāks par pašreizējo kognitīvo spēju līmeni, mācību process ir pārlietu grūts, notiek skolēna pašvērtības un pašapziņas regress, ko rada regulārā zaudējuma, nespējas, nezināšanas un neprasmes sajūta, pusaudzis meklēcitas, iespējams, deformētas, pašapliecināšanās formas un jomas, lai veidotu un nostiprinātu savu identitāti. (Laiveniece, 2003, 170) Tāpēc ir ārkārtīgi svarīgi piedāvāt skolēnu kognitīvo spēju un iespēju līmenim atbilstošu mācību saturu, lai veicinātu skolēnu vēlēšanos mācīties, nevis to bremsētu, lai veicinātu skolēnu domāšanas attīstību. Valodas materiāla un uzdevumu saturs ir rūpīgi jāizvēlas, tiem jābūt saistītiem ar skolēniem aktuālu tematiku, ar viņiem saprotamām problēmām, ar viņu interešu sfēru, ar valodiskās, loģiskās,

kritiski konstruktīvās domāšanas attīstību un valodas izjūtas veidošanas iespējām. (Laiveniece, 2003, 123)

Pedagoģiskās prakstes ietvaros tika pētīti Rīgas X vidusskolas 10. klases skolēni, izmantojot šādas metodes: pedagoģiskā novērojuma, mācību priekšmetu skolotāju un klases audzinātāja, skolēnu intervēšana. Klases pedagoģiski psiholoģiskā raksturojuma pamatā ir ņemti vērā šādi kritēriji:

- skolēnu mācību darbs un mācību rezultāti;
- skolēnu intereses;
- skolēnu pašdisciplīna;
- klases oficiālā un neoficiālā struktūra.

X skolas 10. klasē kopā mācās 35 skolēni, bet klase tiek dalīta 2 grupās pēc izvēlētā mācību virzina: valodas un dabaszinātņu un uzņēmējdarbības un sociālo zinātņu. Valodas un dabaszinātņu grupai (A grupa) vidusskolas posmā jāapgūst ne tikai *Latviešu valoda I* (optimālais līmenis), bet arī *Latviešu valoda II* (padziļinātais kurss), savukārt otrai jeb B grupai vidusskolas posmā jāapgūst *Latviešu valoda I* (optimālais līmenis). Optimālo līmeni abas grupas apgūst līdz 11. klasei, tad kārtu eksāmenu. Pedagoģiskās prakses laikā darba autore strādā ar klases B grupu, kurā ir 14 skolēnu – 8 zēni un 6 meitenes. 12 skolēnu mācās šajā skolā jau no 1. klases, 2 skolēni ir atnākuši no citām skolām. 4 B grupas skolēni ir krievu tautības, bet mācību programmu apguvuši izglītības iestādē ar latviešu valodas mācību programmu, pārējie 10 ir latvieši. 10. klase šajā mācību gadā uzsāk mācības pēc jaunā izglītības standarta.

Klasē ir skolēni, kuriem raksturīgs diezgan augsts kavējumu līmenis, bet lielākā daļa no tiem ir attaisnoti kavējumi. Daļa kavējumu ir izveidojušies, jo skolēni dejo skolas tautas deju kolektīvā un ir jābrauc koncertēt, tomēr negatīvais aspekts ir tāds, ka kavējumi rodas, neatnākot uz pirmajām stundām vai aizejot no pēdējām stundām.

Skolēnu uzvedība un atdeve mācību stundās raksturojama kā vidēja vai pat zema, par to liecina arī mazs skolēnu skaits. Kuri izpilda mājasdarbus, jo skolēni atzīst, ka, ja vērtējums ir tikai „i” vai „ni”, nav jēgas mājasdarbus pildīt. Skolēni bieži vien norāda, ka neesot motivācijas mācīties. Uz jautājumu, kāpēc tad ir izvēlējušies mācīties vidusskolā, bija dzirdamas tādas atbildes kā *mamma lika, nezināju, kur citur doties*.

Skolēnu mācību sasniegumi: 2021./22. m.g. I semestra vidējais vērtējums

2.1. tabula

Mācību priekšm.	Latviešu valoda	Literatūra	Matemātika	Sports	Dabaszin.	Svešvaloda	Vēsture un sociālās zinības
meitenes							
B.P.	7	7	8	10	8	9	9
Č.U.	8	8	6	6	7	6	7
K.L.	5	5	4	5	5	7	4
M.R.	4	3	3	1	4	2	6
P.A.	6	6	4	9	4	7	9
S.J.	5	7	6	9	5	7	7
zēni							
B.E.	4	5	5	10	7	5	8
G.M.	5	8	6	10	7	7	7
G.T.	4	5	3	7	4	5	5
K.M.	2	5	5	7	5	7	6
K.A.	4	6	2	8	3	4	7
M.R.	5	8	6	10	6	6	7
P.B.	5	5	6	10	5	5	5
R.P.	6	8	3	9	5	6	8

Kā liecina tabulā redzamie rezultāti, klases skolēnu vispārējais zināšanu līmenis raksturojams kā vidējs. Latviešu valodā augstākais vērtējums ir skolniecei Č.U. – 8, tikai 4 skolēniem no 14 atzīme latviešu valodā ir 6 vai virs. 2 skolēniem latviešu valodā un literatūrā ir pa vienam nesekmīgam vērtējumam. Ir skolēni, kuriem vairākos priekšmetos ir nesekmīgas atzīmes, bet ir tikai viena skolniece, kurai visos priekšmetos ir vērtējumi 7 un virs 7. Daudziem skolēniem svešvalodā atzīme ir augstāka nekā dzimtajā valodā, ir novērojama lielāka motivācija apgūt svešvalodu, skolēni trenē savu komunikācijas prasmi svešvalodā ikdienas saziņā. Domājams, ka to varētu skaidrot ar to, ka šo svešvalodu apgūst 1. mācību gadu.

Šajā klases grupā nevar noteikt, kas būtu aktīvāki – zēni vai meitenes, aktīvi un atsaucīgi ir daži skolēni. Daži skolēni, šķiet, ir ieņēmuši neitrālu pozīciju, pilda to, ko prasa, bez īpašas piepūlas un atdeves, savukārt citiem darba izpilde prasa īpašu pašmotivāciju.

Klasē nav izteiktu grupu, arī līderu, ir skolēni, kas ir nedaudz nostāk par pārējiem, bet to var uzskatīt par pārejošu parādību, jo tie ir no citām skolām atnākušie skolēni, kas uzreiz nevar integrēties klases kolektīvā. Kā jebkurai skolēnu grupai, skolēniem ir kopīgi joki, atmiņas, ir novērojams, ka ir arī kopējas intereses, piemēram, muzicēšana (vijole, ukulele, ģitāra), nereti starpbrīžos vienojas kopīgai kāršu spēlei, 6 skolēni dejo skolas tautas deju

ansamblī. Būtu svarīgi, lai skolēni, kas ir nedaudz nostāk no citiem, netiktu atgrūsti un izsmieti. Strādājot grupās, protams, skolēni ir spiesti sadarboties ar savā starpā, un to viņi spēj, tāpēc var secināt, ka šādā veidā izpaužas skolēnu morālais briedums, ko nereti ir grūti novērot jaunākajās klasēs.

Intervējot latviešu valodas skolotāju un arī pašus skolēnus, darba autore secina, ka galvenais akcents tiek likts uz valodas kompetenci – praktisku zināšanu apguvi, tāpēc skolēniem bija izveidojies priekšstats, ka latviešu valodas stundas ir paredzētas interpunkciju uzdevumu veikšanai – pieturzīmju ievietošana, pieturzīmju lietošanas pamatojumam, tāpat arī uzdevumi, kuros jāatrod noteiktas vārdšķiras vārdi, jāveic to morfoloģiskā analīze. Sākotnēji varēja just zināma veida pretestību pret uzdevumiem, kurus piedāvāja darba autore, atturīga attieksmi arī pret pašu darba autori, taču pēc iepazīšanās tā mainījās. Varēja novērot, ka skolēni centās izmantot iepriekš gūtās zināšanas un prasmes, bet daži skolēni tā arī necentās mācību procesā iesaistīties.

Pedagogam ir svarīgi izzināt, iepazīt skolēnus, lai mācību stundās realizētu mācīšanās mērķi un skolēni būtu atsaucīgi. Atsaucību skolotājs no skolēniem var saņemt, ja ir izzinājis skolēnu intereses, vaļaspriekus u.c. aspektus, tādējādi skolotājs spēs piedāvāt interesēm atbilstošu un skolēniem aktuālu mācību saturu. Šādā veidā sadarbojoties, ir iespējams izveidot labu pedagoģisko kontaktu, kas ir viens no sekmīga mācība procesa priekšnoteikumiem. Protams, pilnvērtīga skolēnu iepazīšana īsā laika posmā nav iespējama.

Lai diagnosticētu skolēnu esošo tekstveides prasmju līmeni, tika izstrādāts diagnosticējošais darbs (skat. 1. pielikumu), kura mērķis ir konstatēt skolēnu zināšanas un prasmes tekstveidē, darbs tika vērtēts formatīvi. Diagnosticējošā darbā tika doti astoņi dažādi tekstveides prasmju pārbaudes uzdevumi ar apakšuzdevumiem. Skolēniem apzināti tika piedāvāts internetā pieejams teksts, kura autors nav norādīts (darba autore piebilst, ka šī eseja ir atrodamā „Lietišķie raksti pamatskolā” (2001), tur norādīts, ka šīs esejas autors ir 8. klases skolnieks Jānis). Tekstam apzināti nav formulēts virsraksts.

Diagnosticējošo darbu rakstīja 10 no 14 skolēniem. 1. uzdevumā skolēniem bija jānosaka, vai izlasītais teksts ir teksts, pamatojot, nosaucot divus argumentus, un kādu virsrakstu šim tekstam liktu skolēns. Šīs atbildes ir sakārtotas 2.2. un 2.3. tabulā.

Skolēnu atbildes 1. uzdevumā

2.2. tabula

N.p.k.	Skolēnu nosauktie argumenti, ka dotais teksts ir teksts	Skolēnu skaits
1.	Ir dalīts rindkopās	1
2.	Darbā ir ievads, iztirzājums, nobeigums	4
3.	Tas ir loģisks	1
4.	Daudz teikumu	2
5.	Ir par vienu tematu/tēmu	3
6.	Tas ir savstarpēji saistīts	2
7.	Tas nav dzejolis	1
8.	Vārdu ir vairāk nekā citur	1
9.	Tas ir uzrakstīts	1
10.	Uzdevuma nosacījumos ir minēts vārds <i>teksts</i>	2
11.	Ir autors	1

4 skolēni ir norādījuši, ka teksta pazīme ir tā, ka tekstam ir struktūra, proti, ievads, iztirzājums un nobeigums, 3 ir norādījuši, ka tekstam jābūt dalītam rindkopās un ir par vienu tematu. Asociatīva izpratne ir tiem skolēniem, kas norādījuši, ka teksta pazīme ir teikumi, vārdi. Lai arī apzināti autors netika norādīts, kāds no skolēniem ir norādījis, ka autors ir teksta pazīme, lai arī tas ir nezināms, tomēr kāds ir šī teksta autors, tāpēc kopumā var secināt, ka tikai 10 % skolēnu izprot tekstu kā autora veidotu plānveida stāstījumu par konkrētu tematu.

Skolēnu atbildes 2 uzdevumā

2.3. tabula

N.p.k.	Skolēnu piedāvātie virsraksti	Skolēnu skaits
1.	Meli	3
2.	Meli un to veidi	2
3.	Vai melot ir labi?	1
4.	Melu nolūks	1
5.	Meli, to veidi un attaisnojums	1
6.	Pārdomas par meliem	1
7.	Kādi ir meli?	1

Šajā uzdevumā skolēniem bija jāpiedāvā virsraksts tekstam. Virsraksts ir teksta nosaukums un būtībā temata formulējums koncentrētā veidā, izmantojot vairākus atslēgas vārdus no teksta. Ņemot vērā, ka būtībā virsraksts ir temata formulējums, tad skolēniem vajadzētu formulēt virsrakstu vairākos vārdus, neizmantojot darbības vārdus un iekļaujot atslēgas vārdus no teksta. 3 skolēni formulēja virsrakstu „Meli”, pamatojot, ka teksts ir par meliem, ka darbā ir aprakstīti vairāki melu veidi. 2 skolēni izvēlējās par labu esam virsrakstu „Meli un to veidi”. Šāds virsraksts savā ziņā liecina par klasifikāciju un iedalījumu, kura tekstā nav. Var secināt, ka skolēniem nav prasmju formulēt tematu, tāpēc tam turpmākajā mācību saturā būtu jāatvēl gana daudz laika. 2.3. uzdevumā skolēniem tiek piedāvāts noteikt tekstā risinātās problēmas. Arī šis uzdevums skolēniem ir bijis neizpildāms, vairums skolēnu norāda, ka problēma ir melu veidi (kas sakrīt ar komunikatīvo mērķi) (3 skolēni), 2 skolēni ir mēģinājuši norādīt, ka problēma ir *ka ir reizes, kad nedrīkst melot, bet ir reizes, kad labāk samelot un 1 skolēns norāda, ka problēma ir tā, ka cilvēki melo un kāpēc to dara.*

3. uzdevumā skolēniem bija jānosaka valodas stils un teksta tips, minot konkrētas pazīmes. 4 skolēni norāda, ka teksts atbilst sarunvalodas stilam, jo tekstā ir saprotami vārdi, nav nopietna leksika. Tikpat skolēnu norāda, ka teksts rakstīts publicistikas stilā, no šiem skolēniem 2 nenosauc pazīmes, bet min, ka teksts ir uzrakstīts visiem saprotamā valodā. 2 skolēni nosauc, ka teksts ir lietišķā stilā uzrakstīts, neminot šī stila pazīmes. Teksta tipu nemin 1 skolēns, skolēni norāda, ka tā ir argumentētā eseja: 1 – skolēns nenorāda pazīmes, bet otrs skolēns norāda, ka ievadā ir 3 argumenti un galvenajā daļā katrs arguments tiek pamatots ar piemēriem. Pārējie skolēni nosauc, ka teksts ir pārspriedums, jo tajā ir konkrēta doma, kas pamatota ar konkrētiem piemēriem vai arī tiek risināta problēma par meliem.

4. uzdevumā skolēniem jāpauž sava nostāja, vai piedāvātais teksts nav argumentētā eseja, sava nostāja jāargumentē. Visi diagnosticējošo darbu uzrakstījušie skolēni nepiekrīt izvirzītajam jautājumam, argumentējot ar to, ka teksta ievadā ir 3 argumenti, kas tālāk tiek iztirzāti, ir 5 rindkopas, ir piemēri un secinājumi. Var secināt, ka ar šo uzdevumu skolēniem ir veicies vislabāk, skolēni zina argumentētās esejas struktūru un tās saturu veidojošos elementus.

5. uzdevums tika iekļauts diagnosticējošajā darbā ar mērķi novērtēt skolēnu kritiskās domāšanas prasmi, izvērtēt izmantotā avota ticamību. Visi 9 skolēni min, ka tekstam var uzticēties, jo ir argumenti, piemēri, tikai viens skolēns norādīja, ka šo tekstu nevajadzētu izmantot kā informācijas avotu, jo autors ir nezināms.

6. uzdevumā skolēniem jāraksturo teksta fragmenta struktūra un jāformulē galvenā doma katrai iztirzājuma rindkopai. 2 skolēni šo uzdevumu vispār nav pildījuši, pārējie nav raksturojuši teksta struktūru, viens skolēns raksturo visa teksta struktūru – rindkopas 1 teikumā ir galvenā doma, tad paskaidrojums par piemēriem (daži teikumi) un pēdējā teikumā – rindkopas secinājums. Vēl viens skolēns norādījis, ka 2., 3. un 4. rindkopa ir iztirzājums. 2 skolēni no tiem, kuri šo uzdevumu ir pildījuši, norāda, ka visa teksta galvenā doma ir meli un to veidi. Pārējie visai līdzīgi ir formulējuši galveno domu 2. rindkopā – liekulīgie meli, 3. rindkopā – ar meliem un fantāziju cilvēki padara savu dzīvi interesantāku, 4. rindkopā – „baltos melus” var izmantot, lai nesāpinātu. Pēc šī uzdevuma rādītājiem var secināt, ka ne vienmēr tiek izlasīti uzdevuma nosacījumi vai arī trūkst izpratnes par to. Ja 2. uzdevuma rindkopas galvenās domas formulējums vairāk atbilst problēmas virsraksta formulēšanai, tad 3. un 4. rindkopas formulējums jau atbilst galvenās domas formulējumam. Kā norāda Salaspils vidusskolas latviešu valodas skolotāja Baiba Asare, tad galveno domu nosaka, izmantojot ievadfrāzi „Teksts ir par ...”, šo teikumu turpinot. (<https://lv.scienceforming.com/10567506-how-to-formulate-a-text-problem>) Tad, kad ir pateikts, uzrakstīts, par ko ir teksts, tad galvenās domas formulējumam izmanto teikuma daļu bez „Teksts ir par...”. Piemēram, skolēns raksta 3. rindkopas galveno domu: „3. rindkopa ir par to, ka cilvēki ar meliem un fantāziju padara dzīvi interesantāku.” Galvenās domas formulējums būs bez ievadvārdiem: „Cilvēki ar meliem un fantāziju padara dzīvi interesantāku.” Nevienā no skolēnu darbiem nebija rakstīts, ka rindkopa ir par ..., tāpēc var uzskatīt, ka galveno domu tehniski prot formulēt.

7. uzdevumā skolēniem dots Arvīda Skalbes citāts: „Otram, ja nenāk par ļaunu, melojiet, neesiet skops!” Skolēniem bija jāuzraksta 3 argumenti, kas atbalstītu dzejnieka domu, un 3 pretargumenti. Tikai 2 skolēnu argumentus un pretargumentus varēja novērtēt ar maksimālo punktu skaitu, citi izplūda garos paskaidrojumos, kas ir lieki šajā uzdevumā.

8. uzdevumā skolēniem bija jāuzraksta viedoklis jeb īsais raksts par to, vai melot ir labi. Daudzu darbos bija vērojams vispārinājums, ka teksti atklāj citu cilvēku rīcību, argumentācijā pietrūka konkrētu piemēru. Pēc šī uzdevuma izpildes var secināt, ka skolēniem jāpilnveido argumentācijas prasmes, savos tekstos neizmantojot stereotipus un vispārinājumus. Visi skolēni savu tekstu dalīja rindkopās, viens skolēns savā darbā nelietoja atkāpes.

Viedokļa vērtēšanas kritēriji

2.4. tabula

Viedokļa vērtēšanas kritēriji (9 punkti)

Kritēriji Punkti	Saturs	Stils	Ortogrāfijas kļūdas un interpunkcijas kļūdas
3	Saturs atbilst tematam. Domas izteiktas plānveidīgi un loģiski, tās ir pamatotas.	Dažādas un stilistiski iederīgas teikumu konstrukcijas. Viegli uztverams teksts. Pieļaujama viena neprecizitāte vārdu izvēlē.	0
2	Saturs atbilst tematam. Izteiktās domas pamatotas, bet atkārtotas.	Vienveidīgi teikumi. Viena kļūda teksta uzbūvē vai divas stila kļūdas.	1–2
1	Izteikts pretrunīgs viedoklis. Domas nepamatotas vai haotiskas.	Trīs vai četras stila kļūdas.	3–4
0	Darbs neatbilst tematam. Tekstā paustā doma nav uztverama.	Piecas un vairāk stila kļūdu.	5 un vairāk

Skolēnu darbu vērtējums

Diagnosticējošo darbā no 10 skolēniem 9 skolēni ieguva rezultātu virs 40 %, viens skolēns zem 40 %. Diagnosticējošā darba kritēriji ir aplūkojami 2.5. tabulā, bet visa darba rezultāti 2.6. tabulā, tie sakārtoti atbilstoši ierakstiem elektroniskajā žurnālā.

Skolēnu diagnosticējošā darba kritēriji

2.5. tabula

Nr.	Uzdevums	Punkti
1.	Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus.	3
2.	Kādu virsrakstu Tu izvēlētos šim darbam? Lūdzu, argumentē savu izvēli.	3
3.	Kāds, Tavuprāt, ir autora komunikatīvais mērķis? Ar kādiem līdzekļiem tas panākts (mākslinieciskās izteiksmes, sintaktiskajiem, leksiskajiem)?	4
4.	Kādas problēmas ir risinātas šajā fragmentā?	2
5.	Nosaki lasītā teksta valodas stilu un teksta veidu.	3
6.	Kāds skolēns uzrakstīja: "Es uzskatu, ka šis teksts nav argumentētā eseja". Vai Tu tam piekrīti? Uzraksti savu viedokli un argumentē to.	4
7.	Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli.	3
8.	Raksturo teksta fragmenta struktūru. Formulē katras daļas galveno domu 2., 3., 4. rindkopā.	4
9.	Uzraksti, lūdzu, trīs argumentus, atbalstot dzejnieka domu, un trīs pretargumentus.	6
10.	Viedoklis	9

Skolēnu diagnosticējošā darba vērtējumi

2.6. tabula

Kritērijs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kopā	Izpilde	Vērtējums	
Maks. Punkti	3	3	4	2	3	4	3	4	6	9	41	%	Darbā	Žurnālā
P.A.	2	2	2	2	1	1	2	0	2	7	21	51,22%	51,22%	51,22%
G.M.	2	2	0	1	1	3	0	1	4	5	19	46,34%	46,34%	46,34%
M.R.	1	1	0	1	1	1	0	0	0	4	9	21,95%	21,95%	21,95%
K.A.	2	2	0	1	1	3	2	3	6	3	23	56,1%	56,1%	56,1%
Č.U.	2	3	2	1	1	2	1	2	0	4	18	43,9%	43,9%	43,9%
M.R.	2	2	2	1	2	2	0	3	2	4	20	48,78%	48,78%	48,78%
B.P.	3	2	2	1	2	1	0	4	2	3	20	48,78%	48,78%	48,78%
K.L.	2	1	0	1	1	1	1	1	6	3	17	41,46%	41,46%	41,46%
K.M.	2	2	2	1	2	2	1	3	4	3	22	53,66%	53,66%	53,66%
S.J.	2	2	1	1	1	2	0	3	2	4	18	43,9%	43,9%	43,9%
Vidēji	2	1,9	1,1	1,1	1,3	1,8	0,7	2	2,8	4,2	45,61	45,61%	45,61%	45,61%
Uzdevuma izpilde %	66,67%	63,33%	27,5%	55%	43,33%	45%	23,33%	50%	46,67%	44,44%				

Kā rezultātu apkopojuma tabulā var redzēt, tad kopējais rezultāts ir izteikti viduvējs. Visaugstākie rezultāti ir uzdevumos, kur jānosaka teksta pazīmes un virsraksta formulējumā, šīs ir arī tās prasmes, ko tekstpratības ziņā attīsta jau sākumskolas posmā. Vislielākās problēmas sagādāja autora komunikatīvā mērķa noteikšana un kritiskās domāšanas prasmes, arī argumentācija, kur tas tika prasīts, arī viedoklī. Ņemot vērā diagnosticējošā darbā atklātās problēmas, turpmākā materiāla izstrādē galvenā uzmanība tiek vērsta uz argumentēšanas prasmju pilnveidi, izmantojot konkrētus faktus un izvairoties no stereotipiem un klišeiskām frāzēm, kā arī vispārināšanas. Šo tekstveides prasmju trūkumu varētu skaidrot ar to, ka šie skolēni 9. klasē mācījās attālināti *Covid-19* dēļ. Visticamāk, attālināto mācību laikā tekstveides prasmju pilnveidošanā neatlika laika, arī eksāmenu šie skolēni nekārtoja. Kā atzina paši skolēni, tad attālināto mācību proces, raksturojot savu ieguldījumu, viņi raksturotu kā zemu. Protams, darbos netrūka arī interpunkciju un stilu kļūdu

3.2. Lingvodidaktiskā materiāla izstrāde un aprobācija

Didaktiskais materiāls tika aprobēts sešās latviešu valodas mācību stundās. Skolēni tika informēti, ka piedalīsies pedagoģiskajā izmēģinājumdarbībā, tāpēc vairākos skolēnos bija redzama lielāka atbildības sajūta un spēja sevi motivēt darbam.

Visās mācību stundās materiālu vieno kopīgs mērķis – izprast argumentētās esejas struktūru, pilnveidot tekstveides prasmes, rakstot argumentēto eseju. Pirmajā stundā skolēni rakstīja diagnosticējošo darbu, 3 stundas tika piedāvāts darbs ar gatavu tekstu, to vērtējot un analizējot, pēdējās divās stundās skolēni rakstīja pārbaudes darbu. Skolēniem bija paredzēts arī mājas darbs, kurā tika piedāvāta argumentētās esejas uzbūve „rāmī” ar domu, ka tādējādi skolēniem būs vieglāk uztvert esejas uzbūvi. Pēdējās divās stundās skolēniem bija jāraksta pārbaudes darbs, kura mērķis bija pārbaudīt, kā skolēni kopumā ir izpratuši, kas ir argumentētā eseja un kādai tai jābūt. Pārbaudes darbā skolēni varēja izmantot darba lapā iekļauto un jau analizēto tekstu 682 vārdu apjomā (eksāmenā tiek piedāvāti 2 teksti, katrs 400-800 vārdu apjomā) un vēl vienu tekstu 256 vārdu apjomā, kas ir mazāk nekā tiek piedāvāts eksāmenā, bet, ņemot vērā, ka šis ir kursa „Latviešu valoda I” ietvaros pirmais mērķtiecīgi virzīts darbs tekstveides prasmei pilnveidei, domājams, ka tas ir pietiekami. Abi teksti ir tematiski saistīti, tie vēsta par elektronisko cigarešu kaitīgo ietekmi uz veselību.

Skolēnu darbs noslēgumā tika vērtēts summatīvi jeb 10 ballu sistēmā. Šobrīd būtiskas izmaiņas ir ne tikai mācību programmā, bet arī vērtēšanā. Klases darbi netiek vērtēti, arī mājas darbi (mājasdarbus var vērtēt ar pozitīvām vai negatīvām piezīmēm – „ir izpildīts mājasdarbs”, „nav izpildīts mājasdarbs”). Diagnosticējošais darbs tiek vērtēts formatīvi jeb %, kas ataino, cik lielā mērā skolēns ir apguvis konkrēto tēmu. Ņemot vērā darba autores pieredzi, tad šāda vērtēšanas kārtība nemotivē skolēnus darbam, labāku rezultātu sasniegšanai, ja darbs netiek vērtēts, tāpēc nav nepieciešamības to veikt.

Svarīgi ir apzināties, ka netiek vērtēta tikai skolēnu izpratne par argumentēto eseju, bet arī paša didaktiskā materiāla efektivitāte, vai izstrādātais materiāls ir bijis gana labs, lai attīstītu skolēnu tekstveides prasmes un izpratni, rakstot argumentēto eseju.

Mācību stundas tiek veidotas tā saucamajās blokstundās un, ņemot vērā, ka kurss „Latviešu valoda I” šai klasei noslēdzas 11. klasē, divu nedēļu griezumā ir 6 mācību stundas – vienā nedēļā 2, otrā nedēļā 4 mācību stundas. Tika plānots, ka 1.stundā skolēni raksta diagnosticējošo darbu un tajā piedalās 10 skolēni no 14 (sīkāk skat. 3.1. nodaļu).

2. stundas temats ir *Pārsprīdums un argumentētā eseja*. Šīs stundas mērķis ir aktualizēt skolēnu iepriekš gūtās zināšanas par pārsprīdumu un argumentēto eseju, lai izveidotu atgādni

par šiem abiem tekstu veidiem, izmantojot Venna diagrammu, domu karti, Išikavas diagrammu vai kādu no klastera veidiem. Skolēni tika sadalīti pāros. Skolēni drīkstēja izmantot savas elektroniskās ierīces, lai apkopotu informāciju un izveidotu atgādni. Skolēni nepaguva atgādnēs pabeigt stundas laikā, tāpēc darbs bija jāpabeidz mājās. Tikai 2 grupas iesniedza savus darbus skolotājam nākamajā tikšanās reizē.

3. un 4. stundas tēma *Argumentētās esejas uzbūve un struktūra*. Šajās stundās piedalās 9 no 14 skolēniem. Stundas ievadā tiek pārrunāts, kas tad īsti ir argumentētā esēja, tādējādi aktualizējot jau apgūtās zināšanas. Skolēni nosauc, ka argumentētai esējai ir trīs daļas – ievads, iztirzājums un nobeigums, ka ir jābūt argumentiem, kurus pamato ar faktiem vai savu pieredzi.

Stundas turpinājumā skolēni tiek aicināti strādāt 1. darba lapā, kur sākumā skolēniem jāizlasa kādas skolnieces esēja un jāveic turpmākie uzdevumi, līdz 4. uzdevumam ieskaitot. Šajos uzdevumos skolēniem:

- jānosaka esejas temats,
- jāformulē esejas virsraksts,
- jānosaka risinātā problēma,
- jāraksturo ievads un temata aktualitāte,
- jāizraksta argumenti, to pierādījums un secinājumi,
- jāanalizē esēja (skat. 1.darba lapas 3. uzdevumu),
- saviem vārdiem jāuzraksta, kas ir argumentētā esēja.

Pēc šo uzdevumu izpildes skolēni tiek sadalīti grupās pa 3 un tiek aicināti pildīt turpmākos uzdevumus, kas saistīti ar tekstu „Elektroniskās cigaretes un tabakas karsēšanas ierīces”. 6. un 7. uzdevums paredzēts kritiskās domāšanas prasmju aktualizēšanai. 8. uzdevumā skolēniem grupā jāvienojas par 3 argumentiem, ka elektronisko cigarešu smēķēšana ir kaitīga. Šis uzdevums ir iekļauts tādēļ, ka pārbaudes darbā paredzēts rakstīt argumentēto eseju tieši par šo tematu.

Mājasdarbs ir sagatavots tā, lai mājās jau varētu uzrakstīt nosacītu melnrakstu pārbaudes darbā rakstāmajai esējai, protams, skolēniem tiek rekomendēts vēl meklēt informāciju, lai būtu gana spēcīgi argumenti un spētu tos pārliecinoši pamatot ar faktiem. Sagatavoto mājas darbu skolēni drīkst izmantot pārbaudes darbā. Pārbaudes darbā tiek iekļauts cits raksts par elektronisko cigarešu kaitīgumu. Uzdevumi veidoti tā, lai pārbaudītu apgūtās zināšanas un prasmes tekstveidē, piemēram, formulēt virsrakstu, noteikt autora komunikatīvo mērķi. Pārbaudes darba pēdējais uzdevums *uzrakstīt argumentēto eseju* ir iekļauts, lai izprastu, kas ir argumentētā esēja un kādai tai jābūt. Tā kā pārbaudes darba mērķis ir noskaidrot, cik labi

skolēni izpratuši argumentēto eseju kā tādu, tad rakstāmās esejas apjoms ir samazināts, konkrēti, 250 – 300 vārdu.

3.3. Izmēģinājumdarbības rezultātu analīze

Kā iepriekš minēts tad 1. stundā piedalās 10 skolēnu, sīkāk par to lasīt 3.1. nodaļu, kurā arī apkopoti tā rezultāti.

2.stundas temats ir *Pārspriedums un argumentētā eseja*. Šajā stundā piedalās 10 skolēnu un stundas mērķis ir aktualizēt skolēnu iepriekš gūtās zināšanas par pārspriedumu un argumentēto eseju. Stundas uzdevums ir veidot atgādni, ko paši skolēni pēc tam var izmantot savā mācību procesā, kad tas nepieciešams, akopojot pārsprieduma un argumentētās esejas kopīgo un atšķirīgo, tādējādi skolēni ir rosināti apkopot esošās zināšanas, tās pilnveidot, meklējot papildu informāciju, tai skaitā mācību grāmatā. Skolēni tika sadalīti 3 grupās, lai varētu kopīgi pārrunāt zināmo un meklēt jaunu informāciju. Katrai grupai bija jāizvēlas savs informācijas apkopošanas paņēmieniens – 2 grupas izvēlējās Venna diagramu, 3. grupa – veidoja brīvā formā.

3. un 4. stundas temats ir *Argumentātas esejas uzbūve un struktūra*. Šajās stundās piedalās 9 skolēni. Šo stundu mērķis ir aktualizēt skolēnu prasmi analizēt gatavu tekstu un saskatīt tekstā atsevišķus uzbūves elementus, tos izrakstot darba lapā (skat. 2. pielikumu). Stundas uzdevums strādāt ar gatavu eseju, kas skolēniem pieejama mācību grāmatā „Latviešu valoda 10. klasei” 32. – 33. lpp.

Darba lapā ietverti tādi uzdevumi, kā formulēt esejas tematu, virsrakstu, problēmu, norādīt temata aktualitāti, izrakstīt no teksta argumentus, to pierādījumus un secinājumus. Skolēni norāda, ka esejas temats ir *izglītība, izglītības nozīme*, viens skolēns norāda, ka esejas temats ir *bezdarbs*. Līdzīgi tiek piedāvāti arī esejas virsraksti, savukārt esejas problēma tiek formulēta, ka *cilvēkam ir svarīgi izglītoties, lai dzīvē tas noderētu, ka cilvēki ar sliktu izglītību var kļūt par bezpajumtniekiem, izglītība ir svarīga un tā ietekmē cilvēka uztveri un dzīvi, izglītības nozīme*. Stilistisko piederību tie skolēni, kuri atbildēja, norāda, ka tas ir publicistikas stils, bet pārējie nenorāda neko. Temata aktualitāti skolēni rasturo kā aktuālu, jo nepieciešams iegūt labu izglītību, lai varētu strādāt labi atalgotu darbu. Tēze bija jāizraksta no piedāvātās esejas („Izglītība katram sola ieguvēja prieku un nosaka kāda būs cilvēka turpmākā dzīve”), bet vairāki skolēni tēzi bija formulējuši paši, piemēram, *lai sasniegtu vairāk dzīvē, vajag būt atbilstoši izglītībai. Bieži izglīotam cilvēkam ir apzinīgāka attieksme, tāpēc izglītotas,*

attīstītas personas bieži sasniedz vairāk. Izglītība ir nozīmīgs faktors cilvēka dzīvē. Puse no skolēniem atstāja neizpildītu šo uzdevumu. Kad skolēni ir pirmo darba lapas daļu pabeiguši, skolēni tiek aicināti sadalīties grupās pa 3 un analizēt to pašu eseju, atbildot uz dažādiem jautājumiem, atbildes ir jāpamato, katram skolēnam pieraksti jāveic savā darba lapu komplektā. Lielāka daļa skolēnu pamatojuma aili nav aizpildījuši vai aizpildījuši to daļēji, tikai daži skolēni to ir aizpildījuši. Viena skolnieku grupa pamatojumu sāk ar pakārtojuma saiki *jo*, kas norāda uz pamatojuma attieksmi, tāpēc ar *jo* nesāk teikumu. Tad, kad skolēni ir pabeiguši šo darbu, tad 4. uzdevumā skolēniem jāuzraksta secinājumi, kādi nosacījumi ir jāievēro, rakstot argumentēto eseju. Aptuveni puse skolēnu šo uzdevumu nebija izpildījuši, lielākā daļa skolēnu no tiem, kuri izpildīja šo uzdevumu norādīja, ka esejai ir ievads, iztirzājums, galvenā daļa, ka ir jābūt dalījuma rindkopās, ir argumenti, kas jāpamato ar faktiem. Vēlos izcelt vienas skolnieces rakstīto: „Lai labi uzrakstītu ir jāpārziņa jēdieni, kas tiek lietoti esejas skaidrojumā”.

Tālāk seko teksts par elektroniskajām cigaretēm un tabakas karsēšanas ierīcēm. Teksta apjoms ir 682 vārdu un tajā ir norādes uz pētījumiem, tiek lietoti dažādi svešvārdi. Turpmākie uzdevumi ir saistīti ar lasīto tekstu. Skolēniem jāatbild uz jautājumu, vai tekstā paustajam var uzticēties? Atkal aptuveni puse skolēnu šo darbu nav paveikuši. Novērojumi liecina, ka salīdzinoši lēns lasīšanas temps, nekādas atzīmes tekstā nav veiktas. Pārējie norādīja, ka tekstam var ticēt, jo ir norādes uz vairākiem pētījumiem, ko vajadzības gadījumā var pārbaudīt. Lai gūtu plašāku informāciju par rakstā aktualizēto problēmu, skolēni nosauc, ka var meklēt vēl dažādus pētījumus. Kāds skolēns norāda, ka var meklēt interneta vietnē, kurā ievieto tikai pārbaudītu informāciju. Kāds skolēns norāda diemžēl uz *Facebook* profiliem.

Pēdējais uzdevums šajā darba lapā tika piedāvāts ar nolūku, ka jau formulētos argumentus skolēni varēs izmantot savā pārbaudes darbā, rakstot argumentēto eseju. Atkal uzdevumi bija veikuši aptuveni puse no skolēniem. Visbiežāk minētie argumenti, ka aromātiskais šķidrums ir kaitīgs veselībai, ka elektroniskajām cigaretēm ir tikpat liela iespēja izraisīt vēzi kā parastajām, ka var izraisīt DNS bojājumus.

Kopumā darba autore atzīst, ka tie, kuri darbam pievērsušies atbildīgi, darbu veikuši labi. Skolēni ir sapratuši argumentētās esejas struktūru, prot formulēt problēmu un norāda uz aktualitāti. Darba autore atzīst, ka skolēniem būtu jāpildinveido prasme vispirms gatavā esejā saskatīt tēzi, arī pašiem to formulēt. Bēdīgāka situācija ir ar skolēniem, kas darbu nav veikuši pilnīgi, bija arī skolēni, kuri visu stundu lasīja tekstu, grupu darbā iesaistījās nelabprāt. Pārrunājot situāciju ar latviešu valodas skolotāja, kura strādā ar konkrēto situāciju, darba autore secina, ka konkrētie skolēni pasīvi strādā lielākajā daļā mācību stundu.

Mājas darbs (skat. 3. pielikumu) tika sagatavots, lai skolēni gatavotos pārbaudes darbam, sagatavojot „skeletu” savai esejai, tiesa, skolēniem vēl nav zināms pārbaudes darbā piedāvātais teksts, bet skolēni tika mudināti meklēt papildus informāciju.

Skolēniem bija jāformulē savas esejas virsraksts, jānorāda temata aktualitāte, jāuzraksta tēze un argumenti, kas tiks iekļauti esejā. Jāuzraksta darba ievads un nobeigums. Mājasdarbu bija sagatavojuši tikai 4 skolēni, kas liecina, ka skolēnem ir vieglprātīga attieksme pret mācību procesu, labi zinādami, ka šo darbu varēs izmantot pārbaudes darbā. Skolēni, kuri mājasdarbu bija izpildījuši, to izpildīja, meklējot tekstā par elektroniskajām cigaretēm konkrētos elementus, nevis domājuši par savu argumentēto eseju. Tas darba autorei liek secināt, ka maksimāli precīzi jāformulē uzdevums, lai skolēni nevarētu to pārprast.

Nobeiguma darbu jeb pārbaudes darbu raksta vien 8 skolēni. Nobeiguma darba temats *Elektronisko cigarešu kaitīgums*. Pārbaudes darbs tiek veidots līdzīgi diagnosticējošajam darbam, proti, norādīt divas teksta pazīmes, formulēt piedāvātā teksta virsrakstu, norādīt, kāda problēma tiek risinātā piedāvātajā tekstā, kāds ir autora komunikatīvais mērķis, vai tekstam var uzticēties. Visos uzdevumos tiek vērtēta arī pareizrakstība (1 p.). Pārbaudes darbā tika iekļauts uzdevums, kas paredz argumentētās esejas rakstīšanu, lai izvērtētu, kā skolēni ir izpratuši, kas ir argumentētā eseja un kas jāievēro to rakstot. Pārbaudes darbā netika vērtēts argumentētās esejas uzmetums.

Skolēnu noslēguma darba kritēriji

3.1. tabula

Nr.	Uzdevums	Punkti
1.	Nosauc teksta pazīmes	3
2.	Formulē teksta virsrakstu, pamato to.	3
3.	Raksturo tekstā pausto problēmu.	2
4.	Nosauc autora komunikatīvo mērķi	2
5.	Secina, vai informācija ir uzticama.	2
6.	Argumentētās esejas saturs	5
7.	Teksta uzbūve	5
8.	Stila kļūdas	5
9.	Ortogrāfija	5
10.	Interpunkcija	5

6. – 10. kritērijs ir argumentētās esejas vērtēšanas kritēriji. Detalizētus argumentētās esejas vērtēšanas kritērijus skatīt 3.2. tabulā. Šie kritēriji ir VISC izstrādātie kritēriji 9. klases

eksāmena teksta vērtēšanas kritēriji. Darba autore ir izvēlējusies izmantot šos kritērijus, jo skolēni nesēn tikai beiguši 9. klasi, turklāt nav rakstījuši eksāmenu, un šīs 6 stundas ir pirmās stundas tekstveides prasmju pilnveidošanā.

Teksta vērtēšanas kritēriji

3.2. tabula

Kritēriji Punkti	Saturs	Teksta uzbūve (plānojums)	Valoda (pieļaujamais kļūdu skaits)		
			stils	ortogrāfija	interpunkcija
5	Saturs pilnībā atbilst tematam. Patstāvīgi un argumentēti spriedumi. Atklāta rakstītāja personiskā attieksme, atziņas, vērtējums.	Loģiski izkārtotas daļas. Ievērots dalījums rindkopās, tās saturiski saistītas.	1	0	1
4	Saturs atbilst tematam. Patstāvīgi spriedumi, atziņas, vērtējums, bet nav pietiekamas argumentācijas.	Loģiski izkārtotas daļas. Ievērots dalījums rindkopās, vietām nav saistījuma starp tām.	2–3	1	2
3	Dalēji atklāts temats. Temata paplašinājums vai sašaurinājums. Neveikli, trafareti spriedumi.	Nesamērīgs daļu apjoms. Dalēji ievērots dalījums rindkopās. Vietām trūkst saistījuma starp tām.	4–5	2	3
2	Temata virspusēja izpratne. Novirze no temata. Izteiktās domas frāzainas, nav argumentētas.	Nesamērīgs daļu apjoms. Nav saistījuma starp daļām. Nav dalījuma rindkopās.	6–8	3	4–5
1	Ir vēstījums vai apraksts bez pārsapņemas elementiem. Temata vulgarizācija. Nepamatoti emocionāls stāstījums. Pārsapņemas vietā uzrakstīts jaunrades darbs.	Darbs nav plānveidīgs. Trūkst nobeiguma vai ievada.	9–11	4	6–7
0	Saturs neatbilst tematam.	Domas izteiktas haotiski. Tekstā paustā doma nav uztverama.	12–...	5–...	8–...

Ja darba apjoms ir mazāks par 150 vārdiem, pareizrakstības un stila kļūdas vērtē pēc šīs tabulas:

Vērtējamās stila kļūdas:

- nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi;
- nepilnīgi, nepabeigti teikumi;
- nepareizi lietots „ka” un „kad”;
- nepamatota personas un laiku maiņa;
- šķīruma un/vai vienojuma saikņu nemotivēts lietojums;
- saturiski nelōģisks teikums;
- nelōģiska vārdu secība un kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē;
- vārdu izvēles un vārdu formu izveides kļūdas.

Punkti	Valoda (pieļaujamais kļūdu skaits)		
	stils	ortogrāfija	interpunkcija
3	1	0	1
2	2–3	1	2
1	4–5	2	3
0	6–...	3–...	4–...

Skolēnu nobeiguma darba sasniegumi aplūkojami 3.3. tabulā. Analizējot skolēnu vidējos vērtējumus, jāņem vērā, ka 6 skolēni darbu noteiktā laikā nav uzrakstījuši, un rezultāti varētu būt citādāki. Skolas vērtēšanas kārtība paredz, ka skolēniem darbs, kas nav rakstīts skolēnu prombūtnes laikā, ir uzrakstāms 2 nedēļu laikā pēc atgriešanās skolā.

Skolēnu noslīguma darba sasniegumi

3.3. tabula

Kritērijs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Kopā	Izpilde	Vērtējums	
Maks. Punkti	3	3	2	2	2	5	5	5	5	5	37	%	Darbā	Žurnālā
B.P.	3	1	1	2	2	4	5	4	5	0	27	72.97%	7	7
B.E.													nv	nv
Č.U.	2	3	2	1	2	4	5	5	4	1	29	78.38	8	8
G.M.													nv	nv
K.M.	2	1	1	1	1	2	1	0	0	0	9	24.32	3	3
K.L.													nv	nv
K.A.													nv	nv
M.R.	0	1	1	1	1	3	3	2	0	0	12	32.43	3	3
M.R.	1	0	2	1	1	2	2	5	4	0	18	48.65	4	4
P.B.													nv	nv
P.A.	2	1	1	1	2	4	4	4	4	0	23	62.16	6	6
R.P.	3	3	2	1	2	3	4	3	3	5	29	78.38	8	8
S.J.	0	1	1	0	1	2	2	4	4	0	15	40.54	4	4
Vidēji	2	1,9	1,1	1,1	1,3	1,8	0,7	2	2,8	4,2	45.61	54,73%	5	5
Uzdevuma izpilde %	54.17%	45.83%	68.75%	50%	75%	60%	65%	67.5%	60%	15%				

Analizējot skolēnu noslīguma darba sasniegumus, ir redzams, ka skolēni ir pilnveidojuši prasmi noteikt autora komunikatīvo mērķi, raksturot tekstā pausto problēmu, kā arī prasmi izvērtēt informācijas avota ticamību. Zemāks rādījums nekā diagnosticējošā darbā ir uzdevumos, kur jānosauc teksta pazīmes un jāformulēt dotā teksta virsraksts. Darba autore secina, ka rezultātu varēja ietekmēt tas, ka skolēni, kuri rakstīja darbu, ne visi piedalījās mācību stundās, tai skait, nerakstīja arī diagnosticējošo darbu. Argumentētās esejas saturs un teksta uzbūves izpratne ir viduvēja – 60, 65 %. Biežāk pieļautās kļūdas bija novirzīšanās no temata, faktu neizmantošana argumentu pamatošanai, daži skolēni tomēr nebija dalījuši tekstu rindkopās, nebija atkāpju. Visaugstākais vidējais rādījums ir stila kļūdu novēršanā savā tekstā, bet viszemākais – interpunkcijas. Darba autore novēroja, ka tie skolēni, kuri mājasdarbu bija izpildījuši, saņēma augstāku vērtējumu noslīguma darbā. Lai arī vienam skolēns par interpunkciju saņēma maksimālo punktu skaitu, daudz jastrādā ar interpunkcijas kļūdu novēršanu, dažiem būtu jāpiestrādā pie sava rokraksta, jo darbus varēja salassīt ar lielām grūtībām, skolēnu būtu jāradina viedot tādus teikumus, kuros prot salikt nepieciešamās pieturzīmes, nemudinot uz pārlietu vienkāršu teikumu konstrukciju lietošanu.

Kopumā darba autore secina, ka skolēni ir izpratuši, kas ir argumentētā esija un kā tā ir rakstāma, bet, protams, šī prasme vēl ir jāpilnveido un jāattīsta, jo, jāatceras, ka vērtēšanā tika ņemti vērā 9. klases eksāmena tekstveides kritēriji.

SECINĀJUMI

Tekstveide un savu tekstu rakstīšana ir komplicēta valodas darbība, kas attīstāma pakāpeniski ilgstošā laika posmā. Tekstveides prasmju pilnveide ir ne tikai laikietilpīgs, bet arī visai sarežģīts uzdevums gan skolēniem, gan skolotājiem, kas jāīsteno mācību procesā, bet un nav kvalitatīvi realizējams pāris stundu laikā. Skolotāja uzdevums ir nodrošināt plānveidīgu, sistemātisku un kvalitatīvu mācību saturu šo prasmju pilnveidei ilgtermiņā. Lai mācību procesā tiktu īstenotas visi vidējās izglītības satndartā formulētie sasniedzamie rezultāti, skolotājam jāveido tādi uzdevumi, kurus veicot skolēni iegūtu nepieciešamās zināšanas un attīstītu tekstveides prasmes pozitīvā dinamikā pakāpeniski un mērķtiecīgi.

Vispārējās vidējās izglītības latviešu valodas standartā formulēti sasniedzamie rezultāti optimālajam līmenim: lai daudzpusīgi izzinātu noteiktu problēmu, jautājumu vai tematu un veidotu savu tekstu, **mērķtiecīgi izvēlas, kārtu, analizē un vērtē informāciju**, salīdzinot dažādos avotos publicēto tekstu saturu un tajos izmantotos valodas līdzekļus; veido un vērtē saturam, žanram un stilam atbilstošus tekstus un **sistemātiski izkopj savu tekstu veidošanas pieredzi mutvārdos un rakstos**, apzinoties un ievērojot to izstrādes posmus un darba rediģēšanas nepieciešamību; analizējot daiļliteratūras, publicistikas un sarunvalodas stila tekstus, nosaka kopīgās un atšķirīgās iezīmes valodas līdzekļu lietojumā; mērķtiecīgi izmanto savos darbos visu līmeņu valodas strukturālos elementus, kas piešķir tekstam tēlainību un emocionālo nokrāsu, savukārt **programmas paraugā nav iekļauts mērķtiecīgs tekstveides prasmju attīstīšanas plānojums**, kā arī nav izstrādāti nepieciešamie mācību līdzekļi, tāpēc skolotājiem pašiem jāveido gan pārdomāts mācību satura plānojums, gan mācību materiāli.

Veidojot uzdevumus, svarīgi ievērot iepriekšējos izglītības posmos apgūto, kā arī skolēnu vecumposma īpatnības. Izvērtējot pamatizglītības posmā gūtās zināšanas, skolotājs var noskaidrot, kā un ar kādiem uzdevumiem tekstveides prasmes pilnveidojamas turpmākajā mācību procesā. Skolēnu vecumposma īpatnības nosaka pieejas, mācību metožu, metodisko paņēmieni un darba organizācijas formu izvēli mācību stundās, īstenojot ne tikai mācību saturu, bet arī veidojot pedagoģisko kontaktu ar skolēniem.

Pedagoģiskās novērošanas un pedagoģiskās izmēģinājumdarbības laikā, analizējot 10.klases skolēnu darbu rezultātus, tika noskaidrots, ka skolēni ir pilnveidojuši prasmi:

- raksturot tekstā pausto problēmu,
- noteikt autora komunikatīvo mērķi,

- izvērtēt informācijas ticamību, kas kopumā ir labs pamats, lai sekmīgāk veidotu savus tekstus.

Sešās mācību stundās tika panākts, ka:

- skolēni kopumā ir izpratuši, kas ir argumentētā eseja un kā tā rakstāma,
- tika pilnveidota skolēnu prasme argumentēt un pamatojumā izmantot faktus, tomēr darbs ir vēl turpināms.

Veicot izmēģinājumdarbību tika konstatēts, ka:

- izmantotās mācību metodes un darba organizācijas formas daļēji atbilda skolēnu mācību līmenim, bet turpmākajā darbā tās nepieciešamas dažādot, iespēju robežās ņemot vērā skolēnu individuālo tempu,
- aprobējamā materiālā iekļautā satura apguvei ir nepieciešams vairāk nekā sešas mācību stundas, jo vairāku skolēnu darba temps ir visai lēns,
- precīzāk jāformulē uzdevumi, lai skolēni nevarētu pārprast.

Lai arī nobeiguma darba rezultāti parāda to, ka ir sasniegti izvirzītie mērķi, proti, skolēni saprot, kas ir argumentētā eseja, un zina, kā tā rakstāma, veidojot plānveidīgu, strukturētu tekstu, tomēr lai pilnvērtīgi attīstītu skolēnu tekstveides prasmes, jāizstrādā atbilstošs mācību materiāls visam vidējās izglītības posmam, iekļaujot dažādu teksta tipu, valodas stilu un runas žanru darbu iztrādei nepieciešamo teorētisko saturu un praktiskos uzdevumus.

Salīdzinot diagnosticējošā un konstatējošā pārbaudījuma rezultātus, tika secināts, ka:

- skolēni ir pilnveidojuši prasmi noteikt autora komunikatīvo mērķi, noslēguma darbā vidējais vērtējums ir par 12,5 % augstāks nekā diagnosticējošā darbā,
- skolēni ir pilnveidojuši prasmi formulēt galveno problēmu, noslēguma darbā vidējais rezultāts palielinājās par 13,75 %,
- skolēni būtiski uzlabojuši prasmi izvērtēt tekstā ietvertās informācijas ticamību, diagnosticējošā darbā 23,33 %, bet noslēguma darbā 75 %,
- skolēni uzlabojuši tekstveides prasmes, noslēguma darbā idējais vērtējums 57,08 %, bet diagnostikas darbā 44,44 %.

Var uzskatīt, ka izstrādādātais lingvodidaktiskais materiāls ir piemērots 10. klasei, tomēr tas būtu pilnveidojams turpmākajā darbā, diferencējot mācību materiālu skolēnu dažādajām spējām un darba tempam.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Alijevs, R. (1999) *Vidusskolēnu jaunrade mācībās* – Rīga: RaKa.
2. Auziņa, I. (2007) *Teksta analīze vidusskolā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
3. Azarēviča, J. et.al. (2011) *Rakstītprasmes pilnveide latviešu valodā dažādos mācību priekšmetos 7.–9. klasē*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.
4. Baldunčiks, J., Pokrotniece, K. (1999) *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Jumava.
5. Berra, S. Tekstpratība. *Nacionālā enciklopēdija*. [skatīts 24.09.2022] Piekļuve: <https://enciklopedija.lv/skirklis/132418-tekstpratiba>
6. Ceplītis, L., Rozenbergs, J., Valdmanis, J. (1989) *Latviešu valodas sintakse*. Rīga: Zvaigzne.
7. Čakārne, Z., Ģingule, M. (2003) *Ceļā uz lietišķajiem rakstiem*. Rīga: Pētergailis.
8. Dalbiņa, I., Lāčauniece, I. (2009) *Latviešu valoda. 1.daļa*. Rīga: Raka.
9. De Paz, S. (2005) Effects of historical reasoning instruction and writing strategy mastery in culturally and academically diverse middle school classrooms. *Journal of Educational Psychology*, 97, 139–156.
10. Ivanišaka, S., Jansone, A. (2007) *Rakstītprasmes pilnveide*. Jelgava, LVAVA.
11. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa.
12. Gavriļina M., Vulāne A. (2008) *Valodā veldzējas tautas dvēsele...* - Rīga: Mācību grāmata.
13. Hopkins, D., Reid, T. (2018) *The Academic Skills Handbook* Sage Publications.
14. Kramiņš, E. (2016) *Retorikas rokasgrāmata. Runāsim skaidri, spilgti, iedarbīgi!* Rīga: SIA “Biznesa augstskola Turība”.
15. Kuduma, A. (2011) Radošā rakstīšana: problēmas un risinājumi. *Ar mūsdienu acīm uz klasiskajām lietām: saturs un metodika* Rīga: LVA, 56. – 80. lpp.
16. Laiveniece, D. (2011) Darbs ar tekstu un tekstveide latviešu valodas mācībās. *Ar mūsdienu acīm uz klasiskām lietām: saturs un metodika* Rīga, LVA, 30.-56. lpp.
17. Laiveniece, D. (1999) Ieskats mācību metodēs . *Skolotājs*.Nr. 1., 53. lpp.
18. Laiveniece, D. (2018). Latviešu valodas mācību saturs laiku laikos. Ko? Cik? un vai vispār? *Tagad* Nr. 1. 73.–90. lpp. [skatīts 24.09.2022.] Piekļuve: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/TAGAD_1.2018_web_small.pdf

19. Laiveniece, D. (2003) *Valodas mācības pusaudzīm* Rīga: RaKa.
20. Lokmane, I. (2013). *Teksts un tā vienības. Latviešu valoda*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
21. Martena, S., Laiveniece, D., Šalme, A. (2020) *Lingvodidaktika: latviešu valodas mācības pusaudžiem un jauniešiem*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2021/02/LVA_lingvodidaktika_web.pdf
22. Ministru kabineta noteikumi Nr. 281. *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu, mācību priekšmetu standartiem un izglītības programmu paraugiem*. Piekluve: <https://likumi.lv/doc.php?id=257229> [skatīts 24.09.2022].
23. Ministra kabineta noteikumi nr. 4. *Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://likumi.lv/ta/id/309597-noteikumi-par-valsts-visparejas-videjas-izglitibas-standartu-un-visparejas-videjas-izglitibas-programmu-paraugiem>
24. Rozenbergs, J. (1995) *Latviešu valodas stilistika*. Rīga: Zvaigzne ABC.
25. Rozeniece, A. (2004) *Valoda – identitāte – komunikācija*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/94555>
26. Ptičkina, Ā. (1996) *Rakstveida atstāstījumi un domraksti*. Rīga: Zvaigzne ABC.
27. Skola2030b (b.g) *Mācību jomas*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/macibu-jomas/valodu-joma>
28. Skola2030a (b. g.) *Mācību resursu krātuve. Mācību līdzekļi*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://mape.skola2030.lv>
29. Skujiņa, V. (darba vad.) (2011) *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. Latviešu valodas institūts. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/08-Vardnica.pdf>
30. Skujiņa, V. (zin. vad.) (2000) *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
31. Spudina, M. (2003) *Mācību darbs vēsturē vidusskolā*. Rīga: RaKa.
32. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija* Rīga: Zvaigzne ABC.
33. Šalme, A. (2021) *Par optimālā līmeņa valsts pārbaudes darbu latviešu valodā*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <https://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/par-optimala-limena-valsts-parbaudes-darbu-latviesu-valoda>
34. Šalme, A (2019) *Valodu mācību joma. Jautājumi mācību satura veidotājiem*. [skatīts 24.09.2022.] Piekluve: <http://www.skola2030.lv/lv/jaunumi/6/valodu-macibu-joma-jautajumi-macibusatura-veidotajiem>.

35. Veidemane, R. (2008) Stils un attieksme. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Nr. 3.* Rīga: LVA.
36. Veisbergs, A. et.al. (2013) *Latviešu valoda.* Rīga: Latvijas Universitāte.
37. Valeinis, V. (2007) *Ievads literatūrzinātnē.* Rīga: Zvaigzne ABC.
38. Гаврилина М. (2002) *Русский язык в 8—9 классах. Книга для учителя.* Rīga: Mācību grāmata.
39. Ладыженская, Т. Обучение устной и письменной речи (связанная речь). *Методика преподавания русского языка в школе.* Москва: Academia, 2001. [skatīts 24.09.2022.] Piekļuve: <https://fliphtml5.com/uhvtw/qxwk/basic/301-350>

PIELIKUMI

Diagnosticējošais darbs 10. klasei

Izlasī, lūdzu, tekstu un veic uzdevumus!

Pārdomas par meliem ir svarīgs temats, jo dzīvē melots tiek daudz un patiesība bieži ir līdzās meliem. Ir liekulīgi meli, kad cilvēks izliekas labāks nekā viņš ir. Ir arī tādi meli, kuri rodas, ja cilvēks apveltīts ar bagātu fantāziju un pat neatšķir melus no īstenības. Un iespējami arī tā sauktie “baltie meli”, lai pasargātu kādu no skarbās patiesības.

Meli ir saistīti ar liekulību. Dažkārt cilvēks, kas rīkojies slikti, melo, lai sevi attaisnotu un neatklātu savu patieso raksturu. Piemēram, kāds otram uzticējis savu noslēpumu. Taču pēc laika viņš uzzina, ka par to runā visa klase. Bet, kad šim plāpam jautā, vai viņš noslēpumu ir izpaudis, tas melo, jo baidās, ka viņam vairs neuzticēsies. Tātad bailes no atmaskošanas rada liekulību, un piedzimst meli.

Taču atšķirība starp liekulību un meli ir tāda, ka ir meli, kuri rodas, ja cilvēkam ir pārāk spilgta iztēle. Tāds, piemēram, bijis barons Minhauzens, kuru agrāk varējām iepazīt, apmeklējot viņa muzeju Duntē. Ir radies jēdziens – “Minhauzena stāsti”, kur saplūst īstenība un fantāzija. Z. Mauriņa teikusi, ka “cilvēks ar fantāziju ir kā putns, kas var aizlaisties, uz kurieni grib”. Tas liecina, ka Minhauzena meli, nevienam nekaitējot, ļauj atbrīvoties no ikdienas problēmām un garlaicības.

Ikdienā ir situācijas, kad patiesības uzzināšana kādu var pārlietu sāpināt, tāpēc dažkārt labāk patiesību neteikt. Piemēram, kad cilvēks ir neglābjami slim un patiesība var tuvināt viņa nāvi. Šādus melus dzīvē pieņemts dēvēt par “baltajiem meliem”. Ja tie kaut uz brīdi attālina traģisko mirkli un saglabā ticību nākotnei, es atbalstu.

Par melu cēloni var būt gan liekulība un savtīgums, gan minhauzeniskās fantāzijas, gan “baltie meli”. Tomēr, lai kāds būtu meļa nolūks, tas melošanu īsti neattaisno, jo ikvienam ir tiesības dzirdēt patiesību, lai cik rūgta tā arī nebūtu. Meli nav patiesība. Tātad – melot nav labi.

(B.a. Interneta resurss)

1.uzdevums. Atbildi, lūdzu, uz jautājumiem un pamato atbildes.

1.1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus! (3 p.)

1.2. Kādu virsrakstu Tu izvēlētos šim darbam? Lūdzu, argumentē savu izvēli! (3 p.)

2. uzdevums. Kāds, Tavuprāt, ir autora komunikatīvais mērķis? Ar kādiem līdzekļiem tas panākts (mākslinieciskās izteiksmes, sintaktiskajiem, leksiskajiem)? (4 p.)

2.1. _____

2.2. _____

2.3. Kādas problēmas ir risinātas šajā fragmentā? (2 p.)

3. uzdevums. Nosaki lasītā teksta valodas stilu (daiļliteratūras, publicistikas, sarunvalodas, lietišķais, zinātniskais) un teksta tipu (vēstījums, jaukta tipa teksts, apraksts, pārspriedums)!Varbūt tā ir argumentētā eseja vai recenzija? Pamato savu viedokli, minot valodas stila un teksta tipa konkrētas pazīmes! (3 p.)

4.uzdevums. Kāds skolēns uzrakstīja: “Es uzskatu, ka šis teksts nav argumentētā eseja”. Vai Tu tam piekrīti? Uzraksti savu viedokli un argumentē to.!(4 p.)

5.uzdevums.Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato, lūdzu, savu viedokli! (3 p.)

Argumentētās esejas paraugs

• KONSULTĀCIJA •

Meditācija – koncentrēšanās sevī, dziļas iekšējas pārdomas, apcere.

Skepse – kritiski neuzticīga, ironiska attieksme, kas apšaubā kādu patiesību.

par nāvi. Esejās parādās skumjas par lielajām izmaiņām cilvēka dzīvē, šaubas par patieso cilvēka lomu pasaulē. Atbilstoši renesanses pasaules izpratnei kļuva populāri apšaubīt visus iepriekšējos uzskatus, pat zinātnes atklājumus, tāpēc M. de Montēns savos vērtējumos demonstrē elegantu moralizējošu skepsi. Ar savu grāmatu "Esejas" viņš ieviesa tradīciju esejas temata formulējumu sākt ar vārdu "par".

(Pēc interneta materiāliem)

54. uzdevums. Atkārtο argumentētās esejas uzbūvi, konspektē tev svarīgo pierakstos!

1. rindkopa	Ievadā argumentētās esejas autoram ar 1 vai 2 teikumiem oriģinālā veidā jāpievērš uzmanība temata aktualitātei un jāieinteresē par to. Nākamajā teikumā jānosauc tēze, tas ir, atbilstoši tematam formulēts apgalvojums, kura patiesums jāpierāda iztirzājumā, kā arī jāmin 3 apgalvojumi tādā secībā, kādā ar tiem iztirzājumā tiks atklāts esejas saturs. Vēlams apgalvojumus minēt tādā kārtībā, lai beigās būtu visspilgtākais, visnozīmīgākais.
2. rindkopa	Iztirzājumā jāatklāj precīzi, analītiski pierādījumi un secinājumi. Pirmais ievadā minētais apgalvojums jāpierāda (piekřitot vai nepiekřitot) ar piemēriem, faktiem, spriedumiem, lai tas kļūst par argumentu. Jāmēģina paredzēt pretargumentus, un tie jāatspēko ar īpaši spilgtu pamatojumu. Rindkopus pēdējā teikumā jāformulē secinājums, kas izriet no šā argumenta.
3. rindkopa	Ar otro apgalvojumu jārikojas tāpat kā ar pirmo.
4. rindkopa	Ar trešo apgalvojumu jārikojas tāpat kā ar pirmo un otro.
5. rindkopa	Nobeigumā jāuzraksta 2., 3. un 4. rindkopus secinājumu apkopojums, precīzi jāpauž savi uzskati par tematu un jāformulē galvenā atziņa, kas apstiprina vai noliedz argumentētās esejas ievadā izteikto tēzi.

• KONSULTĀCIJA •

Argumentētās esejas galvenajā daļā vēlams pierādīt 3 dažādu apgalvojumus, tos pamatojot, jo tādejādi autora uzskati par/pret situācijā tiks atklāti nepārprotami.

Atziņa – esejas temata analīzes gaitā izkristalizējies galvenais secinājums, jauna atklāsme, kas izriet no iztirzājumā izmantotajiem pierādījumiem un argumentiem.

55. uzdevums. Lasi Elzas argumentēto eseju "Par izglītības nozīmi"! Atrodi tēzi, nosauc piedāvātos argumentus un atziņu! Izlabo 1.–3. rindkopā 15 pareizrakstības kļūdas!

"Darbā, kas prasa visus darītāja spēkus, darītājs kļūst par guvēju, strādnieks – par valdnieku, cilvēks – par Dievu", tā saka esejiste Zenta Mauriņa. Izglītība katram sola ieguvēja prieku un nosaka kāda būs cilvēka turpmākā dzīve. Kam gan negribētos būt dzīves valdniekam? Dzirdētais, lasītais un pašas pieredze liecina, ka cilvēkam ar augstāku izglītību, pirmkārt, ir lielākas iespējas dabūt labi apmaksātu darbu, nekā ar zemāku izglītību, tapēc ir svarīgi mācīties visu dzīvi. Otrkārt, neizglītots prāts traucē pašatīstībai un saskarsmē ar citiem. Treškārt, neizglītots cilvēks nereti mēdz kļūt par bezpajumtnieku, pat noziedznieku.

Lai ieņemtu iecerēto vietu dzīvē cilvēkam ir nepieciešama atbilstīga izglītība, tapēc mācīties ir katra jaunieša galvenais uzdevums, jo "gudrs lepojas ar darbiem, ne ar vārdiem" (latviešu sakāmvārds). Bet katrs skolēns zin, ka tas nav viegli. Parasti darba tirgū pieprasa augstāko izglītību, īpaši pašlaik kad valstī ir bezdarbs un uz vienu darba vietu kandidē vairāki cilvēki. Protams darbu iegūst tas, kam ir

Kurus paņēmienu izvēlēties argumentētās esejas apgalvojumu pamatošanai?

1. Interesanti fakti, patiesa informācija.
2. Piemērs no kādas citas, ļoti līdzīgas situācijas, salīdzināšana.
3. Autoritāšu teiktais atstātā vai lakoniskā citātā.
4. Pretstatīšana, centieni pierādīt, ka pretējie uzskati ir kļūdaini, tāpēc noliedzami.

labāka izglītība, līdz ar to arī amata prasme, redzesloks, jo izglītota cilvēka attieksme pret darba pienākumiem arī parasti ir apzinīgāka un viņa rīcība patstāvīgāka un gudrāka.

Cilvēks, kurš neapņūst jaunas zināšanas ir netikai zaudētājs konkurences apstākļos, bet ir arī neinteresants sarunu biedrs. Viņš var garlaikot ne tikai citus, bet arī zaudēt pašcieņu savās acīs. Kurš gan jutīsies laimīgs, ja nespēj orjentēties sarunu tēmā? Pilnveides pamatā ir nemītīga sevis izglītošana gan skolās, gan augstskolās, citiem vārdiem – smags garīgs darbs. Gan skolās, gan arī pašmācības ceļā daudzko var apgūt lasot un attīstot prātu, izkopjot prasmi savas domas paust citiem, kļūstot par interesantu sarunu partneri, kura viedoklis vienmēr tiek gaidīts.

Bieži dzirdēts, kāds kļūst neizglītots cilvēks, ka viņam nav savas īstas vietas dzīvē: rodas nesaskaņas gan personiskajā dzīvē, gan pie-trūkst iztikas līdzekļu. Arī bezdarbs un pajumtes trūkums nav nekas neparasts. Galu galā cilvēks, protestējot pret it kā dzīves netaisnību un ļaunajiem apkārtējiem, pārkāpj likumu, jo ir dusmīgs uz visu pasauli. Vai avīzēs un TV “Degpunktā”, kur žurnālisti stāsta par zagšanu, laupīšanu, slepkavībām, bieži uzzinām, ka likumpārkāpējam ir laba izglītība? Nē! Tieši zemais izglītības līmenis vājākus raksturus noved uz noziedzības ceļa.

Mana pieredze ļauj apgalvot, ka pilnvērtīgas dzīves pamatā izglītība ir nozīmīgs faktors. Tā ir viena no dzīves patiesajām vērtībām. Jāmācās visu dzīvi, jo zināšanas noveco ļoti ātri, apmēram 3–5 gados. Tās nemītīgi jāpapildina no jauna gan savā profesijā, gan sabiedrisko procesu un kultūras izziņāšanā, ja vien cilvēks spēj saskatīt to, kas pareizs un kas nē. Dzīve necieš tukšumu. Kur nav augstu garīgu mērķu, to vietā stājas sarūgtinājums, ticības zudums sev, atbildības trūkums, citu vainas meklēšana paša neveiksmēs, līdz zūd arī izpratne par kārtību un likumiem. Šī doma pārnestā nozīmē pausta arī latviešu rakstnieka K. Skalbes vārdos: “Kam nav savu debesu, tam arī nav savas zemes.”

56. uzdevums. Apkopo, kādas veiksmes (+) vai nepilnības (–) ir Elzas argumentētajā esejā! Izmanto mācību grāmatas 5. tabulas kritērijus!

MEKLĒ CD PIELIKUMĀ 12., 13. uzd.

PARAUGS

Kritēriji	Elzas eseja
1. Intrīģošs temata pieteikums, precīza tēze, nosaukti 3 apgalvojumi ievadā.	+ –

1. darba lapa

1. Lasi argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp. (55. uzdevums)!
2. Aizpildi darba lapu ar nepieciešamo informāciju, izmantojot gan jau apgūto, gan jauno informāciju!

Esejas temats _____

Esejas virsraksts _____

Esejā risinātā problēma _____

Stilistiskā piederība _____

Ievads _____

Temata aktualitāte _____

Tēze _____

Pirmais arguments _____

Otrais arguments _____

Trešais arguments _____

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	
Nobeigums	
Secinājumi	

3. Raksturo izlasīto argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp.!

Jautājumi par eseju	Jā/ nē	Pamatojums
Vai šī eseja ir teksts?		
Vai argumentētās esejas temats ir aktuāls?		
Vai ievadā ir norādīta aktualitāte, problēma?		
Vai ir formulēta tēze?		
Vai ir nosaukti 3 argumenti, ievērojot secību no vāja līdz visspēcīgākajam argumentam?		
Vai ievads pievērš lasītāja uzmanību?		
Vai ir pāreja uz iztīrājumu?		
Vai iztīrājumā katrā rindkopā ir atklāts viens arguments tādā secībā, kādā tie pieteikti ievadā?		
Vai katras iztīrājuma rindkopas beigās ir		

izteikts secinājums?		
Vai nākamajā iztirzājuma rindkopā pierādāmais arguments ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu?		
Vai iztirzājumā argumenti ir pamatoti ar konkrētiem faktiem?		
Vai nobeigumā, rakstot secinājumu un atziņu kopsavilkumu, ir izmantoti visi iztirzājumā esošie secinājumi?		
Vai kopsavilkumā ir atziņa, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi?		
Vai teksts ir dalīts rindkopās?		
Vai katra rindkopa sākas ar atkāpi?		
Vai teksta galvenā doma izteikta skaidri un saprotami?		
Vai atklājas plašs rakstītāja redzesloks?		

Uz e-cigarešu smēķēšanu attiecas tie paši smēķēšanas ierobežojumi un aizliegumi, kas tiek piemēroti tabakas izstrādājumu smēķēšanai.

Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra pētījuma datiem, 2019. gadā e-cigaretēs regulāri lietojuši 18% 13–15 gadus veci skolēni, 22% zēnu un 14% meiteņu. Kopš 2011. gada e-cigarešu lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā ir dubultojies. (Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums. 2019. gada aptauja Latvijā. Nepublicēti dati)

Lai gan nav skaidri zināms e-cigarešu smēķēšanas ietekmes rezultāts ilgtermiņā, ir būtiski pierādījumi, ka :

- e-cigarešu tvaiks var izraisīt akūtu asinsvadu sistēmas bojājumus, savukārt ilgtermiņa tvaika inhalācijas sekas nav zināmas,
- e-cigarešu tvaika sastāvdaļas var izraisīt oksidatīvo stresu (pelēcīga sejas āda, novājināta imūnsistēma, pastāvīgs nogurums – ir priekšlaicīgas nevis dabīgas novecošanās pēdas), kas atbalsta pieņēmumu, ka ilgtermiņā tiks izraisītas slimības un audu traumas,
- e-cigarešu lietošana izraisa atkarību,
- e-cigarešu tvaikā esošās ķīmiskās vielas var izraisīt DNS bojājumus un mutāģenēzi (mainās organisma ģenētiskā informācija), kas apliecina pieņēmumu, ka ilgtermiņā e-cigarešu lietošana varētu palielināt ļaundabīgo audzēju attīstības risku,
- e-cigaretēs palielina tabakas izstrādājumu lietošanas risku jauniešu un jaunu pieaugušo vidū u. c.

2019. gada oktobrī pirmoreiz publicēti pētījuma rezultāti, kurā konstatēts, ka e-cigarešu smēķēšana izraisījusi plaušu vēzi pelēm. Šis ir pirmais pētījums, kurā konstatēta saikne starp e-cigarešu smēķēšanu un vēzi. Pētījuma laikā peles tikušas pakļautas e-cigarešu tvaikam, kas ir ekvivalents daudzumam, ko e-cigarešu smēķētājs ieelpo trīs līdz sešu gadu laikā. 22,5% pelēm, kuras ieelpoja nikotīnu saturošu tvaiku, 54 nedēļās attīstījās plaušu adenokarcinoma – vēzis.

Lai gan e-cigarešu šķidrums nesatur tabaku, tie var saturēt no tabakas atvasinātu nikotīnu, tādejādi var arī saturēt atsevišķas tabakai raksturīgas vielas kā, piemēram, nitrozamīnu, kas ir ļoti toksiska viela.

Ņemot vērā šo ierīču relatīvi jauno vēsturi, to ilgtermiņa ietekme vēl nav izpētīta un zināma. Tomēr pēdējā laikā pētnieku pastiprināta uzmanība tiek pievērsta e-cigarešu šķidrumam pievienoto aromatizējošo vielu toksicitātei.

Jaunākajos pētījumos ir konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu citotoksiskā iedarbība lielākoties ir saistīta tieši ar šķidrums pievienoto aromatizējošo vielu inhalāciju. Tās ir vielas, kas plaši tiek izmantotas pārtikas ražošanā un tiek uzskatītas par drošām pārtikas piedevām. Tā kā pierādījumi par pārtikas ražošanā izmantoto ķīmisko vielu ietekmi to inhalācijas rezultātā ir ierobežoti, šo pašu vielu izmantošana e-cigarešu šķidrumu sastāvā nevar tikt uzskatīta par inhalācijai drošām

Lai pārbaudītu hipotēzi, ka nikotīnu nesaturošu e-cigarešu lietošana ir nekaitīgāka par tradicionālo cigarešu smēķēšanu, veikts pētījums, kura laikā cilvēka monocītu šūnas tikušas pakļautas e-cigarešu aromatizējošo vielu ietekmei. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu sastāvā iekļautās aromatizējošās ķīmiskās vielas palielina audu iekaisumu reakciju un bojāšanos, ko izraisa tvaika ietekmes rezultātā radītais oksidatīvais stress. Papildus tam pētījumā tika konstatēts, ka daudzas aromatizējošās ķīmiskās vielas izraisa šūnu bojāeju. Kanēļa, vaniļas un sviesta aromātam tika konstatēta vislielākā toksicitāte. Lielāko kaitējumu asins baltajām šūnām rada dažādu aromatizējošo vielu sajaukumi.

Saskaņā ar 2017. gadā publicētiem pētījuma datiem, 65% Latvijas iedzīvotājiem, kuri smēķē vai smēķējuši e-cigaretēs, to smēķēšana nav palīdzējusi samazināt vai pārtraukt tabakas izstrādājumu lietošanu.

(Publikācija *Slimības profilakses un kontroles centra mājas lapā*
<https://www.spkc.gov.lv/lv/print/pdf/node/52>)

6. Vai šajā tekstā izklāstītajam var ticēt? Argumentē savu viedoli, izmantojot konstrukcijas: *Uzskatu, ka ... , jo.....; Manuprāt,, tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt..... Tā kā, tad..... u.c.!*

7. Kādus avotus vēl varētu izmantot, lai iegūtu plašāku informāciju par rakstā aktualizēto problēmu?

8. Uzraksti 3 argumentus apgalvojumam, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīgāka nekā parasto cigarešu smēķēšana!

Mājas darbs

1. Gatavojoties pārbaudes darbam, kurā būs jāraksta argumentētā eseja par to, ka e-cigaretes ir drauds jauniešu veselībai, aizpildi, lūdzu, darba lapu, ņemot vērā darba lapā iekļauto tekstu par elektroniskajām cigaretēm un tabakas karsēšanas ierīcēm! Lai veidotos konkrēts viedoklis, ja nepieciešams, lasi vēl kādu informātīvo materiālu, bet atceries par tā uzticamību!

Esejas virsraksts _____

Temata aktualitāte _____

Tēze _____

Pirmais arguments _____

Otrais arguments _____

Trešais arguments _____

Ievads	
Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	
Nobeigums	

Pārbaudes darbs

1. uzdevums. Izlasi, lūdzu, tekstu un izpildi uzdevumus, ņemot vērā mājās izpildīto darba lapu!

Elektroniskās cigaretes bieži tiek uzskatītas par savā ziņā veselīgākām nekā parastās, jo cilvēka plaušas nenonāk degšanas blakusprodukti. Speciālisti gan uzsver, ka tiek ieelpots vesels lērums citu toksisku vielu tāpēc elektroniskās cigaretes nevar uzskatīt par veselīgām – tās kaitē veselībai, tikai citos veidos, no kuriem daudzi vēl līdz galam nav izziņāti. Jauns pētījums atklāj, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir augstāks sirds un asinsvadu slimību risks.

Kā raksta portāls “Everyday Health”, Amerikas Insulta asociācijas 2019. gada konferencē prezentēts plašs pētījums par elektronisko cigarešu ietekmi uz sirds un asinsvadu veselību. Tajā norādīts, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir par 71 procentu augstāks insulta risks nekā nesmēķētājiem. Tāpat šo ierīču lietotājiem ir par 51 procentu augstāks sirdstriekas un par 49 procentiem augstāks sāpju krūtīs risks.

Pētījuma autori gan piebilst, ka nevar pilnīgi droši secināt, ka elektroniskās cigaretes risku palielina tieši tik daudz, kā secināts pētījumā. Iespējams, ka elektronisko cigarešu lietotāju veselību negatīvi ietekmē arī citi faktori, piemēram, tas, ka daļa elektronisko cigarešu lietotāju iepriekš ir smēķējuši arī parastās cigaretes. Pētījumā arī noskaidrots, ka cilvēkiem, kas ir lietojuši tikai un vienīgi elektroniskās cigaretes insulta risks ir par trešdaļu augstāks nekā nesmēķētājiem.

Jau rakstīts, ka speciālisti neuzskata – elektroniskās cigaretes ir veselīgākas par parastajām un piemērots līdzeklis smēķēšanas atmešanai. Narkoloģe Ilze Maksima savulaik skaidroja, ka atkarība no smēķēšanas iekļauj atkarību no procesa un atkarību no nikotīna. Elektroniskā cigarete piedāvā abus. Gadās, ka cilvēki, pārejot uz elektronisko cigareti, smēķē vairāk, jo nesatraucas par dūmu smaku dzīvoklī vai mājās un var apmierināt vēlmi ievilkāt kādu dūmu jebkurā brīdī. Uzņemt nikotīnu ir vieglāk, tāpēc tas tiek darīts biežāk.

(Publikācija vietnē www.kardiologs.lv <https://kardiologija.lv/pacientiem/smekesana-un-alkohols/elektronisko-cigaresu-lietotajiem-ir-augstaks-insulta-un-sirdstrieku-risks-secinats-petijuma-delfi-lv/>)

1.1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato, lūdzu, savu atbildi, minot vismaz divus argumentus! (3 p.)

1.2. Formulē virsrakstu! Lūdzu, argumentē savu izvēli!(3 p.)

Stundu konspekti

Tēma: Latviešu valodas daudzveidība (visām 6 stundām)

Latviešu valoda (pirmā stunda)

Klase: 10. klase

Mācību priekšmets: latviešu valoda

Stundas temats: Meli.

Sasniedzamais rezultāts:

Noskaidrot

- vai skolēni zina teksta pazīmes, vai prot noteikt autora komunikatīvo mērķi, formulēt virsrakstu, formulēt tekstā pausto problēmu,
- vai skolēni prot argumentēt,
- skolēnu tekstveides prasmes.

Darba organizācijas formas:

- individuālais darbs.

Stundā izmantotās metodes, metodiskie paņēmieni:

- darbs ar tekstu.
- individuālais darbs.

Mācību līdzekļi, uzskates līdzekļi:

- Darba lapa
- Anonīms, *Kā jāraksta argumentēta eseja?* Pieejams <http://www.pamaciba.lv/ka-jaraksta-argumenteta-eseja/> [skatīts 02.04.2022]

Skolotāja darbība	Skolēna vēlamā darbība
<p>Stundas ievaddaļa</p> <p>Sasveicināšanās ar skolēniem. (1 min)</p> <p>Skolotāja paskaidro, ka tiks rakstīts diagnosticējošais darbs, lai varētu diagnosticēt skolēnu zināšanas par tekstu, noskaidrot skolēnu tekstveides prasmes.</p> <p>Skolotāja uzraksta uz tāfeles SR (2 min)</p> <p>Stundas galvenā daļa</p> <p>Skolotāja izdala sagatavotās darba lapas</p>	<p>Skolēni sasveicinās</p> <p>Skolēni saņem darba lapas, iepazīstas ar uzdevuma nosacījumiem un individuāli</p>

<p>un aicina pievērsties darbam.</p> <p>Skolēniem jāaizpilda darba lapas individuāli – jāizlasa teksts, jāatbild uz jautājumiem, atbildes jāpamato, jāizsaka savas domas, jāpaskaidro, kas ir teksts, jānosaka teksta komunikatīvais mērķis, galvenā doma, jāpasaka, kāda problēma tiek risināta, jānosaka teksta tips, jāraksturo teksta struktūra, jāraksta argumentēts viedoklis. (~ 35 min)</p> <p>Stundas izskaņa</p> <p>Skolotāja aicina nodot DL.</p> <p>Skolotāja pasakās par darbu un aicina skolēnus doties starpbrīdī.</p> <p>(1 min)</p>	<p>pilda uzdevumus.</p> <p>Skolēni nodod DL</p> <p>Skolēni dodas starpbrīdī.</p>
---	--

Latviešu valoda (otra stunda)

Klase: 10. klase

Mācību priekšmets: latviešu valoda

Stundas temats: Argumentētā esēja

Sasniedzamais rezultāts: zina, kas ir argumentētā esēja un pārspriedums, saskata kopīgo un atšķirīgo.

Uzdevumi: izveidot atgādni.

Darba organizācijas formas:

- Darbs grupās pa 3

Stundā izmantotās metodes, metodiskie paņēmieni:

- darbs ar informāciju interneta vidē.

Mācību līdzekļi, uzskates līdzekļi:

- Balta A4 lapas katram skolēnam, atgādnis izveidošanai
- Urbanoviča I., Šūpola R., Vanaga A. (2010) *Nāc! Latviešu valoda 10.klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC. 32. – 33. lpp.

Skolotāja darbība	Skolēna vēlamā darbība
<p>Stundas ievaddaļa</p> <p>Sasveicināšanās ar skolēniem. (1 min)</p> <p>Iepazīstināšana ar stundas tematu un SR.</p> <p>Skolotāja pastāsta, ka šajā stundā skolēni strādās grupās pa 3 un katrs veidos sev atgādni.</p> <p>Stundas galvenā daļa</p> <p>Skolotāja aicina skolēnus sadalīties grupās un, izmantojot individuālās viedierīces, izveidot savu individuālo atgādni par argumentēto esēju un pārspriedumu, izmantojot uzticamus interneta resursus un mācību grāmatu, izvēloties sev ērtu informācijas strukturēšanas paņēmienus, atrodot kopējo un atšķirīgo, jo pārspriedums ir teksta veids, ar kuru skolēni ir strādājuši līdz šim. Skolotāja uz tāfeles demonstrē</p>	<p>Skolēni sasveicinās.</p> <p>Skolēni sadalās grupās</p>

dažādus veidus, skaidrojot, kā katrs no tiem ir pildāms.

- Išikavas diagramma

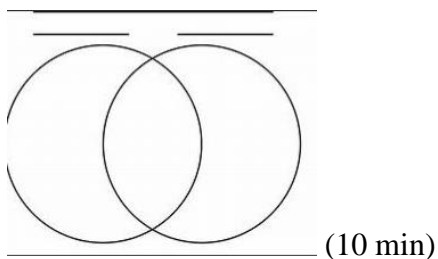
- Domu karte

- Kādu no klastera veidiem

- Venna diagramma

Stundas izskaņa

Skolotāja jautā skolēniem, vai esam sasnieguši stundu sākumā izvirzīto SR. Atvadās un novēl jauku atlikušo dienu. (5 min)

Skolēni grupā izvēlās sev tīkamāko informācijas strukturēšanas veidu un sāk darbu, lai apkopotu atrasto informāciju. Skolēni grupā vienojas arī par to, kāda informācija ir atbilstošāka.

Skolēni secina, ka SR ir sasniegts, bet atgādne tiks pabeigta mājās

Mājasdarbs:

pabeigt

klasē

iesākto

atgādni.

Latviešu valoda (trešā un ceturtnā stunda, blokstundas)

Klase: 10. klase

Mācību priekšmets: latviešu valoda

Stundas temats: argumentētās esejas struktūra

Sasniedzamais rezultāts:

1. Pilnveido prasmi noteikt tematu, rakstīt tēzi.
2. Esejas paraugā prot saskatīt trīs argumentus, to pierādījumus.
3. Prot saskatīt argumentētajā esejā secinājumus.
4. Prot izvērtēt argumentētās esejas paraugu.
5. Attīsta prasmi novērtēt, vai informācijas avots ir ticams.
6. Attīsta prasmi izteikt argumentētu viedokli.

Uzdevumi:

1. Noteikt teksta tematu.
2. Saskatīt tekstā un izrakstīt argumentētās esejas elementus: tēzi, argumentus, secinājumus.
3. Novērtēt teksta atbilstību kritērijiem.

Darba organizācijas formas:

- individuālais darbs
- darbs pāros

Stundā izmantotās metodes, metodiskie paņēmieni:

- darbs ar tekstu

Mācību līdzekļi, uzskates līdzekļi:

- 1. DL
- Urbanoviča I., Šūpola R., Vanaga A. *Nāc! Latviešu valoda 10.klasei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010

Izmantotā literatūra: Spolīte, I. (atb.par izd.) (2001) *Lietišķie raksti pamatskolā*. Rīga: Izglītības soļi.

Slimības profilakses un kontroles centrs *Elektroniskās cigaretes un tabakas karsēšanas ierīces* Pieejams: <https://www.spkc.gov.lv/lv/print/pdf/node/52> (skatīts 02.04.2022.)

Skolotāja darbība	Skolēna vēlamā darbība
Stunduievaddaļa	
Sasveicināšanās ar skolēniem. (3 min)	Skolēni sasveicinās.
Iepazīstināšana ar stundas tematu un SR.	Skolēni klausās stundas tēmu un SR.
Sasniedzamie rezultāti abu stundu laikā	

ir redzams arī uz tāfeles.

Stundu galvenā daļa (~ 70 min)

Skolotāja aicina skolēnus atvērt MG 32.lpp. un iepazīties ar argumentētas esejas tekstu un izlabot pieļautās kļūdas, kas pēc uzdevuma veikšanas tiek pārrunātas.

Skolotāja izdala 1. DL un aicina skolēnus izlasīt, kādas skolnieces rakstīto eseju MG 32.-33. lpp.

Skolotāja aicina izpildīt darba lapā 2. uzdevumu, izrakstot konkrētus esejas fragmentus.

Skolotāja aicina sadalīties pāros un pildīt 3. uzdevumu DL, izvērtējot izlasīto eseju un rakstot pamatojumu,.

Pēc tam skolotāja aicina pildīt 4.uzdevumu DL, kur jāraksta secinājums par to, kā jāraksta eseja, kādiem elementiem ir jābūt esejā.

Pēc uzdevuma izpildīšanas skolotāja aicina turpināt darbu darba lapā individuāli, pildot 5. – 8. uzdevumu.

.Stundu izskaņa

Skolotāja izskaidro **mājās veicamo uzdevumu**. Skolotāja uzsver, ka izpildīto mājas darbu drīkstēs izmantot nākamajā stundā, kad paredzēts pārbaudes darbs. Mājasdarbs veicams, izmantojot DL. Skolotāja mudina, ja kāds nav pabeidzis klasē iesākto, mājās pabeigt to. Skolotāja aicina pameklēt vēl kādu informāciju par elektronisko

Skolēni lasa argumentēto eseju.

Skolēni sadalās pāros un analizē eseju, tās struktūru. Daži skolēni izvēlas strādāt individuāli.

Skolēni klausās uzdoto.

<p>cigarešu kaiīgumu, lai skaidrāk varētu paust savu viedokli.</p> <p>Skolotāja jautā skolēniem, vai ir sasniegts stundu sākumā izvirzītos SR.</p> <p>Atvadās un novēl jauku atlikušo dienu.</p> <p>(5 min)</p>	<p>Skolēni atzīst, ka SR ir sasniegti.</p> <p>Skolēni atvadās no skolotājas.</p>
---	--

Latviešu valoda (piektā un sestā stunda, blokstundas)

Klase: 10. klase

Mācību priekšmets: latviešu valoda

Stundas temats: Elektronisko cigarešu kaitīgums.

Sasniedzamais rezultāts:

Noskaidrot

- vai prot noteikt autora komunikatīvo mērķi, formulēt virsrakstu, formulēt tekstā pausto problēmu,
- vai skolēni ir izpratuši, kas ir argumentētā eseja,
- skolēnu tekstveides prasmes.

Darba organizācijas formas:

- individuālais darbs.

Stundā izmantotās metodes, metodiskie paņēmieni:

- darbs ar tekstu.

Mācību līdzekļi, uzskates līdzekļi:

- Darba lapa
- DELFI.LV *Elektronisko cigarešu lietotājiem ir augstāks insulta un sirdstrieku risks, secināts pētījumā* Pieejams: <https://kardiologija.lv/pacientiem/smekesana-un-alkohols/elektronisko-cigarešu-lietotajiem-ir-augstaks-insulta-un-sirdstrieku-risks-secinats-petijuma-delfi-lv/> (skatīts 24.09.2022.)

Skolotāja darbība	Skolēna vēlamā darbība
<p>Stundas ievaddaļa</p> <p>Sasveicināšanās ar skolēniem. Skolotāja paskaidro, ka tiks rakstīts pārbaudes darbs, kas tik vērtēts 10 ballu sistēmā, lai noskaidrotu, kā skolēni sapratuši, kas ir argumentētā eseja un kā tā rakstāma. Skolotāja uzraksta uz tāfeles SR (2 min)</p> <p>Stundas galvenā daļa</p> <p>Skolotāja izdala sagatavotās darba lapas un pārbauda mājasdarbu, vai nav uzrakstīta gatava argumentētā eseja. Skolotāja aicina pievērsties darbam., akcentējot, ka rūpīgi jāizlasa uzdevuma nosacījumi. Rakstot argumentēto esju,</p>	<p>Skolēni sasveicinās</p> <p>Skolēni saņem darba lapas, iepazīstas ar uzdevuma nosacījumiem un individuāli pilda uzdevumus.</p>

<p>kas ir pārbaudes darba pēdējais uzdevums, skolēni drīkst izmantot mājasdarbu un 1. DL iekļauto tekstu.</p> <p>Stundas izskaņa</p> <p>Skolotāja aicina nodot DL.</p> <p>Skolotāja pasakās par darbu un sadarbību šo sešu stundu laikā un novēl sekmes turpmāk.</p>	<p>Skolēni nodod DL</p> <p>Skolēni atvadās.</p>
---	---

Skolēnu darbi

Diagnosticējošais darbs 10. klasei

A. Izlasi, lūdzu, tekstu un veic uzdevumus.

Pārdomas par meliem ir svarīgs temats, jo dzīvē melots tiek daudz un patiesība bieži ir līdzās meliem. Ir liekulīgi meli, kad cilvēks izliekas labāks nekā viņš ir. Ir arī tādi meli, kuri rodas, ja cilvēks apveltīts ar bagātu fantāziju un pat neatšķir melus no īstenības. Un iespējami arī tā sauktie "balšie meli", lai pasargātu kādu no skarbās patiesības.

Meli ir saistīti ar liekulību. Dažkārt cilvēks, kas rīkojies slikti, melo, lai sevi attaisnotu un neatklātu savu patieso raksturu. Piemēram, kāds otram uzticējis savu noslēpumu. Taču pēc laika viņš uzzina, ka par to runā visa klase. Bet, kad šim plāpam jautā, vai viņš noslēpumu ir izpaudis, tas melo, jo baidās, ka viņam vairs neuzticēsies. Tādas bailes no atmaskošanas rada liekulību, un piedzimst meli.

Taču atšķirīgi no liekulības ir tādi meli, kuri rodas, ja cilvēkam ir spilgta iztēle. Tāds, piemēram, bijis Barons Minhauzens. Ir radies jēdziens – "Minhauzena stāsti", kur saplūst īstenība un fantāzija. Z. Mauriņa teikusi, ka "cilvēks ar fantāziju ir kā putns, kas var aizlaisties, uz kuriem grib". Tas liecina, ka Minhauzena meli, nevienam nekaitējot, ļauj atbrīvoties no ikdienas problēmām un garlaicības.

Pieminētās ikdienas problēmas var būt traģiskas, tāpēc dažkārt kādam labāk nepateikt patiesību. Piemēram, kad cilvēks ir neglābjami slims un patiesība var tuvināt viņa nāvi. Šādus melus dzīvē pieņemts dēvēt par "baltajiem meliem". Ja tie kaut uz brīdi attālina traģisko mirkli un saglabā ticību nākotnei, es atbalstu.

Par melu cēloni var būt gan liekulība un savtīgums, gan minhauzeniskās fantāzijas, gan "balšie meli". Tomēr, lai kāds būtu meļa nolūks, tas melošanu īsti neattaisno, jo ikvienam ir tiesības dzirdēt patiesību, lai cik rūgta tā arī nebūtu. Meli nav patiesība. Tādas – melot nav labi.

(Autors nezināms. Interneta resurss)

B. Atbildi, lūdzu, uz jautājumiem un pamato atbildes.

1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.) *dp*

Izlasītais darbs ir teksts tāpēc, ka tam ir
sava uzburē un aprakstīta konkrēta doma.

2. Kādu virsrakstu Tu izvēlētos šim tekstam? Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.)

Es šo tekstu nosauktu "Vai melot ir labi?", jo tur ir aprakstīti melu veidi un cik kaitīgi, kā arī ievadā un nobeigumā var atrast atbildi uz šo jautājumu.

3. Kāds ir šī teksta komunikatīvais mērķis (nolūks)? Ar kādiem līdzekļiem tas panākts (mākslīnieciskās izteiksmes, sintaktiskajiem, leksiskajiem)? (4 p.)

3.1. Šī teksta mērķis ir iepazīstināt cilvēkus ar melu veidiem un kād labāk nemelot vai melot

3.2. Tas ir panākts ar dažādiem piemēriem no dzīves.

4. Kādas problēmas ir risinātas šajā tekstā? (2 p.)

Šajā tekstā tiek noskaidrots kādi meli ir kaitīgi un kādus melus labāk izmantot.

5. Nosaki lasītā teksta valodas stilu (daiļliterāras, publicistikas, sarunvalodas, lietišķais, zinātniskais) un teksta tipu (vēstījums, jaukta tipa teksts, apraksts, pārspriedums). Pamato savu viedokli, minot konkrētas valodas stila un teksta tipa pazīmes. (4 p.)

Teksta valodas stils ir sarunvalodas, jo teikumi ir brīvi sastādīti un netiek izmantoti sarežģīti vārdi vai termini. Teksta tips ir pārspriedums, jo tajā tiek apspriesta konkrēta doma, kas ir paskaidrota ar piemēriem un argumentiem.

6. Kāds skolēns uzrakstīja: "Es uzskatu, ka šis teksts nav argumentētā eseja." Vai Tu tam piekrīti? Uzraksti savu viedokli un argumentē to. (4 p.)

Manuprāt, tā ir argumentētā eseja, jo tajā ir aprakstīti vairāki melu veidi un noteikti argumenti, kas paskaidro tos.

7. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli. (3 p.)

2 p.

Es uzskatu, ka tekstā paustajam var uzticēties, jo tajā ir skaidri pasīdīdroti argumenti ar piemēriem.

8. Raksturo teksta fragmenta struktūru. Formulē galveno domu 2., 3., 4. rindkopā. (6 p.)

0 p.

9. Arvīds Skalbe kādā dzejolī raksta:

“Otram ja nenāk par ļaunu,
Melojiet, neesiet skops.”

Uzraksti, lūdzu, trīs argumentus, atbalstot dzejnieka domu, un trīs pretargumentus. (Par katru ierakstītu argumentu un pretargumentu – 2 p.)

Argumenti	Pretargumenti
Ja citam tas nekaitē, tad melot var	Katram būtu jābūt patiesība, arī tad, ja tas neko nemaina

2 p.

10. Kā Tu domā, vai melot ir labi? Lūdzu, uzraksti viedokli (70 – 90 v.). (9 p.)

* Vai melot ir labi? *

Meli var būt gan ar labu, gan ar sliktu nodomu.

Lieki riskējam melo, lai slēptu īsto patiesību un pasargātu no īstā rakstura atklāšanas. Tomēr bieži vien mēs izmantojam melus, lai tieši pasargātu kāda labsajūtu, piemēram, kāds ir sāgērbus drēbēs, kurās ļoti pāspārliecināts, taču citi uzskata, ka nekādā tā nevajadzētu staigāt. Šādā gadījumā, dzirdot jautājumu par viņu vudēli uz sādu izvēli, tomēr labāk samelot, lai šo pāspārliecinātību nesagrautu. Kāpēc tas būtu slikti? Uzskatu, ka melot nav slikti, bet konkrētās situācijās katrs ir pelnījis zināt patiesību.

7p.

d3p. no 41

56,1%

Diagnosticējošais darbs 10. klasei

A. Izlasi, lūdzu, tekstu un veic uzdevumus.

Pārdomas par meliem ir svarīgs temats, jo dzīvē melots tiek daudz un patiesība bieži ir līdzās meliem. Ir liekulīgi meli, kad cilvēks izliekas labāks nekā viņš ir. Ir arī tādi meli, kuri rodas, ja cilvēks apveltīts ar bagātu fantāziju un pat neatšķir melus no īstenības. Un iespējami arī tā sauktie "baltie meli", lai pasargātu kādu no skarbās patiesības.

Meli ir saistīti ar liekulību. Dažkārt cilvēks, kas rīkojies slikti, melo, lai sevi attaisnotu un neatklātu savu patieso raksturu. Piemēram, kāds otram uzticējis savu noslēpumu. Taču pēc laika viņš uzzina, ka par to runā visa klase. Bet, kad šim plāpam jautā, vai viņš noslēpumu ir izpaudis, tas melo, jo baidās, ka viņam vairs neuzticēsies. Tātad bailes no atmaskošanas rada liekulību, un piedzimst meli.

Taču atšķirīgi no liekulības ir tādi meli, kuri rodas, ja cilvēkam ir spilgta iztēle. Tāds, piemēram, bijis Barons Minhauzens. Ir radies jēdziens – "Minhauzena stāsti", kur saplūst īstenība un fantāzija. Z. Mauriņa teikusi, ka "cilvēks ar fantāziju ir kā putns, kas var aizlaisties, uz kuriem grib". Tas liecina, ka Minhauzena meli, nevienam nekaitējot, ļauj atbrīvoties no ikdienas problēmām un garlaicības.

Pieminētās ikdienas problēmas var būt traģiskas, tāpēc dažkārt kādam labāk nepateikt patiesību. Piemēram, kad cilvēks ir neglābjami slims un patiesība var tuvināt viņa nāvi. Šādus melus dzīvē pieņemts dēvēt par "baltajiem meliem". Ja tie kaut uz brīdi attālinā traģisko mirkli un saglabā ticību nākotnei, es atbalstu.

Par melu cēloni var būt gan liekulība un savtīgums, gan minhauzeniskās fantāzijas, gan "baltie meli". Tomēr, lai kāds būtu meļa nolūks, tas melošanu īsti neattaisno, jo ikvienam ir tiesības dzirdēt patiesību, lai cik rūgta tā arī nebūtu. Meli nav patiesība. Tātad – melot nav labi.

(Autors nezināms. Interneta resurss)

B. Atbildi, lūdzu, uz jautājumiem un pamato atbildes.

1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.)

Jas ir, kas?

Dorībam

Tam ir rādīs autors.

Tekstā ir ievads, ietīrzojums un nolēigums.

2. Kādu virsrakstu Tu izvēlētos šim tekstam? Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.) 2p.

"Kādi ir meli"

Stāsta par melu daudzveidību.

3. Kāds ir šī teksta komunikatīvais mērķis (nolūks)? Ar kādiem līdzekļiem tas panākts (mākslinieciskās izteiksmes, sintaktiskajiem, leksiskajiem)? (4 p.) 2p.

3.1. Pierādīt, ka meli nav ne slikti, ne ļauni.

3.2. Parāda ar dažādiem konkrētiem piemēriem, ko parāda?

4. Kādas problēmas ir risinātas šajā tekstā? (2p.)

Bieži labāk pateikt skolēniem patiesību, bet ne melus, kad patiesam ir vajadzīgs.

5. Nosaki lasītā teksta valodas stilu (daiļliteratūras, publicistikas, sarunvalodas, lietišķais, zinātniskais) un teksta tipu (vēstījums, jaukta tipa teksts, apraksts, pārspriedums). Pamato savu viedokli, minot konkrētas valodas stila un teksta tipa pazīmes. 2p.

Stils - publicistiskais. Tips - pārspriedums.

Nav krāsniņu vai sarezģītu terminu, tāpēc publicistiskais. Pārspriedums, ja ir atvērta problēma un tā ir atbilstīga.

6. Kāds skolēns uzrakstīja: "Es uzskatu, ka šis teksts nav argumentētā eseja." Vai Tu tam piekrīti? Uzraksti savu viedokli un argumentē to. (4 p.) 2p.

Nepiekrītu, ja ir problēma, ir fakti, & piecas rindkopas arī, viņš ir vajadzīgs argumentētāi esejai. Vai argumentētā esejā nevarētu būt vairāk par 5 rindkopām?

7. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli. (3 p.)

1p.

Vēl uzticēties, ja ir konkrēti, iedienas, problēmas, kuras tas sastop.

8. Raksturo teksta fragmenta struktūru. Formulē galveno domu 2., 3., 4. rindkopā. (6 p.)

3p.

2. - Par meliem sev pēc labeu.

3. - Par meliem kuri smidina.

4. - Par meliem kuri ir, baltie."

9. Arvids Skalbe kādā dzejoli raksta:

"Otram ja nenāk par jaunu,
Melojiet, neesiet skops."

Uzraksti, lūdzu, trīs argumentus, atbalstot dzejnieka domu, un trīs pretargumentus. (Par katru ierakstītu argumentu un pretargumentu - 2 p.)

4p.

Argumenti	Pretargumenti
Nieņmēr ļābi nosmiņties por meliem	Meli vienmēr nav ļābi
Meli var iesākt sarunu	Otrs var to pierēnt por patiestlēm
Meli var atbalstīt kā tas domāts?	Tas var bojāt draudzību, attiecības.

10. Kā Tu domā, vai melot ir labi? Lūdzu, uzraksti viedokli (70 - 90 v.). (9 p.)

Meli.

17 Pēdējā laikā meli mūsu iedienā sastopās ^{ka Tu to domā?} visbiežāk, tas ir slūkti. ^{kādu}

^{iepažināt} Tagad meli biežāk sastopama, kad or kaut kur jāpasimē, melo par sasniegumiem, piedāvājumiem un statusu. To sauc par dūrošību, šajā formā meli biežāk sastopas. ^{ami} Bieži vien melo arī ^{nesaprotu} valsts, tas ir vispretīgākais, saka ka apkārt neidmei, reisas bežas no "turienes", kopā spēks mēs usvarēsīm. Tas biežāk sastopās āršēnēs,

64 bet, doākāt, pie mums arī sastopās ^{kas, ar ko?} kopumā, meli bieži ir iemesls ^{strīdā un foliskumu iemesls} ~~strīdā~~

80 strīdiem un diskusijām, ^{lētām?} mēģināt gaidīgi ~~wordent~~ šīratu mierīgāk.

Viedoklis jāņemta par sevi,
nevis par kādu citu ("mēs")!

3p.

22p. no 41
53,66%

Diagnosticējošais darbs 10. klasei

A. Izlasi, lūdzu, tekstu un veic uzdevumus.

Pārdomas par meliem ir svarīgs temats, jo dzīvē melots tiek daudz un patiesība bieži ir līdzās meliem. Ir liekulīgi meli, kad cilvēks izliekas labāks nekā viņš ir. Ir arī tādi meli, kuri rodas, ja cilvēks apveltīts ar bagātu fantāziju un pat neatšķir melus no īstenības. Un iespējami arī tā sauktie “baltie meli”, lai pasargātu kādu no skarbās patiesības.

Meli ir saistīti ar liekulību. Dažkārt cilvēks, kas rīkojies slikti, melo, lai sevi attaisnotu un neatklātu savu patieso raksturu. Piemēram, kāds otram uzticējis savu noslēpumu. Taču pēc laika viņš uzzina, ka par to runā visa klase. Bet, kad šim plāpam jautā, vai viņš noslēpumu ir izpaudis, tas melo, jo baidās, ka viņam vairs neuzticēsies. Tātad bailes no atmaskošanas rada liekulību, un piedzimst meli.

Taču atšķirīgi no liekulības ir tādi meli, kuri rodas, ja cilvēkam ir spilgta iztēle. Tāds, piemēram, bijis Barons Minhauzens. Ir radies jēdziens – “Minhauzena stāsti”, kur saplūst īstenība un fantāzija. Z. Mauriņa teikusi, ka “cilvēks ar fantāziju ir kā putns, kas var aizlaisties, uz kuriem grib”. Tas liecina, ka Minhauzena meli, nevienam nekaitējot, ļauj atbrīvoties no ikdienas problēmām un garlaicības.

Pieminētās ikdienas problēmas var būt traģiskas, tāpēc dažkārt kādam labāk nepateikt patiesību. Piemēram, kad cilvēks ir neglābjami slims un patiesība var tuvināt viņa nāvi. Šādus melus dzīvē pieņemts dēvēt par “baltajiem meliem”. Ja tie kaut uz brīdi attālina traģisko mirkli un saglabā ticību nākotnei, es atbalstu.

Par melu cēloni var būt gan liekulība un savtīgums, gan minhauzeniskās fantāzijas, gan “baltie meli”. Tomēr, lai kāds būtu meļa nolūks, tas melošanu īsti neattaisno, jo ikvienam ir tiesības dzirdēt patiesību, lai cik rūgta tā arī nebūtu. Meli nav patiesība. Tātad – melot nav labi.

(Autors nezināms. Interneta resurss)

B. Atbildi, lūdzu, uz jautājumiem un pamato atbildes.

1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.) (p.)

Jā, izlasītais darbs ir teksts, leģons, ~~apgalvojuma veids~~.
 Es pazīnu kā definīciju teksta veidu → ~~ir definīcija raksturs, ka tas~~
 ir teksts
 1, 5, 7, 8

2. Kādu virsrakstu Tu izvēlētos šim tekstam? Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.)

1 p.

Meli. Tāpat, ka tekstā ~~ir~~ ^{runa ir} par mēli un tās
šī tēma "ku rūpīgi" apsūdzā no dažādām pusēm.

3. Kāds ir šī teksta komunikatīvais mērķis (nolūks)? Ar kādiem līdzekļiem tas panākts (mākslinieciskās izteiksmes, sintaktiskajiem, leksiskajiem)? (4 p.)

0 p.

3.1. _____

3.2. _____

4. Kādas problēmas ir risinātas šajā tekstā? (2 p.)

1 p.

Tiek risināta problēma par to, ka cilvēki mēlo un apsūdzēti
tas, kas tas ir slēpti.

5. Nosaki lasītā teksta valodas stilu (daiļliterāras, publicistikas, sarunvalodas, lietišķais, zinātniskais) un teksta tipu (vēstījums, jaukta tipa teksts, apraksts, pārspriedums). Pamato savu viedokli, minot konkrētas valodas stila un teksta tipa pazīmes.

1 p.

Manuprāt, šī teksta valodas stils ir publicistikas.
tas ir ~~tas~~ pārspriedums, tāpēc ka tekstā tiek
apsūdzāta problēma. varbūt argumentēta esija

6. Kāds skolēns uzrakstīja: "Es uzskatu, ka šis teksts nav argumentētā esēja." Vai Tu tam piekrti? Uzraksti savu viedokli un argumentē to. (4 p.)

1 p.

Es tam nepiekrītu, jo tekstā ir apsūdzāta problēma. Tādā
veidā tas ir argumentēts. Visi ~~tas~~ ^{tas} ir argumentēti.

7. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli. (3 p.)

0 p.

Es domāju, ka gan jā, gan nē. Tāpēc, vā katram ir savs viedoklis, tūs ir katrā pusē ir interesanti. Tūs cilvēkus patērē izpaus savas domas.

8. Raksturo teksta fragmenta struktūru. Formulē galveno domu 2., 3., 4. rindkopā (6 p.)

0 p.

9. Arvīds Skalbe kādā dzejolī raksta:

0 p.

“Otram ja nenāk par jaunu,
Melojiet, neesiet skops.”

Uzraksti, lūdzu, trīs argumentus, atbalstot dzejnieka domu, un trīs pretargumentus. (Par katru ierakstītu argumentu un pretargumentu – 2 p.)

Argumenti	Pretargumenti

10. Kā Tu domā, vai melot ir labi? Lūdzu, uzraksti viedokli (70 - 90 v.). (9 p.)

4 p.

sādi nesāk ievadīt. Jevadā par ko raksta? Kurš tālrunis? Es uzstāju, ka melot ir labi, kāpēc? Kāpēc nav vienkārši?!

? Kāpēc nav vienkārši?

Jā, Es domāju, ka melot ir labi, kāpēc? Kāpēc nav vienkārši?!

IR svarīga cilvēka īpašība. Melojam ir katrs cilvēka daļa kopā cilvēks iemācās runāt. Es uzstāju, ka melot ir labi, kāpēc? Kāpēc nav vienkārši?!

1/

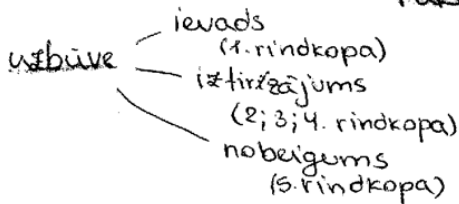
Sakarā ar šīm jautājumiem, es uzstāju, ka melot ir nepieciešama un ir obligāta sāpīgs dzīvē, lai izdzīvotu.

1/

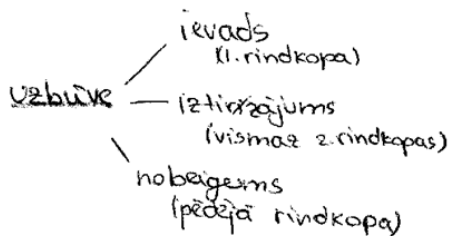
9 p. no 41
21,95%

Atgāidne par argumentētās esejas, rakstīšanu un pārsprieduma rakstīšanu

argumentētā esija

pārspriedums

argumentētā esija

~~Rakstīšana~~

pārspriedums

1. rindkopa (ievads)

- * Nosaukta tēze un 3 argumenti, (apgalvojumi)
- * Argumentu raksta tāda secībā, kādā tos atklās iztirzājumā.
- * Šos argumentus atklāj no mazāk svarīga līdz svarīgākajam.

2, 3, 4. rindkopa (iztirzājums)

- * Katrā rindkopā pēc secības kā rakstīts ievada jāpieņēda savs apgalvojums.
- * Apgalvojumus ~~pieņem~~ atpieņēda ar piemēriem, faktiem, spriedumiem, lai tas kļūtu par argumentu.

- * Katras rindkopas pēdējam teikumam jābūt secinājumam par šo rindkopā minēto.

5. rindkopa (nobeigums)

- * raksta 2., 3. un 4. rindkopas secinājumu kopsavilkums.
- * Formulē galveno atziņu kura apstiprina vai noliedz ievada izteikto tēzi

1. rindkopa (ievads)

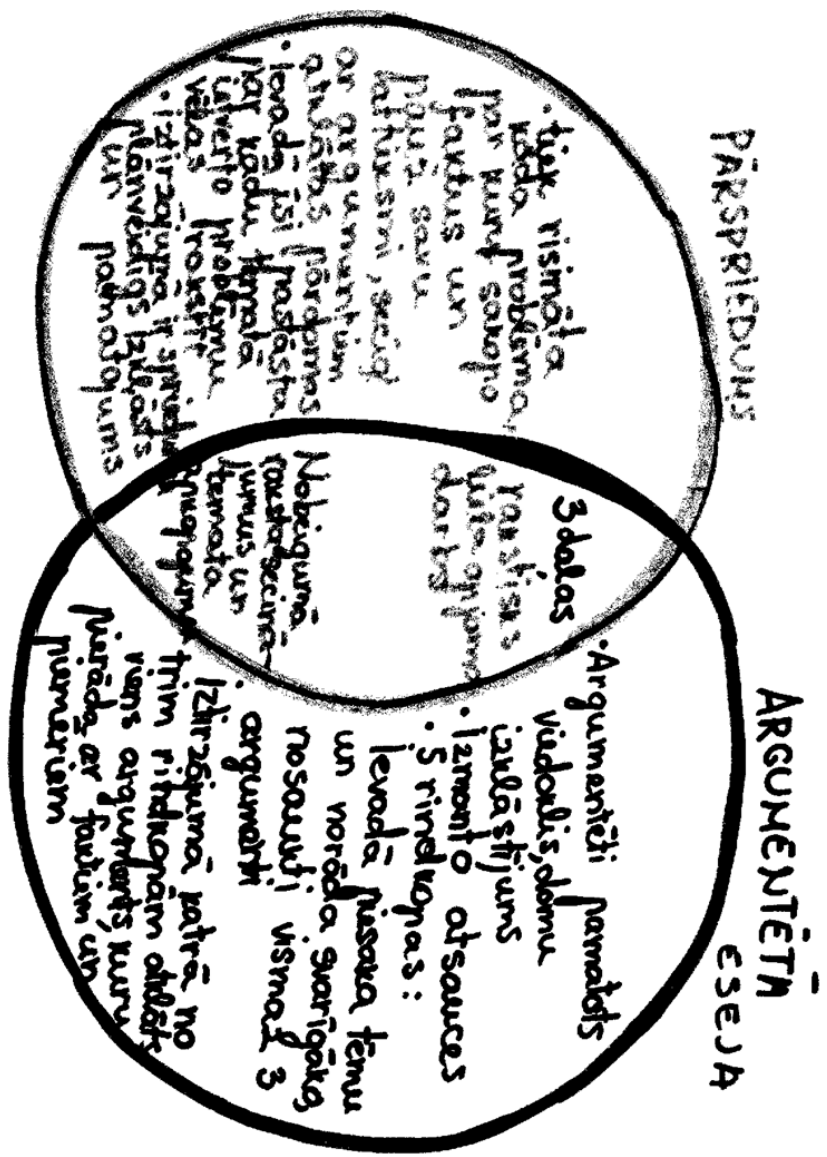
- * jāatsaucas uz tematu un jāpamato par ko darbā tiks rakstīts un kāpēc tas ir svarīgi (autoram, sabiedrībai).

iztirzājums

- * Izmantojot piemērus, citākus, faktus v. tml, jāatklāj temats.
- * Rindkopām jābūt savstarpēji saistītām.

pēdējā rindkopa (nobeigums)

- * izsaka savus secinājumus par iztirzājuma minētajām domām.
- * Pēdējais teikums ir svarīgākais, jo tajā jāpiemin galvenā doma/atziņa.

1. darba lapa

1. Lasi argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp. (55. uzdevums).
2. Aizpildi darba lapu ar nepieciešamo informāciju, izmantojot gan jau apgūto, gan jauno informāciju.

Esejas temats "Par izglītības noāimī"

Esejas virsraksts "Kāpēc ir tik noāimīgi izglītība cilvēka dzīvē."

Esejā risinātā problēma Cilvēkam ir svarīgi izglītos gan lai būtu vieglāk atrast darbu, gan vispār, lai vispār dzīvē tas nodarētu

Stilistiskā piederība Publicistiskais teksts

Ievads Raksts ir par to, ka cilvēkam augstāku izglītību ir lielākas iespējas.

Temata aktualitāte Textā rakstīts par to, ka izglītots cilvēks, daākārt, var sasniegt vairāk nekā neizglītots, jo ir vairāk darba iespējas, citi labāki apstākļi cilvēka dzīvē, jo stāstījais būs labāk izglītots un attīstīts.

Tēze Ja ir sasniegtu vairāk dzīvē, vajag būt attīstītam izglītoti. Bieži izglītojam cilvēkam ir ārsnīgāka attieksme tādāc izglītojam attīstītam personām bieži sasniegt vairāk. Izglītība ir noāimīgs faktors cilvēka dzīvē.

Pirmais arguments Cilvēka dzīvē noāimīgs faktors ir izglītība, tādāc, ka, ir vairāk darba iespēju, lielāc iespēc loks pakalpojuma. Izglītots un labitais izglītojam cilvēkam, bieži vien, nodar visas dzīves laikā.

Otrais arguments Neizglītojam cilvēki bieži vien sarakas ar vairāk grūtībām dzīves laikā, jo citiem nav tik laba attieksme met šo personu, neizglītojam cilvēkam nav tik daudz zināšanu, kas padara cilvēku īpašu.

Trešais arguments cilvēkam ir jāapgūst visas
laiku, jo zināšanas ļoti ātri noveca,
 cilvēki atkārtoti savas zināšanas, papildina
 tās visu laiku, lai dzīve neciest zīmīgu
 trūkumu vai novecošanu.

izglītība

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	Arguments - ka kā ieremtu ierēto vietu cilvēkiem ir nepieciešama atbilstīga izglītība. Pierādījums - Pēc tās, daļa, tīrģū mērojot augstāko izglītību cilvēkiem ir vajadzīga daļēji daļu ar labu izglītību. Secinājums - Dzīve jācenšamāties visu laiku
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	Arguments - Izglītota cilvēka attieksme met daļu parianāmu in lieta. Neizglītots cilvēks ir saudētājs kon- / kurencēs apstākļos kā arī, neit- / Pierādījums - Cilvēks neizglītots, ja nespe- / j orientēties savņu temā. Secinājums - kapjot savas zināšanas, cilvēks kļūst par interesantu savņu lietu
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	Arguments - Ja cilvēks protēstēt met dzīves neāķīmīli, pārticīgi liumi, pīr dūmīgs veģis un saulī. Pierādījums - Mēs ir, sīnīgam, ka lium- nāmpējām ir laba izglītība. Secinājums - Jamais izglītības līmenis vājāks ieguvis noved da nosiedības cēla
Nobeigums	Dzīves pamatā izglītība ir nepieciešama arī laimīgs. Zināšanas noveco ātri, tāpēc tās regulāri ir jāpapildina. Dzīvē vajag būt mērķiem, lai būtu izpriete par dzīvi.
Secinājumi	Kur nav augstu garīgu mērķu, to vietā stājas savācimpjums. Jātu mērķi neieviešam, itā, sīd nāšā iāmatne par kontību un liumiem

3. Raksturo izlasīto argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp.

Jautājumi par eseju	Jā/ nē	Pamatojums
Vai šī eseja ir teksts?	Jā	Jā, ietajā ir vairākas daļas (ievads, iztirzājums, nolikums) un spiests viedoklis.
Vai argumentētās esejas temats ir aktuāls?	Jā	Jā, jo pēdējā laikā daļa cilvēku vairs nenovērtē rakstītos nozīmi.
Vai ievadā ir norādīta aktualitāte, problēma?	Jā	Ir norādīta mūsdienu moksliema - cilvēki nenovērtē rakstītos.
Vai ir formulēta tēze?	Jā	Ir parādīts teksta tēzes, no kurām var spriest par tekstu.
Vai ir nosaukti 3 argumenti, ievērojot secību no vāja līdz visspēcīgākajam argumentam?	Jā	Katrā teksta daļā ir norādīti argumenti.
Vai ievads pievērš lasītāja uzmanību?	Jā	Ir norādīts mūsdienu aktualitāte jeb problēma.
Vai ir pāreja uz iztirzājumu?	Jā	Ar argumentiem ir iztirzājuma ievada norādīta viedoklis.
Vai iztirzājumā katrā rindkopā ir atklāts viens arguments tādā secībā, kādā tie pieteikti ievadā?	Jā	Teikta ir doti argumenti, kas raksturo ievadu.

Vai katras iztirzājuma rindkopas beigās ir izteikts secinājums?	Jā	Katras rindkopas beigās ir metodisks secinājumi, kas raksturo argumentus.
Vai nākamajā iztirzājuma rindkopā pierādāmais arguments ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu?	Jā	Katrs nākamais arguments turpinā skaichot tensta tematu.
Vai iztirzājumā argumenti ir pamatoti ar konkrētiem faktiem?	Jā	Pie katru argumenta ir saichojums kas raksturots ar faktiem.
Vai nobeigumā, rakstot secinājumu un atziņu kopsavilkumu, ir izmantoti visi iztirzājumā esošie secinājumi?	Jā	Jā, tie ir apņemt untos pmausta nobeigumā.
Vai kopsavilkumā ir atziņa, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi?	Jā	Autore raksturo, atzist, apstiprina ievadā izteikto.
Vai teksts ir dalīts rindkopās?	Jā	Ir gan ievads, gan iztirzājums, gan nobeigums.
Vai katra rindkopa sākas ar atkāpi?	Jā	Jā, ir skaidri redzamas atkāpes.
Vai teksta galvenā doma izteikta skaidri un saprotami?	Jā	Jā ir argumentēta ar argumentiem un faktiem.
Vai atklājas plašs rakstītāja redzesloks?	Jā	Ir parāditi skaidri fakti un argumenti.

4. Secini, kā jāraksta argumentētā eseja, kādi nosacījumi ir jāievēro.

Katrai leksai, daļai ir doti argumenti,
kats arguments ir raksturots ar faktiem.
Autors pauž savas domas un rindkopas,
kas ievērotas, un atkāpēm.

Texta daļas ir savienotas ar
pārējām, katrā nākamā rindkopā
raksturo pagāšā ar secinājumiem,
raksturojumu, faktiem.

Ievadam ir jāvēlš uzmanība
lasītājam, ievadā jāparāda teksta
nostīne, temats.

5. Lasi, lūdzu, tekstu un atzīmē faktus, kurus varētu izmantot, lai argumentētu savu viedokli, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīga!

Elektroniskās cigaretes un tabakas karsēšanas ierīces

Pēdējo gadu laikā strauji aug pieprasījums pēc alternatīviem un „veselīgākiem” nikotīnu saturošiem izstrādājumiem, kas spētu apmierināt nikotīna radīto tieksmi, nemazinot tabakas smēķēšanas rezultātā izjusto bausas sajūtu.

Tā rezultātā ir pieejami jauni izstrādājumi; kas izmanto dažādas tehnoloģijas (karsēšana, pulverizācija), lai patērētājs varētu uzņemt nikotīnu bez tabakas klātbūtnes vai turpināt tabakas lietošanu, taču bez tabakas degšanas rezultātā radīto kancerogēno vielu inhalācijas.

Šie izstrādājumi tiek reklamēti kā nekaitīgāka alternatīva tabakas izstrādājumiem, taču, kā liecina jaunāko pētījumu dati, šīs ierīces ir ne tikai kaitīgas to lietotājiem, bet arī apdraud progresu, kas globāli gūts gadu desmitiem ilgā cīņā pret tabakas epidēmiju, jo veicina jaunas no nikotīna atkarīgas paaudzes attīstību.

Elektroniskā cigaretes jeb e-cigaretes sastāva pamatā ir sintezēta nikotīnu saturoša šķidrums karsēšana un inhalācija. E-cigaretes tiek dēvētas par veipiem, bet to smēķēšana – par veipošanu. Tie ir ražotāju ieviesti termini, lai mazinātu patērētāju negatīvās asociācijas, kas saistītas ar terminu „smēķēšana”. Latvijas likumi gan skaidri un nepārprotami nosaka, ka e-cigarešu lietošana ir smēķēšana: „smēķēšanai paredzēta tabakas izstrādājuma, augu smēķēšanas vai jaunieviesta tabakas izstrādājuma lietošana tādā veidā, ka to var ieelpot, kā rezultātā izdalās dūmi, vai elektroniskās smēķēšanas ierīces, jaunieviesta tabakas izstrādājuma vai cita izstrādājuma (izņemot ārstniecības līdzekļus) lietošana ar mērķi apzināti caur iemuti ieelpot nikotīnu vai citas ķīmiskas vielas saturošu tvaiku vai dūmus.” (Tabakas

izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprītes likums, 1 pants, 26. punkts)

Uz e-cigarešu smēķēšanu attiecas tie paši smēķēšanas ierobežojumi un aizliegumi, kas tiek piemēroti tabakas izstrādājumu smēķēšanai.

Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra pētījuma datiem, 2019. gadā e-cigaretes regulāri lietojuši 18% 13–15 gadus veci skolēni, 22% zēnu un 14% meiteņu. Kopš 2011. gada e-cigarešu lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā ir dubultojies. (Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums. 2019. gada aptauja Latvijā. Npublicēti dati)

Lai gan nav skaidri zināms e-cigarešu smēķēšanas ietekmes rezultāts ilgtermiņā, ir būtiski pierādījumi, ka :

- e-cigarešu tvaiks var izraisīt akūtu asinsvadu sistēmas bojājumus, savukārt ilgtermiņā tvaika inhalācijas sekas nav zināmas,
- e-cigarešu tvaika sastāvdaļas var izraisīt oksidatīvo stresu (pelēcīga sejas āda, novājināta imūnsistēma, pastāvīgs nogurums – ir priekšlaicīgas nevis dabīgas novecošanās pēdas), kas atbalsta pieņēmumu, ka ilgtermiņā tiks izraisītas slimības un audu traumas,
- e-cigarešu lietošana izraisa atkarību,
- e-cigarešu tvaikā esošās ķīmiskās vielas var izraisīt DNS bojājumus un mutāģenēzi (mainās organisma ģenētiskā informācija), kas apliecina pieņēmumu, ka ilgtermiņā e-cigarešu lietošana varētu palielināt ļaundabīgo audzēju attīstības risku,
- e-cigaretes palielina tabakas izstrādājumu lietošanas risku jauniešu un jaunu pieaugušo vidū u. c.

2019. gada oktobrī pirmoreiz publicēti pētījuma rezultāti, kurā konstatēts, ka e-cigarešu smēķēšana izraisījusi plaušu vēzi pelēm. Šis ir pirmais pētījums, kurā konstatēta saikne starp e-cigarešu smēķēšanu un vēzi. Pētījuma laikā peles tikušas pakļautas e-cigarešu tvaikam, kas ir ekvivalents daudzumam, ko e-cigarešu smēķētājs ieelpo trīs līdz sešu gadu laikā. 22,5% pelēm, kuras ieelpoja nikotīnu saturošu tvaiku, 54 nedēļās attīstījās plaušu adenokarcinoma – vēzis.

Lai gan e-cigarešu šķidrumi nesatur tabaku, tie var saturēt no tabakas atvasinātu nikotīnu, tādējādi var arī saturēt atsevišķas tabakai raksturīgas vielas kā, piemēram, nitrozamīnu, kas ir ļoti toksiska viela.

Nemot vērā šo ierīču relatīvi jauno vēsturi, to ilgtermiņa ietekme vēl nav izpētīta un zināma. Tomēr pēdējā laikā pētnieku pastiprināta uzmanība tiek pievērsta e-cigarešu šķidrumam pievienoto aromatizējošo vielu toksicitātei.

Jaunākajos pētījumos ir konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu citotoksiskā iedarbība lielākoties ir saistīta tieši ar šķidrumiem pievienoto aromatizējošo vielu inhalāciju. Tās ir vielas, kas plaši tiek izmantotas pārtikas ražošanā un tiek uzskatītas par drošām pārtikas piedevām. Tā kā pierādījumi par pārtikas ražošanā izmantoto ķīmisko vielu ietekmi to inhalācijas rezultātā ir ierobežoti, šo pašu vielu izmantošana e-cigarešu šķidrumu sastāvā nevar tikt uzskatīta par inhalācijai drošām

Lai pārbaudītu hipotēzi, ka nikotīnu nesaturošu e-cigarešu lietošana ir nekaitīgāka par tradicionālo cigarešu smēķēšanu, veikts pētījums, kura laikā cilvēka monocītu šūnas tikušas pakļautas e-cigarešu aromatizējošo vielu ietekmei. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu sastāvā iekļautās aromatizējošās ķīmiskās vielas palielina audu iekaisumu reakciju un bojāšanos, ko izraisa tvaika ietekmes rezultātā radītais oksidatīvais stress. Papildus tam pētījumā tika konstatēts, ka daudzas aromatizējošās ķīmiskās vielas izraisa šūnu bojāeju. Kanēļa, vaniļas un sviesta

aromatam tika konstatēta vislielākā toksicitāte. Lielāko kaitējumu asins baltajām šūnām rada dažādu aromatizējošo vielu sajaukumi.

Saskaņā ar 2017. gadā publicētiem pētījuma datiem, 65% Latvijas iedzīvotājiem, kuri smēķē vai smēķējuši e-cigaretes, to smēķēšana nav palīdzējusi samazināt vai pārtraukt tabakas izstrādājumu lietošanu.

(Publikācija Slimības profilakses un kontroles centra mājas lapā <https://www.spkc.gov.lv/lv/print/pdf/node/52>)

6. Vai šajā tekstā izklāstītajam var ticēt? Argumentē savu viedoli, izmantojot konstrukcijas: Uzskatu, ka ..., jo...; Manuprāt, ..., tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt..... Tā kā, tad....

Uzskatu, ka ^{var ticēt} jā, jo ir minēti ~~fakti~~ konkrēti fakti ~~par~~, kurus var argumentēt. Fakti nāk no pētījumiem, kurus veic valsts iestādes.

7. Kādus avotus vēl varētu izmantot, lai iegūtu plašāku informāciju par rakstā aktualizēto problēmu?

Paiņādu pētījums, pašu smēķētāju viedokļi, video par elektronisko cigarešu sastāvu, pētījumi, kurus salīdzina elektro-cigaretes un parastās cigaretes.

8. Uzraksti 3 argumentus apgalvojumam, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīgāka nekā parasto cigarešu smēķēšana.

1. E-cigarešu tvaiks var iekaisīt akūtu asinsvadu sistēmas bojājumus kā arī citas veselības problēmas.
2. E-cigarešu lietošana var iekaisīt DNS bojājumus.
3. E-cigaretes palielina tabakas lietošanas risku jaunietu un jaunu pieredzējušajiem.

1. darba lapa

1. Lasī argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp. (55. uzdevums).
2. Aizpildi darba lapu ar nepieciešamo informāciju, izmantojot gan jau apgūto, gan jauno informāciju.

Esejas temats Par izglītības nozīmi

Esejas virsraksts „Par izglītības nozīmi”

Esejā risinātā problēma Kā šķirta izglītība noved līdz savām labākā bēdē tauri iecerētai tēmai nāvēsai.

Stilistiskā piederība Publētiskā

Ievads Lasīt par tematu.

Temata aktualitāte Jautājums ir ļoti aktuāls jo izglītība ir ļoti svarīga jo ar to tu vari parādīt sevi citiem un tādā labākā darba vietā, profesijā.

Tēze Cilvēks, kurš neapņūst jaunās zināšanas ir netīrai saudētājs kādā veidā apstāties, bet arī neitrasants savam bēdē, viņš var gribēt ne tikai citus, bet saudēt arī pašiem darāt acis.

Pirmais arguments Raustīts ka zemais izglītība kļūstis naved pie sagāšanas, bet ka ar viņiem gēnijam ka arī soga vai tādi viņi ir? Gribētos usināt.

Otrais arguments Zināšanas naveda ļoti ātri bet ir deģas kas naveda ka labi zināšana, raustītā, ar zināšanas kas naveda ir zināšanas par ekonomiku.

Trešais arguments labas sirāšanas tevi padara
par interesantu sarunu biedru.
 tā ir taisnība, jo tu vairāk siri, jo vairāk
 temas var apspriest.

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	gudrs leņķis ar vārdiem dobums ne ar vārdiem. Gudrs cilvēks var parrunāt daudz. Vai būtu gudrs cilvēks, ir zabāt daudz.
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	Cilvēkam ar labāku izglītību vieglāk dabūt darbu. Piemēram tirgū pirms labāku izglītību. Vai dabūt darbu ar labu cilgu vajag labu izglītību.
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	Labas sirāšanas tevi padara par interesantāku sarunu biedru. Tā ir taisnība
Nobeigums	raustīts ka sirāšanas parveid ļoti ātri tā ir taisnība par dažām sirāšanām
Secinājumi	kam nav sirāšanu tam nav naudas

3. Raksturo izlasīto argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp.

Jautājumi par eseju	Jā/ nē	Pamatojums
Vai šī eseja ir teksts?	Jā	Šo tajā ir rindkopas un teikumi, vārdi
Vai argumentētās esejas temats ir aktuāls?	Jā	Šo izglītība sabiedrībā ir plati savīga ar to ta veido sam nāmati
Vai ievadā ir norādīta aktualitāte, problēma?	Jā	Ir norādīta problēma ka nāzglītības gāvēs ir neitensatāris nāc izglītības
Vai ir formulēta tēze?	Jā	Cilvēks kas reaģē ar saunas zināšanas ir netīrās saules un konkrēnes apstāvēs.
Vai ir nosaukti 3 argumenti, ievērojot secību no vāja līdz visspēcīgākajam argumentam?	Jā	2. 3. 1.
Vai ievads pievērš lasītāja uzmanību?	Jā	Ša šo tā ir aktuāla tema šobrīd.
Vai ir pāreja uz iztīrājumu?	Jā	iztīrājuma unā par ievadā ievadām tēmām.
Vai iztīrājumā katrā rindkopā ir atklāts viens arguments tādā secībā, kādā tie pieteikti ievadā?	Jā	

Vai katras iztirzājuma rindkopas beigās ir izteikts secinājums?	Jā	Katra rindkopā beidzas ar rakstveida secinājumu.
Vai nākamajā iztirzājuma rindkopā pierādāmais arguments ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu?	Nē	Ja tie ir par pašam kontroli.
Vai iztirzājumā argumenti ir pamatoti ar konkrētiem faktiem?	Jā	Ja ir fakti par tēmu.
Vai nobeigumā, rakstot secinājumu un atziņu kopsavilkumu, ir izmantoti visi iztirzājumā esošie secinājumi?	Nē	Tie nav iekļauti nobeigumā, lai daļēji secinājumi par visiem.
Vai kopsavilkumā ir atziņa, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi?	Jā	Ja tēzē ir iekļautas rakstveida tēze.
Vai teksts ir dalīts rindkopās?	Jā	
Vai katra rindkopa sākas ar atkāpi?	Jā	
Vai teksta galvenā doma izteikta skaidri un saprotami?	Jā	Teikts ir par šinī tēzē un izglītības svarīgumu.
Vai atklājas plašs rakstītāja redzesloks?	Jā	Viņš ir stāsta par savas pieredzes.

4. Secini, kā jāraksta argumentētā eseja, kādi nosacījumi ir jāievēro.

1. Ieviešot ierīces un jāpārē tas ar atstāji.
2. tekstā jābūt ierīdam, izstrādājumam
nabūjumam.
3. Jāpārē tenes.
4. Ierīces ieviešanas beigās jābūt secinā-
jumam.
5. Secinājumi jāpārē ar nācēmas ierī-
ces sākumu

5. Lasi, lūdzu, tekstu un atzīmē faktus, kurus varētu izmantot, lai argumentētu savu viedokli, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīga!

Elektroniskās cigaretes un tabakas karsēšanas ierīces

Pēdējo gadu laikā strauji aug pieprasījums pēc alternatīviem un „veselīgākiem” nikotīnu saturošiem izstrādājumiem, kas spētu apmierināt nikotīna radīto tieksmi, nemazinot tabakas smēķēšanas rezultātā izjusto baudas sajūtu.

Tā rezultātā ir pieejami jauni izstrādājumi, kas izmanto dažādas tehnoloģijas (karsēšana, pulverizācija), lai patērētājs varētu uzņemt nikotīnu bez tabakas klātbūtnes vai turpināt tabakas lietošanu, taču bez tabakas degšanas rezultātā radīto kancerogēno vielu inhalācijas.

Šie izstrādājumi tiek reklamēti kā nekaitīgāka alternatīva tabakas izstrādājumiem, taču, kā liecina jaunāko pētījumu dati, šīs ierīces ir ne tikai kaitīgas to lietotājiem, bet arī apdraud progresu, kas globāli gūts gadu desmitiem ilgā cīņā pret tabakas epidēmiju, jo veicina jaunas no nikotīna atkarīgas paaudzes attīstību.

Elektroniskā cigarete jeb e-cigarete sastāva pamatā ir sintezēta nikotīnu saturoša šķidrums karsēšana un inhalācija. E-cigaretes tiek dēvētas par veipiem, bet to smēķēšana – par veipošanu. Tie ir ražotāju ieviesti termini, lai mazinātu patērētāju negatīvās asociācijas, kas saistītas ar terminu „smēķēšana”. Latvijas likumi gan skaidri un nepārprotami nosaka, ka e-cigarešu lietošana ir smēķēšana: „smēķēšanai paredzēta tabakas izstrādājuma, augu smēķēšanas vai jaunieviesta tabakas izstrādājuma lietošana tādā veidā, ka to var ieelpot, kā rezultātā izdalās dūmi, vai elektroniskās smēķēšanas ierīces, jaunieviesta tabakas izstrādājuma vai cita izstrādājuma (izņemot ārstniecības līdzekļus) lietošana ar mērķi apzināti caur iemuti ieelpot nikotīnu vai citas ķīmiskas vielas saturošu tvaiku vai dūmus.” (Tabakas

izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprītes likums, 1 pants, 26. punkts)

Uz e-cigarešu smēķēšanu attiecas tie paši smēķēšanas ierobežojumi un aizliegumi, kas tiek piemēroti tabakas izstrādājumu smēķēšanai.

Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra pētījuma datiem, 2019. gadā e-cigaretes regulāri lietojuši 18% 13–15 gadus veci skolēni, 22% zēnu un 14% meiteņu. Kopš 2011. gada e-cigarešu lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā ir dubultojies. (Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums, 2019. gada aptauja Latvijā. Npublicēti dati)

Lai gan nav skaidri zināms e-cigarešu smēķēšanas ietekmes rezultāts ilgtermiņā, ir būtiski pierādījumi, ka :

- e-cigarešu tvaiks var izraisīt akūtu asinsvadu sistēmas bojājumus, savukārt ilgtermiņa tvaika inhalācijas sekas nav zināmas,
- e-cigarešu tvaika sastāvdaļas var izraisīt oksidatīvo stresu (pelēcīga sejas āda, novājināta imūnsistēma, pastāvīgs nogurums – ir priekšlaicīgas nevis dabīgas novecošanās pēdas), kas atbalsta pieņēmumu, ka ilgtermiņā tiks izraisītas slimības un audu traumas,
- e-cigarešu lietošana izraisa atkarību.
- e-cigarešu tvaikā esošās ķīmiskās vielas var izraisīt DNS bojājumus un mutāģenēzi (mainās organisma ģenētiskā informācija), kas apliecina pieņēmumu, ka ilgtermiņā e-cigarešu lietošana varētu palielināt ļaundabīgo audzēju attīstības risku,
- e-cigaretes palielina tabakas izstrādājumu lietošanas risku jauniešu un jaunu pieaugušo vidū u. c.

2019. gada oktobrī pirmoreiz publicēti pētījuma rezultāti, kurā konstatēts, ka e-cigarešu smēķēšana izraisījusi plaušu vēzi pelēm. Šis ir pirmais pētījums, kurā konstatēta saikne starp e-cigarešu smēķēšanu un vēzi. Pētījuma laikā peles tikušas pakļautas e-cigarešu tvaikam, kas ir ekvivalents daudzumam, ko e-cigarešu smēķētājs ieelpo trīs līdz sešu gadu laikā. 22,5% pelēm, kuras ieelpoja nikotīnu saturošu tvaiku, 54 nedēļās attīstījās plaušu adenokarcinoma – vēzis.

Lai gan e-cigarešu šķidrumi nesatur tabaku, tie var saturēt no tabakas atvasinātu nikotīnu, tādejādi var arī saturēt atsevišķas tabakai raksturīgas vielas kā, piemēram, nitrozamīnu, kas ir ļoti toksiska viela.

Ņemot vērā šo ierīču relatīvi jauno vēsturi, to ilgtermiņa ietekme vēl nav izpētīta un zināma. Tomēr pēdējā laikā pētnieku pastiprināta uzmanība tiek pievērsta e-cigarešu šķidrumam pievienoto aromatizējošo vielu toksicitātei.

Jaunākajos pētījumos ir konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu citotoksiskā iedarbība lielākoties ir saistīta tieši ar šķidrumiem pievienoto aromatizējošo vielu inhalāciju. Tās ir vielas, kas plaši tiek izmantotas pārtikas ražošanā un tiek uzskatītas par drošām pārtikas piedevām. Tā kā pierādījumi par pārtikas ražošanā izmantoto ķīmisko vielu ietekmi to inhalācijas rezultātā ir ierobežoti, šo pašu vielu izmantošana e-cigarešu šķidrumu sastāvā nevar tikt uzskatīta par inhalācijai drošām

Lai pārbaudītu hipotēzi, ka nikotīnu nesaturošu e-cigarešu lietošana ir nekaitīgāka par tradicionālo cigarešu smēķēšanu, veikts pētījums, kura laikā cilvēka monocītu šūnas tikušas pakļautas e-cigarešu aromatizējošo vielu ietekmei. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu sastāvā iekļautās aromatizējošās ķīmiskās vielas palielina audu iekaisumu reakciju un bojāšanos, ko izraisa tvaika ietekmes rezultātā radītais oksidatīvais stress. Papildus tam pētījumā tika konstatēts, ka daudzas aromatizējošās ķīmiskās vielas izraisa šūnu bojāeju. Kanēļa, vaniļas un sviesta

aromātam tika konstatēta vislielākā toksicitāte. Lielāko kaitējumu asins baltajām šūnām rada dažādu aromatizējošo vielu sajaukumi.

Saskaņā ar 2017. gadā publicētiem pētījuma datiem, 65% Latvijas iedzīvotājiem, kuri smēķē vai smēķējuši e-cigaretes, to smēķēšana nav palīdzējusi samazināt vai pārtraukt tabakas izstrādājumu lietošanu.

(Publikācija *Slimības profilakses un kontroles centra* mājas lapā <https://www.spkc.gov.lv/lv/print/pdf/node/52>)

6. Vai šajā tekstā izklāstītajam var ticēt? Argumentē savu viedoli, izmantojot konstrukcijas: *Uzskatu, ka ... , jo.....; Manuprāt,, tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt..... Tā kā, tad....*

Uzskatu, ka tam var ticēt, ja ir iekārtoti
fakti, kas var notikt notikt, ja tu tāis
lieta.

7. Kādus avotus vēl varētu izmantot, lai iegūtu plašāku informāciju par rakstā aktualizēto problēmu?

Kādas ~~kā~~ facebook grupas vai na
influenceriem.

8. Uzraksti 3 argumentus apgalvojumam, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīgāka nekā parasto cigarešu smēķēšana.

1. Palielinātā sejas āda.
2. Tās palielina smēķēt tabakas atkarību
3.

1. darba lapa

1. Lasi argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp. (55. uzdevums).
2. Aizpildi darba lapu ar nepieciešamo informāciju, izmantojot gan jau apgūto, gan jauno informāciju.

Esejas temats izglītība

Esejas virsraksts Pār izglītības nozīmi!

Esejā risinātā problēma izglītības nozīmi

Stilistiskā piederība _____

Ievads Darba mērķa definīcija spēku, darītājs kļūst par garējo, strādājo, ražojošo, cilvēks ražo

Temata aktualitāte _____

Tēze _____

Pirmais arguments Levi nepietu raksto vietu cilvēkam ir nepieciešama efektīva izglītība jebkā mūsdienās ir katra jauniešu galvenais uzdevums, jo "gudrs pēnjas ar dārbām, ne ar vārdiem" (latviešu sakāmvārds).

Otrais arguments Cilvēks, kurš neapguv jaunas zināšanas, ir nekādi zaudējis konkurences apstākļos, bet ir arī neinteresants savam tīklam.

Trešais arguments Bieži dzirdēts, ka cilvēki kļūst nežēloti cilvēki, ka viņam nav senas īstas viltus dzīve! radus veselīgas ēdieni personiskajā dzīvē, gan pietrūkst īsti iztikas līdzekļu.

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	"Dorlā, kas prasā dantāja spēkus, kļūst pē gļūvē štādnieks pē vādnieka, cilvēks par cilvē." <p style="text-align: center;">Tas ir ievadā karstīts!</p>
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	Cilvēkam ir nepieciešama kas?
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	Gada gada cilvēks, protestēt par it ka dzīves pacelšanās izglītība ir nozīmīgs faktors nodarbinātība un paunājām atkarotājiem , paikāpji ērkam. jo ir klusmīgs uz visu patsaui.
Nobeigums	Manā pieredze ļauj apgalvot, ka pieredze dzīves pacelšanās izglītība ir nozīmīgs faktors. Tā ir mīna nodarbinātība paikāpji vērtībām.
Secinājumi	

3. Raksturo izlasīto argumentēto eseju mācību grāmatas 32.–33. lpp.

Jautājumi par eseju	Jā/ nē	Pamatojums
Vai šī eseja ir teksts?		
Vai argumentētās esejas temats ir aktuāls?		
Vai ievadā ir norādīta aktualitāte, problēma?	<i>ja</i>	
Vai ir formulēta tēze?	<i>ja</i>	
Vai ir nosaukti 3 argumenti, ievērojot secību no vāja līdz visspēcīgākajam argumentam?		
Vai ievads pievērš lasītāja uzmanību?		
Vai ir pāreja uz iztirzājumu?		
Vai iztirzājumā katrā rindkopā ir atklāts viens arguments tādā secībā, kādā tie pieteikti ievadā?		

Vai katras iztirzājuma rindkopas beigās ir izteikts secinājums?		
Vai nākamajā iztirzājuma rindkopā pierādāmais arguments ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu?		
Vai iztirzājumā argumenti ir pamatoti ar konkrētiem faktiem?		
Vai nobeigumā, rakstot secinājumu un atziņu kopsavilkumu, ir izmantoti visi iztirzājumā esošie secinājumi?		
Vai kopsavilkumā ir atziņa, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi?		
Vai teksts ir dalīts rindkopās?		
Vai katra rindkopa sākas ar atkāpi?		
Vai teksta galvenā doma izteikta skaidri un saprotami?		
Vai atklājas plašs rakstītāja redzesloks?		

izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprītes likums, 1 pants, 26. punkts)

Uz e-cigarešu smēķēšanu attiecas tie paši smēķēšanas ierobežojumi un aizliegumi, kas tiek piemēroti tabakas izstrādājumu smēķēšanai.

Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra pētījuma datiem, 2019. gadā e-cigaretes regulāri lietojuši 18% 13–15 gadus veci skolēni, 22% zēnu un 14% meiteņu. Kopš 2011. gada e-cigarešu lietotāju īpatsvars šajā vecuma grupā ir dubultojies. (Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums, 2019. gada aptauja Latvijā. Npublicēti dati)

Lai gan nav skaidri zināms e-cigarešu smēķēšanas ietekmes rezultāts ilgtermiņā, ir būtiski pierādījumi, ka :

- e-cigarešu tvaiks var izraisīt akūtu asinsvadu sistēmas bojājumus, savukārt ilgtermiņā tvaika inhalācijas sekas nav zināmas,
- e-cigarešu tvaika sastāvdaļas var izraisīt oksidatīvo stresu (pelēcīga sejas āda, novājināta imūnsistēma, pastāvīgs nogurums – ir priekšlaicīgas nevis dabīgas novecošanās pēdas), kas atbalsta pieņēmumu, ka ilgtermiņā tiks izraisītas slimības un audu traumas,
- e-cigarešu lietošana izraisa atkarību,
- e-cigarešu tvaikā esošās ķīmiskās vielas var izraisīt DNS bojājumus un mutāģenēzi (mainās organisma ģenētiskā informācija), kas apliecina pieņēmumu, ka ilgtermiņā e-cigarešu lietošana varētu palielināt ļaundabīgo audzēju attīstības risku,
- e-cigaretes palielina tabakas izstrādājumu lietošanas risku jauniešu un jaunu pieaugušo vidū u. c.

2019. gada oktobrī pirmoreiz publicēti pētījuma rezultāti, kurā konstatēts, ka e-cigarešu smēķēšana izraisījusi plaušu vēzi pelēm. Šis ir pirmais pētījums, kurā konstatēta saikne starp e-cigarešu smēķēšanu un vēzi. Pētījuma laikā peles tikušas pakļautas e-cigarešu tvaikam, kas ir ekvivalents daudzumam, ko e-cigarešu smēķētājs ieelpo trīs līdz sešu gadu laikā. 22,5% pelēm, kuras ieelpoja nikotīnu saturošu tvaiku, 54 nedēļās attīstījās plaušu adenokarcinoma – vēzis.

Lai gan e-cigarešu šķidrumi nesatur tabaku, tie var saturēt no tabakas atvasinātu nikotīnu, tādejādi var arī saturēt atsevišķas tabakai raksturīgas vielas kā, piemēram, nitrozamīnu, kas ir ļoti toksiska viela.

Nemot vērā šo ierīču relatīvi jauno vēsturi, to ilgtermiņa ietekme vēl nav izpētīta un zināma. Tomēr pēdējā laikā pētnieku pastiprināta uzmanība tiek pievērsta e-cigarešu šķidrumam pievienoto aromatizējošo vielu toksicitātei.

Jaunākajos pētījumos ir konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu citotoksiskā iedarbība lielākoties ir saistīta tieši ar šķidrumiem pievienoto aromatizējošo vielu inhalāciju. Tās ir vielas, kas plaši tiek izmantotas pārtikas ražošanā un tiek uzskatītas par drošām pārtikas piedevām. Tā kā pierādījumi par pārtikas ražošanā izmantoto ķīmisko vielu ietekmi to inhalācijas rezultātā ir ierobežoti, šo pašu vielu izmantošana e-cigarešu šķidrumu sastāvā nevar tikt uzskatīta par inhalācijai drošām

Lai pārbaudītu hipotēzi, ka nikotīnu nesaturošu e-cigarešu lietošana ir nekaitīgāka par tradicionālo cigarešu smēķēšanu, veikts pētījums, kura laikā cilvēka monocītu šūnas tikušas pakļautas e-cigarešu aromatizējošo vielu ietekmei. Pētījuma rezultātā tika konstatēts, ka e-cigarešu šķidrumu sastāvā iekļautās aromatizējošās ķīmiskās vielas palielina audu iekaisumu reakciju un bojāšanos, ko izraisa tvaika ietekmes rezultātā radītais oksidatīvais stress. Papildus tam pētījumā tika konstatēts, ka daudzas aromatizējošās ķīmiskās vielas izraisa šūnu bojāeju. Kanēļa, vaniļas un sviesta

aromātam tika konstatēta vislielākā toksicitāte. Lielāko kaitējumu asins baltajām šūnām rada dažādu aromatizējošo vielu sajaukumi.

Saskaņā ar 2017. gadā publicētiem pētījuma datiem, 65% Latvijas iedzīvotājiem, kuri smēķē vai smēķējuši e-cigaretes, to smēķēšana nav palīdzējusi samazināt vai pārtraukt tabakas izstrādājumu lietošanu.

(Publikācija *Slimības profilakses un kontroles centra* mājas lapā <https://www.spkc.gov.lv/lv/print/pdf/node/52>)

6. Vai šajā tekstā izklāstītajam var ticēt? Argumentē savu viedoli, izmantojot konstrukcijas: *Uzskatu, ka ... , jo.....; Manuprāt,, tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt..... Tā kā, tad....*

7. Kādus avotus vēl varētu izmantot, lai iegūtu plašāku informāciju par rakstā aktualizēto problēmu?

8. Uzraksti 3 argumentus apgalvojumam, ka elektronisko cigarešu lietošana ir kaitīgāka nekā parasto cigarešu smēķēšana.

Mājas darbs

1. Gatavojoties pārbaudes darbam, kurā būs jāraksta argumentētā esēja par to, ka e-cigaretes ir drauds jauniešu veselībai, aizpildi, lūdzu, darba lapu, ņemot vērā darba lapā iekļauto tekstu par elektroniskajām cigaretēm un tabakas karsēšanas ierīcēm. Lai veidotos konkrēts viedoklis, ja nepieciešams, lasi vēl kādu informātīvo materiālu, bet atceries par tā uzticamību!

Esejas virsraksts "Elektroniskās cigaretes un tabakas karsēšanas ierīces"

Temata aktualitāte Teikta ir rakstīts par e-cigarešu lietošanu, to veidi gūmu. Tās salīdzina ar parastajām cigaretēm, skaidro, ar ko tās atšķiras, stāsta par to popularitāti jauniešu un pieaugušajiem.

Tēze e-cigaretes ir rakstas, lai cilvēki domātu, ka tās ir labākas par tabakas izstrādājumiem, lai cilvēks varētu pāriet no tabakas patēriņa.

Pirmais arguments e-cigaretes sastāva pamatā ir sintētiska nikotīna saturoša šķidrums karsēšana un inhalācija.

Otrais arguments E-cigaretes apdraud progresu, kas globāli gūts gadu desmitiem ilgā cīņā pret tabakas epidēmiju.

Trešais arguments e-cigaretes tiek reklamētas kā nekaitīgāka alternatīva tabakas izstrādājumiem.

Ievads	<p>Tika izaudzotas e-cigaretes, lai samazinātu tabakas izstrādājumu smēķētāju skaitu, kas varētu novest veselīgākām, bet kā liecina pētījumi - tā nav.</p>
--------	--

	<p style="text-align: right;">hainosuit-ots.</p> <p>Pierādījums</p>
<p>Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums</p>	<p>Argumenti - e-cigaretes sastāvā nav nikotīna, bet sintētiska nikotīna saturoša šķidrums, kas ievada un inhalācija.</p> <p>Argumenti - e-cigaretes sagūda, lai cilvēki varētu vāņemt nikotīnu bez tabakas klatlētnes.</p> <p>Secinājums - kaut gan nav tabakas satiksmi, e-cigaretes sastāvā nav nikotīna, kas ir kaitīgs cilvēkiem.</p>
<p>Otrais arguments Pierādījums Secinājums</p>	<p>Argumenti - e-cigaretes satur arī magnēsi, kas globāli gēts desmitiem gadu ilgā laikā met tabakas iestādājiem.</p> <p>Pierādījums - Tā lietošana ir ļoti ātra, tā lieto 54.1. skolu skolā, novisiem kopīgiem e-cig. lietotājiem.</p> <p>Secinājums - e-cig. palielina risku tabakas iest. lietošanu jaunietu vidū.</p>
<p>Trešais arguments Pierādījums Secinājums</p>	<p>Argumenti - e-cigaretes tiek reklamētas kā neatkarīga alternatīva tabakas iestādājiem.</p> <p>Pierādījums - Ļoti gan e-cig. satur tabaku, tie satur no tabakas atvasinātu nikotīnu, niēmāzāmu, nitrosamīnu.</p> <p>Secinājums - tas nav neatkarīga, jo e-cig. satur arī toksiskas vielas.</p>
<p>Nobeigums</p>	<p>E-cigarešu lietošana popularizējas, taču veic pūnen vairāk pētījumu par tām.</p> <p>Īpaši jāpētī daudzi cilvēki, kas nav pētījuši atnest tabaku.</p>

Mājas darbs

1. Gatavojoties pārbaudes darbam, kurā būs jāraksta argumentētā eseja par to, ka e-cigaretes ir drauds jauniešu veselībai, aizpildi, lūdzu, darba lapu, ņemot vērā darba lapā iekļauto tekstu par elektroniskajām cigaretēm un tabakas karsēšanas ierīcēm. Lai veidotos konkrēts viedoklis, ja nepieciešams, lasi vēl kādu informatīvo materiālu, bet atceries par tā uzticamību!

Esejas virsraksts Elektroniskās cigaretetes un tabakas karsēšanas ierīces

Temata aktualitāte Tēma ir vairāk aktuāla cilvēkiem kas to izmanto
lai viņi nepasūtu šķērsliedzis un tāpēc bet
cilvēkiem kuri tos neizmanto tas ir aktuāli
lai zinātu iemeslu kāpēc tos neizmanto

Tēze _____

Pirmais arguments kā liecina jaunākie pētījumu dati
šīs ierīces ir ne tikai kaitīgas to lietotājam
bet arī apdraud prognoze, kas globāli qūts
gachu demitijam ilgā cīņā pret tabakas epidēmiju.

Otrais arguments katrjos likumi gan mūsdi un
nepāņemotami nosaka ka e-cigarešu lietošana
ir smokēšana

Trešais arguments konstatēts ka e-cigarešu smokēšanā
ir izmaiņubūti vērti.

Ievads	
---------------	--

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	Pis cemies un ne tikai kontingents lietotājiem bet arī ar draud prognozu
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	Ar šajās likumi neapdraud mūsu kā e - cigarešu lietošanu ir smeicēšana.
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	Konstatēts ka e - cigarešu lie- toņu izmainso veži
Nobeigums	Dētismā rezultātā ti ka konstatēts ka e - cigarešu ražošanā iekļautas vairākas palielinās ardu iekārtas

Mājas darbs

1. Gatavojoties pārbaudes darbam, kurā būs jāraksta argumentētā eseja par to, ka e-cigaretes ir drauds jauniešu veselībai, aizpildi, lūdzu, darba lapu, ņemot vērā darba lapā iekļauto tekstu par elektroniskajām cigaretēm un tabas karsēšanas ierīcēm. Lai veidotos konkrēts viedoklis, ja nepieciešams, lasi vēl kādu informātīvo materiālu, bet atceries par tā uzticamību!

Esejas virsraksts e-cigaretes ir drauds jauniešu veselībai.

Temata aktualitāte ~~ka jaunieši ir drauds veselībai~~

ka jaunieši smēķē e-cigaretes un tabas karsēšanas ierīcēm un draud veselību

Tēze ka jaunieši smēķē cigaretes un tabas.

Pirmais arguments ka nedrīkst izmantot cigaretes un tabas karsēšanas ierīces draudot veselību karam.

Otrais arguments _____

Trešais arguments _____

Ievads	
--------	--

Iztirzājums: Pirmais arguments Pierādījums Secinājums	
Otrais arguments Pierādījums Secinājums	
Trešais arguments Pierādījums Secinājums	
Nobeigums	

1.uzdevums. Izlasi, lūdzu, tekstu un izpildi uzdevumus, ņemot vērā mājās izpildīto darba lapu!

Elektroniskās cigaretes bieži tiek uzskatītas par savā ziņā veselīgākām nekā parastās, jo cilvēka plaušas nenonāk degšanas blakusprodukti. Speciālisti gan uzsver, ka tiek ielūgts vesels lēmums citu toksisku vielu tāpēc elektroniskās cigaretes nevar uzskatīt par veselīgām – tās kaitē veselībai, tikai citos veidos, no kuriem daudzi vēl līdz galam nav izziņāti. Jauns pētījums atklāj, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir augstāks sirds un asinsvadu slimību risks.

Kā raksta portāls "Everyday Health", Amerikas Insulta asociācijas 2019. gada konferencē prezentēts plašs pētījums par elektronisko cigarešu ietekmi uz sirds un asinsvadu veselību. Tajā norādīts, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir par 71 procentu augstāks insulta risks nekā nesmēķētājiem. Tāpat šo ierīču lietotājiem ir par 51 procentu augstāks sirdstriekas un par 49 procentiem augstāks sāpju krūfīss risks.

Pētījuma autori gan piebilst, ka nevar pilnīgi droši secināt, ka elektroniskās cigaretes risku palielina tieši tik daudz, kā secināts pētījumā. Iespējams, ka elektronisko cigarešu lietotāju veselību negatīvi ietekmē arī citi faktori, piemēram, tas, ka daļa elektronisko cigarešu lietotāju iepriekš ir smēķējuši arī parastās cigaretes. Pētījumā arī noskaidrots, ka cilvēkiem, kas ir lietojuši tikai un vienīgi elektroniskās cigaretes insulta risks ir par trešdaļu augstāks nekā nesmēķētājiem.

Jau rakstīts, ka speciālisti neuzskata – elektroniskās cigaretes ir veselīgākas par parastajām un piemērots līdzeklis smēķēšanas atmešanai. Narkoloģe Ilze Maksima savulaik skaidroja, ka atkarība no smēķēšanas iekļauj atkarību no procesa un atkarību no nikotīna. Elektroniskā cigarete piedāvā abus. Gadās, ka cilvēki, pārējot uz elektronisko cigareti, smēķē vairāk, jo nesatraucas par dūmu smaku dzīvoklī vai mājās un var apmierināt vēlmi ievilkāt kādu dūmu jebkurā brīdī. Uzņemot nikotīnu ir vieglāk, tāpēc tas tiek darīts biežāk.

(Publikācija vietnē www.kardiologs.lv)

<https://kardiologija.lv/pacientiem/smekesana-un-alkohols/elektronisko-cigarešu-lietotajiem-ir-augstaks-insulta-un-sirdstrieku-risks-secinats-petijuma-delfi-lv/>)

1.1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.)

izlasītais darbs ir teksts, tāpēc, ka
ir 3 daļas - ievads, iztirzājums un nolīgums -
h' mīnēti argumenti ievadā, tad tie ir
paskaidroti iztirzājumā un apkopoti nolīgumā.
Tika rakstītas savas domas, kuras
apkopoja teksta formātā - tika lietotas atkāpes,
rindkopas u.c.

1.2. Formulē virsrakstu! Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.)

"Elektroniskās cigaretes kaitība, ietekme, atkarība" ^{3 p.}
Es iedomāju šādu virsrakstu, jo par šīm lietām tika stāstīts tekstā. Šajā tekstā bija iekļauti daudzi pierādījumi par e-cigarešu ietekmi uz cilvēka veselību.

1.3. Kādas problēmas ir risinātas šajā fragmentā? (2 p.)

Šajā tekstā tika risinātas problēmas kā e-cigarešu atkarība, e-cigarešu ietekme uz veselību, e-cigarešu lietotāņu, kā arī, par daudzu narkotisko vielu kaitību. ^{2 p.}
kaitība → kaitīgums

1.4. Kāds, Tavuprāt, ir autora komunikatīvais mērķis? (2 p.)

Manuprāt, autora komunikatīvais mērķis bija svaidīt, kāpēc šīs e-cigaretes nav labas mūsu veselībai, kā arī, svaidīt, kāpēc tās nevajadzētu lietot. ^{1 p.}

1.5. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli ar konkrētu faktu. (12 p.)

Jā, šajā tekstā, paustajam var uzticēties, jo tiek iekļauti oficiāli pierādījumi, ir arī atsauce uz tekstu, kurā ir ņemts šis teksta fragments. Ir arī saite uz publikāciju, raksturojošu šīs tēmas. ^{2 p.}

2. uzdevums. Uzraksti, lūdzu, argumentēto eseju par elektronisko cigarešu kaitīgumu. Argumentācijai izmanto konstrukcijas uzskatu, ka ... ; jo.....; Manuprāt, ...; ... tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt...; Tā kā , ... to pierāda fakts/ statistikas dati, ka...; pamatojoties uz..., varu secināt, ka... (250 – 300 v., 25 p.)

Uzmetums.

Elektronisko cigarešu kaitīgums un ietekme uz mūsu veselību.

1. Arguments - E-cigaretes raudoģija, lai cilvēki varētu vāņņēt nikotīnu bez tabakas pārlūķnes.
2. Arguments - E-cigaretes rada lielu ietekmi uz sirds veselību.
3. Arguments - E-cigaretes tiek reklamētas kā nekaitīgāna alternatīva tabakas izstrādājumiem.

Tirraksts

Elektronisko cigarešu kaitīgums un ietekme uz cilvēka veselību.

Elektroniskās cigaretes tika radītas, lai cilvēki atņemtu tabakas izstrādājumu lietošanu, kā arī, tās radīja, lai jo uzskatīja, ka tās būs veselīgākas kā parastās cigaretes. Cilvēki + daļa cilvēku uzskata, ka tās ir veselīgākas, jo to lietošanas laikā plaušās nenotiek degšanas blakusprodukti. E-cigarešu kaitīgums vēl nav tik galam izstrādāts, taču ir veikti pētījumi, kas liecina, ka var rasties sirds un daļēdi citi veselības traucējumi.

Veidus jeb e-cigaretes radīja, lai mīļotāņu dārzeņu nebūtu tik kaitīga. Taču, lai gan e-cigaretes nav dārzeņu un cita tabakas izstrādājumu blakusprodukti, tajos ir daudz nikotīna, kas ļoti kaitē cilvēka veselībai. Piemēram, veidots ir kaitīga viela, ko sauc par nitroamīnu, ko rada nikotīns, kā arī, e-cigaretēs šīs kaitīgās vielas arī nonāk plaušās, kas tur arī uzkrājas ilgtermiņā.

Šīs kaitīgās kavēšanas ierīces - e-cigaretes - rada ļoti sliktu ietekmi uz veselību, it īpaši, uz sirds un asinsvadu slimību rīcību. Ir liela iespēja, piemēram 57% iespēja, ka tiem, kam ir veidots, var rasties sirds problēmas. Piemēram, sirds triekas, sāpes

maiņu
rindkopu
secību.

krūtis, insulti u.c. lielu ietekmi atstājauj-
tas, ja cilvēks pirms e-cigarešu lieto-
šanas, izsmēķējis, vai lietojis tabakas
izstrādājumu, tāpēc nevar teikt, ka es
ir tieši tik liela risks iespēja.

E-cigarešu lietošana tiek uzskatīta
kā nekaitīgāka alternatīva tabakas iz-
strādājumiem. Šie cilvēki, kas popularizē
elektriskās kavēšanas ierīces, bieži nemi-
to, ka pastāv risks, tāpat kā tabakas
izstrādājumiem, kā gan, veidos nāv-
tabakas izstrādājumu glabāšanas produktu,
tāpat ir ļoti daudz nikotīna, kā parasti
reklamās neiekļauj. Visbiežāk reklamās
saka, ka e-cigaretes ir kā rādītājs, lai
smēķētāji atņemtu tabakas izstrādājumu
lietošanu, taču tagad, liela daļa cilvēku,
kas pirms tam, nesmēķēja, tagad to
dara, jo ir radusies atkarība.

Ļaudis cilvēki neapzinās to, ka
veidošanās arī ir liels kaitējums pašiem
sev. Veidotāji neapzinās to, ka, lai gan
vīni nesmēķē, viņi tāpat varam kaitīgus vie-
las un rada risks savai veselībai.

Pasvētējums.

Domāju, ka man būs neuzmanības
klūdas, jo steīgos, lai visu paspētu, kā
aut, būs teksta struktūras klūdas.

4/5/5/4/1

Varētu nedaudz plašāku
nobeigumu. Pamatojuma
būtu jāņemamo konkrēti
fakti, kas apliecinā teikto,
- piemēram, pētījums.

1.uzdevums. Izlasi, lūdzu, tekstu un izpildi uzdevumus, ņemot vērā mājās izpildīto darba lapu!

Elektroniskās cigaretes bieži tiek uzskatītas par savā ziņā veselīgākām nekā parastās, jo cilvēka plaušas nenonāk degšanas blakusprodukti. Speciālisti gan uzsver, ka tiek ieelpots vesels lērums citu toksisku vielu tāpēc elektroniskās cigaretes nevar uzskatīt par veselīgām – tās kaitē veselībai, tikai citos veidos, no kuriem daudzi vēl līdz galam nav izziņāti. Jauns pētījums atklāj, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir augstāks sirds un asinsvadu slimību risks.

Kā raksta portāls "Everyday Health", Amerikas Insulta asociācijas 2019. gada konferencē prezentēts plašs pētījums par elektronisko cigarešu ietekmi uz sirds un asinsvadu veselību. Tajā norādīts, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir par 71 procentu augstāks insulta risks nekā nesmēķētājiem. Tāpat šo ierīču lietotājiem ir par 51 procentu augstāks sirdstriekas un par 49 procentiem augstāks sāpju krūtīs risks.

Pētījuma autori gan piebilst, ka nevar pilnīgi droši secināt, ka elektroniskās cigaretes risku palielina tieši tik daudz, kā secināts pētījumā. Iespējams, ka elektronisko cigarešu lietotāju veselību negatīvi ietekmē arī citi faktori. Piemēram, tas, ka daļa elektronisko cigarešu lietotāju iepriekš ir smēķējuši arī parastās cigaretes. Pētījumā arī noskaidrots, ka cilvēkiem, kas ir lietojuši tikai un vienīgi elektroniskās cigaretes insulta risks ir par trešdaļu augstāks nekā nesmēķētājiem.

Jau rakstīts, ka speciālisti neuzskata – elektroniskās cigaretes ir veselīgākas par parastajām un piemērots līdzeklis smēķēšanas atmešanai. Narkoloģe Ilze Maksima savulaik skaidroja, ka atkarība no smēķēšanas iekļauj atkarību no procesa un atkarību no nikotīna. Elektroniskā cigarete piedāvā abus. Gadās, ka cilvēki, pārejot uz elektronisko cigaretē, smēķē vairāk, jo nesatraucas par dūmu smaku dzīvoklī vai mājās un var apmierināt vēlmi ievilkt kādu dūmu jebkurā brīdī. Uzņemt nikotīnu ir vieglāk, tāpēc tas tiek darīts biežāk.

(Publikācija vietnē www.kardiologs.lv

<https://kardiologija.lv/pacientiem/smekesana-un-alkohols/elektronisko-cigaresu-lietotajiem-ir-augstaks-insulta-un-sirdstrieku-risks-secinats-petijuma-delfi-lv/>)

1.1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.)

1.2. Formulē virsrakstu! Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.)

1 p.

Vai jāpārējo elektroniskās cigaretes iespējās salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm? Kā tas ir - elektroniskās māzāk iespējams? Elektronisku izvēle, ja tekstā pieminēti klasiskās nikotīna cigaretes.

1.3. Kādas problēmas ir risinātas šajā fragmentā? (2 p.)

1 p.

Es domāju, ka problēmas kas ir risinātas, vai patērētājiem elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm, vai elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm.

1.4. Kāds, Tavuprāt, ir autora komunikatīvais mērķis? (2 p.)

1 p.

Manuprāt, mērķis ir informēt par elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm.

1.5. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli ar konkrētu faktu. (2 p.)

1 p.

Es domāju, ka var uzticēties, ja Electronic Health teikumi, ka 70% augstāks insultu risks, 51% augstāks smadzeņu infarkta risks un 49% sāpju risks, kas ir elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm.

2. uzdevums. Uzraksti, lūdzu, argumentēto eseju par elektronisko cigarešu kaitīgumu. Argumentācijai izmanto konstrukcijas uzskatu, ka ... ; jo....; Manuprāt, ...; ... tāpēc ka, pirmkārt,; otrkārt...; Tā kā, ... to pierāda fakts/ statistikas dati, ka...; pamatojoties uz..., varu secināt, ka... (250 – 300 v., 25 p.)

Uzmetums.

Es vēlētos minēt, ka elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm ir kaitīgākas un atkarīgākas, vai kaitīgākas nekā klasiskās nikotīna cigaretes. Citi šķirni elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm ir kaitīgākas un atkarīgākas, vai kaitīgākas nekā klasiskās nikotīna cigaretes. Citi šķirni elektroniskās iespējas salīdzināt ar klasiskām nikotīna cigaretēm ir kaitīgākas un atkarīgākas, vai kaitīgākas nekā klasiskās nikotīna cigaretes.

Tirraksts

Cik stipri e-cigaretes ietekmē kodēšanu
Cilvēkus

Mūsdienu cilvēki nesina, ko veidošana tiek
nosaukta gandrīz un plaušās un pārējos orgānos un saskāms.
Lielā daļā cilvēku, kuri mēģina atnest pipiņš, un citkārt
nesinot, ko veidošana tiek veikta ar šīs tīkpat -
kaitīga kā pipiņš, ja viņi nesinot, ko veidošana, e-cigaretes,
šūnām, ko e-cigaretes ietekmē ļoti daudz jaunies
mūsdienās, ko ietekmē, cik liela daudzinā ietekmē ko
un, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz. ietekmē?

Šūnām, ko veidošana ir ietekmē jaunies
un, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
kaitīga ir veidot un ko tīkpat ietekmē. Kuri 3 argumenti?

Daudz cilvēki, ko, ko veidot, mēģina atnest
pipiņš un, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
nesinot, ko veidot, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
in e-cigaretes, ko, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
nesinot, ko veidot, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
aktīvi veidot, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
nesinot, ko veidot, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko
ja, ko ietekmē ar šīs tīkpat, ko patidz, ko

Cilvēki veidot nesinot, cik stipri veidot
diena ietekmē plaušās un sirdi. Ko proutā
"Everyday Health" rakstā 79 procenti cilvēku
ir augstāks riska risks, 59 procenti cilvēku ir augstāks
sirds un asinsvadu risks un 49 procenti ir augstāks
kūlīti risks. Veidot un, ko veidot, ko veidot, ko
veidot, ko veidot, ko veidot, ko veidot.

ne tik lieku atkāpi!

hēlētāca daļu jaunienā, kas tikai grūti? ✓

ņemīgāvat reģistrāciju bērni starp 13-15 gadu ~~laikā~~ vecumam
18% no bērniem ir mēģinājumi, bet tie 10% ir no 2011
gada, kā arī tā gada ir dubultojies daudzums. Kad
jaunāji tiek reģistrēti, viņi kļūst atkarīgi no smēķēšanas,
gariņā, un no nīkālīna un veidmāksla palān, grūtāk
atbrīvēt. Jaunāji arī reģistrācija mēģinājumiem ir ļoti
lielā, ^{tas} kāpin ^{to} var izraisīt, ardu ^{ko} iekārtojumu
mekājiņi un bejāšāmi.

Spēlētājs pēc reģistrācijas bija veikts,
reģistrācija izraisīta, pakļauti ir girdi un plūsmi
funkcijas, arins un ^{audumu vai fōmē, jādū} audumu bejāšāmi. Reģistrācija
arī ir ļoti atkarīga, kāna patlabā sāpētā mēķēšāmi,
bet tākie priekšējā jaunā atkāpi led.

4/4/3/10

1.uzdevums. Izlasi, lūdzu, tekstu un izpildi uzdevumus, ņemot vērā mājās izpildīto darba lapu!

Elektroniskās cigaretes bieži tiek uzskatītas par savā ziņā veselīgākām nekā parastās, jo cilvēka plaušas nenonāk degšanas blakusprodukti. Speciālisti gan uzsver, ka tiek ieelpots vesels lūgums citu toksisku vielu tāpēc elektroniskās cigaretes nevar uzskatīt par veselīgām – tās kaitē veselībai, tikai citos veidos, no kuriem daudzi vēl līdz galam nav izzināti. Jauns pētījums atklāj, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir augstāks sirds un asinsvadu slimību risks.

Kā raksta portāls "Everyday Health", Amerikas Insulta asociācijas 2019. gada konferencē prezentēts plašs pētījums par elektronisko cigarešu ietekmi uz sirds un asinsvadu veselību. Tajā norādīts, ka elektronisko cigarešu lietotājiem ir par 71 procentu augstāks insulta risks nekā nesmēķētājiem. Tāpat šo ierīču lietotājiem ir par 51 procentu augstāks sirdstriekas un par 49 procentiem augstāks sāpju krūtīs risks.

Pētījuma autori gan piebilst, ka nevar pilnīgi droši secināt, ka elektroniskās cigaretes risku palielina tieši tik daudz, kā secināts pētījumā. Iespējams, ka elektronisko cigarešu lietotāju veselību negatīvi ietekmē arī citi faktori, piemēram, tas, ka daļa elektronisko cigarešu lietotāju iepriekš ir smēķējuši arī parastās cigaretes. Pētījumā arī noskaidrots, ka cilvēkiem, kas ir lietojuši tikai un vienīgi elektroniskās cigaretes insulta risks ir par trešdaļu augstāks nekā nesmēķētājiem.

Jau rakstīts, ka speciālisti neuzskata – elektroniskās cigaretes ir veselīgākas par parastajām un piemērots līdzeklis smēķēšanas atmešanai. Narkoloģe Ilze Maksima savulaik skaidroja, ka atkarība no smēķēšanas iekļauj atkarību no procesa un atkarību no nikotīna. Elektroniskā cigarete piedāvā abus. Gadās, ka cilvēki, pārejot uz elektronisko cigaretī, smēķē vairāk, jo nesatraucas par dūmu smaku dzīvoklī vai mājās un var apmierināt vēlmi ievilkāt kādu dūmu jebkurā brīdī. Uzņemot nikotīnu ir vieglāk, tāpēc tas tiek darīts biežāk.

(Publikācija vietnē www.kardiologs.lv)

<https://kardiologija.lv/pacientiem/smekesana-un-alkohols/elektronisko-cigarešu-lietotajiem-ir-augstaks-insulta-un-sirdstrieku-risks-secinats-petijuma-delfi-lv/>)

1.1. Vai izlasītais darbs ir teksts? Pamato atbildi, minot vismaz divus argumentus. (3 p.)

Kāds ir jautājums?

Op.

Kaitīks ieelpots vesels lūgums citu toksisku vielu, tādēļ elektroniskās cigas nevar uzskatīt par veselīgām, kur var kaitēt veselību. Amerikas insulta konferences konferencē par elektronisko cigu ietekmi uz sirds un asinsvadu veselību.

1.2. Formulē virsrakstu! Lūdzu, argumentē savu izvēli. (3 p.)

~~Kā glābt savu veselību no E-cigaretes?~~ ^{Op.} Kāds ir jautājums?
Kā glābt savu veselību no toksisku vielām, no E-cigaretes.
Pār slimību risku atbilstošos un paaugstināts asins puos.

1.3. Kādas problēmas ir risinātas šajā fragmentā? (2 p.)

^{1p no kā?} Tas, kā paaugstina asins spiedienu un var dabūt sirds trieku un arī būt asinsvākus. Asins spiedienu var dabūt 70% augstāks insultu risks.

1.4. Kāds, Tavuprāt, ir autora komunikatīvais mērķis? (2 p.)

^{1p.} Lai cilvēki beidz smēķēt E-cigaretes, ~~jo tie ir kaitīgi~~ jo tie ir kaitīgi ~~pat~~ pat cilvēka ķermenim un nevar zināt, kas var notikt cilvēkam.

1.5. Vai šajā tekstā paustajam var uzticēties? Pamato viedokli ar konkrētu faktu. (12 p.)

^{Op} Es nezinu, vai šī ir taisnība vai nē, ~~jo~~ bet gan jau ir ^{nenaprotu!} ~~jo~~ kā nē, pati smēķēt, jo izskaidro, ka tas baid ~~jo~~ plaušas un asinsvadus.

2. uzdevums. Uzraksti, lūdzu, argumentēto eseju par elektronisko cigarešu kaitīgumu. Argumentācijai izmanto konstrukcijas uzskatu, ka ... ; jo...; Manuprāt, ...; ... tāpēc ka, pirmkārt, ...; otrkārt...; Tā kā ..., ... to pierāda fakts/ statistikas dati, ka...; pamatojoties uz..., varu secināt, ka... (250 – 300 v., 25 p.)

Uzmetums.

Manuprāt kā E-cigaretes nedrīkst smēķēt jo nevar zināt ko ~~tas~~ ķīmiskie vielas izdara ķermenim. Pagaidām ir zināms kā "Everyday Health" Portāls ir Rakstīts: ietekme sirds spiediens uz 70% augstāk, un ietekme asinsvadu veselību. Fakts ir tāds kā Elektroniskas cigaretes ar hezināmu toksisku vielas var baidi ķermenim, ir arī Rakstīts kā Elektroniskas cigaretes neuzskata ir veselīgākas par parastajām un piemērotā smēķēšanas atmošānā.

Tirraksts

Kā formulē virsrakstu?

E-cigaretes (ir) tās, kas ir kaitīgas pret cilvēka veselību
Kur atrāpe?

Es sāku, ka E-cigāras ir kaitīgas ķermenā veselībai, jo ir
tikas kā tas būtu parastās, palīgvielām šķīdņiem, un bija arī šķīdņus
no nezināmām ķīmijām ^{ķīmiskām} vielām, kas ir iekšā E-cigāras, tāpēc
Nav ziņojums, vai E-cigāras ir veselīgākas, nekā parastās cigāras,
ir ziņojums, ka cilvēki smēķē E-cigāras, jo tie nesmēķē,
ir drošākas nekā parastās un laiku laiku Nikotīns. Bet
Nicotīns bija arī smēķēšanas un ir drūnak iemūcīties
cietus, ~~Atbilstoši tam cietus ka nav patērētājam~~
Kaitīgas ir arī šķīdņus, ka cilvēki, kas visu dienu smēķē
E-cigāras, kas pēc tam provocē slimības un bijd ^{īpaši} onkoloģiju
jūtāmas. Labāk būtu vismaz nesmēķēt, lai būtu veselīgs.
un citādi, ka nekādas nebūs. 'Ari jāņemiet' kuri smēķē nav
gabi, jo nav pierādījumi un bija savas ķermenī. 109 v.

Jāņemiet?
nav labi?

Kur ievads, robežums?

Nav ievērots darba apjoms.
grūti salasāms, tāpēc
grūti uztverams teksts.

3/0/1/0/0

Dokumentārā lapa

Latvijas Universitātes
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes
Skolotāju izglītības nodaļā

Diplomdarbs „10. klases skolēnu tekstveides prasmju attīstīšana latviešu valodas stundās: argumentētās esejas izstrāde” izstrādāts Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai

Autors: _____ Guna Megi
(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. philol. Anna Vulāne _____ . ____ . 20____.
(paraksts)

Recenzents:

Darbs iesniegts Skolotāju izglītības nodaļā ____ . ____ . ____ .

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____
(personiskais paraksts)

Darbs aizstāvēts gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____ . ____ . ____ . prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: _____
(personiskais paraksts)